

ئەلپىدا ئاۋازلىق ئوقۇشلۇقلىرى

مۇشۇك بىلەن چاشقان

(قىزىقارلىق ئەپسانىلەر)

شىنجاڭ گۈزەل سەنئەت ـ فوتو سۈرەت نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۇن ـ سىن نەشرىياتى

مۇقاۋا ۋە بەت لايىھىلىگۈچى: تۇردىھاجىم تۇرغۇن

ئەلىبدا ئاۋازلىق ئوقۇشلۇقلىرى

ISBN 978-7-89415-023-3

هۆرمەتلىك _____ گە:

_____

_____

_____

_____

_____ دىن تەقدىم

- يىلى - ئاينىڭ - كۈنى

مۇشۇك بىلەن چاشقان

(قىزىقارلىق ئەپسانىلەر)

تۈزگۈچى: تۇرسۇن قادىر

شىنجاڭ گۈزەل سەنئەت ـ فوتو سۈرەت نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۇن ـ سىن نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىرى: خاسىيەت ئىبراھىم
مەسئۇل كوررېكتورى: ئابدۇرېھىم ئابلىمىت
مۇقاۋا ۋە بەت لايىھەلىگۈچى: تۇردىھاجىم تۇرغۇن
قىستۇرما رەسىمنى سىزغۇچى: ئادىلجان ئابلىز

ئەلپىدا ئاۋازلىق ئوقۇشلۇقلىرى

مۇشۇك بىلەن چاشقان

(قىزىقارلىق ئەپسانىلەر)

تۇزگۈچى: تۇرسۇن قادىر

نەشر قىلغۇچى: شىنجاڭ گۈزەل سەنئەت ـ فوتو سۈرەت نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۇن ـ سىن نەشرىياتى
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى ئىقتىساد ـ تېخنىكا تەرەققىيات رايونى پەن ـ تېخنىكا باغچە يولى 5 ـ قورۇ
پوچتا نومۇرى: 830026
تارقاتقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى
باسقۇچى: شىنجاڭ بايى باسما زاۋۇتى
فورماتى: 787 × 1092 مىللىمېتىر، 1/16
باسما تاۋىقى: 117.75
نەشرى: 2015 ـ يىلى 2 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
بېسىلىشى: 2015 ـ يىلى 7 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
كىتاب نومۇرى: ISBN 978 - 7 - 89415 - 023 - 3
ئومۇمىي باھاسى: 490.00 يۈەن (جەمئىي 20 كىتاب ۋە چەكمە قەلەم)

مۇندەرىجە

تۆگە ھەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

تۆگىنىڭ قۇيرۇقى نېمە ئۈچۈن كالتە بولۇپ قالغان؟..... 1

تۆگە سۇ ئىچمۇبتىپ نېمە ئۈچۈن پات ـ پات ئەتراپىغاقاراپ قويىدۇ؟..... 2

ئات ھەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

ئات نېمە ئۈچۈن ئۆرە تۇرۇپ ئۇخلايدىغان بولۇپ قالغان؟..... 3

ئىشلار شۇنداق بولغانكەن..... 4

ئاتقا نېمە ئۈچۈن ئىگەر توقۇلىدىغان بولۇپ قالغان؟..... 6

ئېشەك ھەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

ئېشەك نېمىشقا كۈلدە ئېغنايدۇ؟..... 7

ئېشەك نېمە ئۈچۈن ئېرىق ـ ئۆستەڭلەردىن ئۆتكىلى ئۇنماي تىرەجەپ تۇرۇۋالىدۇ؟.. 9

ئېشەك مۇڭگۈزىدىن قانداق ئايرىلىپ قالغان؟..... 11

كالا ھەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

كالا نېمىشقا سامان يەيدىغان بولۇپ قالغان؟..... 12

كالىنىڭ سېسىق سۇ ئىچىشى..... 13

كالا بىلەن غاز..... 14

ئىت ھەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

ئىت قانداق قىلىپ ئادەملەر بىلەن بىللە ياشايدىغان بولۇپ قالغان؟..... 16
ئىت نېمە ئۈچۈن توشقاننى كۆرگەن ھامان قوغلايدۇ؟..... 18
ئىت بىر - بىرىنى كۆرگەندە نېمىشقا چىشىنى ھىڭگايتىدۇ؟..... 19

ئېيىق، بۆرە، تۈلكە ۋە مايمۇن ھەققىدە قىزىقارلىق ئەپسانىلەر

ئېيىقنىڭ قۇيرۇقى نېمە ئۈچۈن قىسقا بولۇپ قالغان؟..... 21
بۆرىنىڭ دۈمبىسى نېمە ئۈچۈن ئالىتاغىل بولۇپ قالغان؟..... 22
تۈلكە قۇيرۇقىنىڭ ئۇچى نېمە ئۈچۈن ئاق بولۇپ قالغان؟..... 24
مايمۇننىڭ ساغرىسى نېمە ئۈچۈن قىزىل بولۇپ قالغان؟..... 26

مۈشۈك ھەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

مۈشۈك بىلەن چاشقان..... 27
مۈشۈك نېمىشقا چاشقان يەيدىغان بولۇپ قالغان؟..... 28
مۈشۈك نېمىشقا بىر نەرسە يېگەندىن كېيىنلا يۇزىنى يۇيىدۇ؟..... 30
مۈشۈك نېمە ئۈچۈن پوقىنى كۆمىدۇ؟..... 31
«تالا مۈشۈكى ئۆي مۈشۈكىنى قوغلاپتۇ» دېگەن سۆز قانداق پەيدا بولغان؟..... 33
مۈشۈكنىڭ دۈمبىسى نېمىشقا يەرگە تەگمەيدۇ؟..... 34

خوراز ھەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

خوراز نېمىشقا مۆڭگۈزىدىن ئايرىلىپ قالغان؟..... 35
خوراز بىلەن توز..... 37
خوراز قانداق بولۇپ ئۆي قۇشىغا ئايلىنىپ قالغان؟..... 38
خوراز سۇ ئىچكەندە نېمە ئۈچۈن بېشىنى كۆتۈرۈپ ئاسمانغا قارايدۇ؟..... 40
خوراز نېمە ئۈچۈن سەھەردە قىچقىرىدۇ؟..... 41
خورازنىڭ چىللىغىنى نېمە دېگىنى؟..... 43
خوراز دانلىغاندا نېمە ئۈچۈن ھەممىلا نەرسىنى تاتىلاپ باقىدۇ؟..... 45

توشقان هەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

توشقان نېمىشقا سالپاڭ قۇلاق، قىزىل كۆز، يېرىق كالپۇك،كالتە قۇيرۇق بولۇپ قالغان؟... 46
توشقانلىڭ كالپۇكى نېمىشقا پۇچۇق؟..... 48
كۆچەپ كۆلۈشنىڭ ئاقىۋىتى..... 50
توشقان نېمىشقا مېيىپ بولۇپ قالغان؟..... 51
توشقان قۇيرۇقى نېمىشقا كالتە؟..... 53

قاغا هەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

قاغا نېمىشقا قارا بولۇپ قالغان؟..... 55
قاغىنىڭ رەڭگى..... 56
توغراق بىلەن قاغا نېمە ئۈچۈن ئۆزۈن ئۆمۈر كۆرىدۇ؟..... 58

ھۆپۈپ هەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

ھۆپۈپنىڭ قارغىشقا ئۇچرىشى..... 60
ھۆپۈپ نېمىشقا سېسىق پۇرايدۇ؟..... 62
ھۆپۈپنىڭ «ھۇپ ... ھۇپ!» دېگىنى نېمە دېگىنى؟..... 62

كەپتەر هەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

كەپتەرنىڭ پۈتۈلمىشى..... 63
كەپتەر نېمىشقا توختىماي بۇقۇلدايدۇ؟..... 64

پاختەك هەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

پاختەككە ئايلانغان بەختىخان..... 65
«پاختەك»نىڭ قىسمىتى..... 67
پاختەك نېمە ئۈچۈن كۆل رەڭ بولۇپ قالغان؟..... 68
پاختەكنىڭ قۇيرۇقى نېمە ئۈچۈن كالتە بولۇپ قالغان؟..... 69
پاختەكنىڭ بوينىدا نېمىشقا قارا سىزىق بار؟..... 71

شەپەرەڭ ھەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

شەپەرەڭ نېمە ئۈچۈن كېچىسى ھەركەت قىلىدۇ؟..... 73
شەپەرەڭ نېمىشقا يالغۇز ياشايدۇ؟..... 75
شەپەرەڭ نېمىشقا كۈندۈزى پىنھان مۆكۈپ تۇرىدۇ؟..... 76
شەپەرەڭنىڭ نېمە ئۈچۈن تۈك ـ پەيلىرى يوق؟..... 78

پاقا ۋە تاشپاقا ھەققىدە قىزىق رىۋايەتلەر

پاقا نېمە ئۈچۈن ھاشاراتلارنى يەيدىغان، سازاڭ يەر بوشىتىدىغان بولۇپ قالغان؟.... 80
تاشپاقا نېمە ئۈچۈن قاتتىق قېپىنى كۆتۈرۈپ يۈرىدىغان بولۇپ قالغان؟..... 82

ياۋا ئۆرەك، بۆدۈنە، سۈغۇر ھەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

ياۋا ئۆردەكنىڭ مەيدىسى نېمىشقا سېرىق بولۇپ قالغان؟..... 83
بۆدۈنىلەر نېمە ئۈچۈن ئوت ـ چۆپلەر ئىچىدە ياشايدۇ؟..... 84
سۈغۇر ھەققىدە ئەپسانە..... 85

يىلان، كېبلەر ۋە پاتمىچۇق ھەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

يىلاننىڭ نېمە ئۈچۈن پۇتى يوق؟..... 90
كېبلەر قانداق پەيدا بولغان؟..... 91
پاتمىچۇقنىڭ قولتۇقى نېمە ئۈچۈن قىزىل بولۇپ قالغان؟..... 93

قارلىغاچ، تورغاي، قۇشقاچ، ھەرە، پاشا ھەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

قارلىغاچنىڭ قۇيرۇقى نېمە ئۈچۈن ئاچا بولۇپ قالغان؟..... 95
بوز تورغاينىڭ ئۇۋىسى نېمە ئۈچۈن ئېتىزلىقتا بولۇپ قالغان؟..... 98
ئاق قۇشقاچ نېمە ئۈچۈن سەكرەپ ماڭىدۇ؟..... 100
ھەسەل ھەرىسى بىلەن ئۆمۈچۈك..... 101
پاشا بىلەن دۆلەت قوڭغۇزى..... 102

تۆگە ھەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

تۆگىنىڭ قۇيرۇقى نېمە ئۈچۈن كالتە بولۇپ قالغان؟

بۇرۇنقى زاماندا يىراق بىر تاغنىڭ ئارىسىدا بىر توپ ھايۋانات ياشايدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇشتۇمتوت زىلزىلە بولۇپ، يەرلەر يېرىلىپ، تاغلار بىر - بىرىگە ئۇرۇلغىلى تۇرۇپتۇ. بۇ ئەھۋالدىن قورقۇپ كەتكەن ھايۋانلار بىخەتەر، كەڭ دالاغا قېچىپ چىقىپ كەتمەكچى بولۇپتۇ. تاغلار يېرىلغان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ھايۋانلار دالاغا قاراپ چېپىشىپتۇ. ئۇلارنىڭ تېز يۈگۈرەلەيدىغان، چاققانلىرى ئامان - ئېسەن قېچىپ چىقىپتۇ. بىراق تۆگىنىڭ قۇيرۇقى ئۇزۇن ھەم كالانپاي بولغاچقا ئۇ ھەممە ھايۋاننىڭ ئارقىسىدا قېلىپ يېرىلغان تاغلار جۇپلەشكەندە قۇيرۇقى قىسىلىپ ئۈزۈلۈپ قاپتۇ. ئۆزى بولسا ئارانلا قېچىپ چىقىۋاپتۇ. تۆگىنىڭ قۇيرۇقى شۇنىڭدىن بۇيان كالتە بولۇپ قالغانىكەن.

تۆگە سۇ ئىچىۋېتىپ نېمە ئۈچۈن پات ـ پات ئەتراپىغا قاراپ قويىدۇ؟

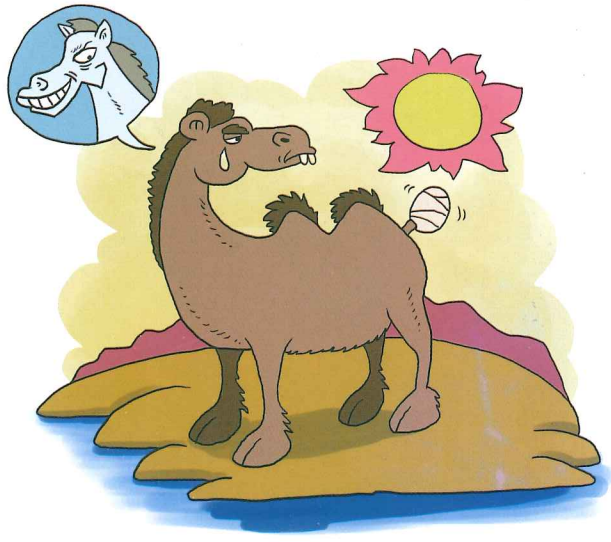
بۇرۇنقى زاماندا تۆگىنىڭ ناھايىتى چىرايلىق ھەم ئۇزۇن قۇيرۇقى بار ئىكەنمىش. ئاتنىڭ بولسا كالتە ھەم سەت قۇيرۇقى بار ئىكەنمىش.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئات بىر يەرگە تويغا بارماقچى بولۇپ قاپتۇ. قارىسا قۇيرۇقى كالتە ھەم سەت كۆرۈنۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن تۆگىنىڭ چىرايلىق، ئۇزۇن قۇيرۇقىنى ئۆتنە ئالماقچى بولۇپ، ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ سوراپتۇ. لېكىن تۆگىنىڭ بەرگۈسى كەلمەي دېلە-غۇلدا بولۇپ تۇرۇپ قاپتۇ.

ــ تۆگە ئاكا، ــ دەپتۇ ئات ئۇنىڭغا يېلىنىپ، ــ قۇيرۇقۇڭنى پەقەت بىر كۈنلا بېرىپ تۇرغىن. ئەتە ئەتىگەندە، دەل سەن دەريا بويىغا سۇ ئىچكىلى چىققاندا ئەكېلىپ بېرىمەن. ماڭا ئىشەنگىن، قۇيرۇقۇڭنى چوقۇم ئەكېلىپ بېرىمەن!

تۆگە ئاتنىڭ ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي يېلىنىشىغا قاراپ ئىچى ئاغرىپ، ئاخىر ئۆزدە-نىڭ چىرايلىق، ئۇزۇن قۇيرۇقىنى ئاتقا ئارىيەت بېرىپتۇ. ئات ئۆزىنىڭ كالتە قۇيرۇقىنى تۆگىگە بېرىپ رەھمەت ئېيتقاندىن كېيىن ئالدىراپ ـ تېنەپ تويغا مېڭىپتۇ.

ئەتىسى تاڭ سەھەردە تۆگە دەريا بويىغا سۇ ئىچكىلى كېلىپ قالدىمكىن، دەپ تۆت ئەتراپىغا قاراپتۇ، لېكىن ئات كۆرۈنمەپتۇ. يەنە خېلى ئۇزۇن ساقلاپ بېقىپتۇ. لېكىن ئاتنىڭ ئۆزى تۆگۈل قارىسمۇ كۆرۈنمەپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن تۆگە ھەر كۈنى ئەتە-گەندە دەريا بويىغا سۇ ئىچكىلى كېلىدىكەن ـ دە، سۇ ئىچكەچ ئات كەلدىمكىن دەپ ئىككى تەرىپىگە قارايدىكەن. لېكىن ئات شۇ كەتكەنچە زادىلا كەلمەپتۇ. تۆگىنىڭ چىرايلىق قۇيرۇقىنمۇ قايتۇرۇپ بەرمەپتۇ.

تۆگە ھازىرغىچە سۇ ئە-چىۋېتىپ ئاتنى كەلدىمكىن دەپ پات ـ پات ئەتراپىغا قاراپ قويارمىش.

ئات ھەققىدە قىزىقارلىق ئەپسانىلەر

ئات نېمە ئۈچۈن ئۆرە تۇرۇپ ئۇخلايدىغان بولۇپ قالغان؟

بۇرۇنقى زاماندا مايمۇن بىلەن تۈلكە ناھايىتى يېقىن دوستلاردىن ئىكەن. تۈلكە دائىم مايمۇنغا يالغان سۆزلەپ ھىيلىگەرلىك قىلىدىكەن. تۈلكىنىڭ ھىيلىگەر، قۇتۇ ھەم يالغانچى ئىكەنلىكىنى سەزگەن مايمۇننىڭ ئاچچىقى كېلىپ، ئۆچ ئالماقچى بوپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە مايمۇن تاغ باغرىدا ياتقان بىر ئاتنى كۆرۈپتۇ-دە، ئۆچ ئېلىشنىڭ پۇرسىتى ئەمدى كەلدى دەپ ئويلاپتۇ ۋە دەرھال تۈلكىنىڭ قېشىغا بېرىپ:

— تۈلكە ئاكا، گۆش يەمسەن؟— دەپتۇ.

— يېمەمدىغان مايمۇنجان ئاكا، — دەپتۇ تۈلكە ناھايىتى خۇشال بولۇپ كېتىپ، — بۇگۈن گۆش تاپالماي ئاچلىقتىن ئۆلەي دېدىم. قېنى، چاققان بول، گۆش بار يەرگە مېنى باشلاپ بارغىنا.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ مايمۇن، — ئاۋۇ تاغ باغرىدا بىر ئات ئۇخلاۋاتىدۇ، مەن سېنى باشلاپ باراي، سېنىڭ قولۇڭدىن خېلى ئىشلار كېلىدۇ. سەن شەپە چىقارماي ئاتنىڭ يېنىغا بارغىن، ئاندىن ئۇنىڭ قۇيرۇقىنى ئۆزۈۋېتىڭ قۇيرۇقىغا چاتقىن-دە، گۆشنى يەۋەرگىن.

— بولىدۇ، بولىدۇ، — دەپتۇ قورسىقى ئېچىپ، ئۇچەيلىرى تارتىشىپ كەتكەن تۈلكە خۇشال بولۇپ ۋە مايمۇننىڭ مەسلىھەتى بويىچە ئۆزىنىڭ قۇيرۇقىنى ئاتنىڭ قۇيرۇقىغا چېتىپ، ئەمدىلا ئۇنى يەي دېيىشگە ئات سېزىپ قاپتۇ-دە، ئورنىدىن تۇرۇپ بەدەر قېچىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ھىيلىگەر تۈلكە تاغۇتاشلارغا ئۇرۇلۇپ جېنىدىن جۇدا بوپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ ئات ئۆرە تۇرۇپ ئۇخلايدىغان بولۇپ قالغانكەن.

ئىشلار شۇنداق بولغانكەن

قاراقاش دەرياسىنىڭ بويىدىكى بىر ياپيلاقتا ئات، تۆگە، قوي، ئۆچكە، ئېشەك، قېچىر... قاتارلىق ھايۋانلار ياشايدىكەن. بىر يىلى ياپيلاقتا بىر توپ بۆرە پەيدا بولۇپ ھايۋانلارنىڭ باللىرىنى تۇتۇپ يەپ ئۇلارغا ئازار بەرمەپتۇ. ئات ھايۋانلارنى يىغىپ :

ــ باللىرىمىزنى بۆرىلەر تۇتۇپ يەپ بولغىلى تۇردى. مۇشۇنداق كېتىۋەرسە نەسىلىمىز قۇرۇپ كېتىدۇ، ھەممىمىز بىرلىشىپ بۆرىلەرنى ياپيلاقتىن قوغلىۋەتسەك قانداق دەيسىلەر؟ــ دەپتۇ.

ئاتنىڭ بۇ مەسلىھەتى كۆپچىلىككە خۇشيېقىپتۇ ھەمدە ئاتنى ئۆزلىرىگە باشلىق سايلاپتۇ. ئات تۆگىنى بۆرىلەرنى كۆزىتىشكە قالدۇرۇپتۇ. بىراق تۆگە بۆرىلەرنى كۆزەتمەي يانتاق ـ قومۇشلارنى يەپ قورساق بېقىپتۇ. قورسىقىغا پاتمىغىنىنى لوككىلىرىغا يىغىپ، ئاندىن ئۈيقۇغا كېتىپتۇ. بۆرىلەر ھايۋانلارغا تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىپ نەچچە ئون قوزا ۋە بىرنەچچە تايچاقنى بوغۇپ تاشلاپتۇ، ئات بارلىق ھايۋانلار بىلەن بۆرىگە قارشى جەڭ قىپتۇ. جەڭدە بۆرىلەر يېڭىلگەن بولسىمۇ زىيان خېلى ئېغىر بوپتۇ. ھايۋانلار تۆگىنى قاتتىق جازالاشنى تەلەپ قىپتۇ. ئات كۆپچىلىكنىڭ پىكرىنى قوللاپتۇ ھەم:

ــ سەن تەكلىماكان قۇملۇقىغا كەت! ئىنسانلار سېنى ئىككى يەردىن بوغۇزلىغاي...ــ دەپ قارغاپ ئۇنى تەكلىماكان قۇملۇقىغا پالۋېتىپتۇ.

بىر ھەپتە ئۆتۈپ بۆرىلەر يايلاققا يەنە كەپتۇ. ئات بۆرىلەرنى ئوت ئارقىلىق قوغلىۋېتىش پىلانىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ

بارلىق قوزا، موزاي، تايچاقلارنى قوي بىلەن ئۆچكىنىڭ خەۋەر ئېلىشىغا قالدۇرۇپ، باشقا هايۋانلارنى باشلاپ جاڭگالغا ئوتۇن تەرگىلى مېڭىپتۇ. يولدا كالا باتناپ مېڭىپتۇ، قېچىر ماڭغىلى ئۇنمايدۇ، ئات ئەكۈ بۇرۇن ببرىپ هەممىدىن كۆپ ئوتۇن ئېلىپ كەپتۇ. ئۇلار قايتىپ كېلىپ نۇرغۇن تايچاق، موزاينىڭ يوقاپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ قويىدىن:

ــ باشقا قوزا، تايچاقلار قېنى؟ــ دەپ سوراپتۇ. قوي:

ــ ئۆچكە تاغقا ئوتلىغىلى چىقىپ كەتتى، بۆرىلەر كېلىپ قوزا، تايچاقلارنى بوغۇپ قاچتى،ــ دەپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان هايۋانلار ئۆچكىنىڭ ساقلىدىن تۇتۇپ بىر كاچاتتىن ئۇرۇپ ئۇنمۇ تاغقا پالۋېتىپتۇ هەم «ئىلاهىم، كۆتۈك مەڭگۈ ئوچۇق تۇرغاي!» دەپ قارغاپتۇ.

ئاندىن ئوتۇنلارنى بىر يەرگە دۆۋىلەپ قاراڭغۇ چۈشۈشى بىلەن ئوتۇنلارغا ئوت يېقىپ، بۆرىلەرنى يىراقتا قوغلۇۋېتىپتۇ. بۇنىڭ بىلەن هايۋانلارنىڭ تۇرمۇشى خاتىرجەم بوپتۇ.

هايۋانلار ئاتنى ئۆمۈرلۈك ئامانلىق قوغدىغۇچىلىققا سايلاپ، ئۇنىڭغا «چېپىش چېمپىيونى» مۇكاپاتى بېرىپتۇ، كالىغا مۈڭگۈز، ئېشەككە يوغان چىش، قويغا قېلىن جۇۋا تېرە ببرىپتۇ، قېچىر هۆرۈنلۇق قىلغانلىقى ئۈچۈن «مەڭگۈ تۇغالمىغاي» دېگەن قارغىشنى ئاپتۇ.

ئەنە شۇنىڭدىن باشلاپ تۆگە هايۋانلارنىڭ قارغىشنى ئالغاچقا قۇملۇقتا ياشايدىغان، هەپتە ـ هەپتىلەپ يەپ ـ ئىچلىمەيدىغان، ئىككى يەردىن بوغۇزلىنىدىغان، ئۆچكىنىڭ كۆتى دائىم ئوچۇق تۇرىدىغان، قېچىر تۇغالمايدىغان، ئات هايۋانلارنىڭ ئامانلىق قوغدىغۇچىسى بولغاچقا ئۆرە تۇرۇپ ئۇخلايدىغان بولۇپ قالغانكەن.

ئاتقا نېمە ئۈچۈن ئىگەر توقۇلىدىغان بولۇپ قالغان؟

بۇرۇنقى زامانلاردا ئەجدادلىرىمىز ئاتنىڭ ئۈستىگە ھېچ نەرسە قويماي، يايداقلا مىنەتتىكەن. شۇ سەۋەبلىك ئۇزاق سەپەرگە چىقىقان، ئۇزاق مۇددەت جەڭ مەيدانىدا يۈرگەنلەرنىڭ تېقىمى يارا بولۇپ كېتەتتىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇ ئەلگە ياۋ قوشۇنلىرى ھۇجۇم قىلىپ كەپتۇ. جەڭ ناھايىتى شىددەتلىك ھەم ئۇزاق داۋام قىلىپتۇ. بۇ شەھەردىكى ھەممە ئەرلەر، يىگىتلەر دېگۈدەك جەڭگە ئىشتىراك قىپتۇ. ئەنە شۇنداق يىگىتلەردىن بىرىنىڭ ئانىسى ئوغلىنىڭ ئات ئۈستىدە ئۇزاق تۇرۇپ، تېقىمىنىڭ يارا بولۇپ كەتكەنلىكىنى بىلىپ، ئوغلى جەڭگە مېڭىش ئالدىدا تۇيۇقسىز ئۆزى يۇغۇرۇپ تۇرغان بۇغداي خېمىرىنى ئازراق ياپلاق قىلىپلا ئاتنىڭ ئۈستىگە سېلىپ بېرىپتۇ. يىگىت يەنە جەڭگە كىرىشىپ كېتىپتۇ. ئەمما خېمىر بولغاچقا، ئۇنىڭ تېقىمى ئاغرىماپتۇ. جەڭدىن كېيىن قارىسا، خېمىر قۇرۇپ، قېتىپ ئاتنىڭ ئۈستىگە مەھكەم ئورنىشىپ قالغانىكەن.

بۇ خەۋەر تارقالغاندىن كېيىن، پادىشاھ ئاشۇ خېمىرنىڭ شەكلىدە ئاتقا ئېگەر ياساشنى بۇيرۇپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ ئاتلارنىڭ ئۈستىگە ھەر خىل زىننەتلىك ئېگەرلەر تۇقۇلۇپ، مىنىلىدىغان بولغانىكەن.

ئېشەك بەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

ئېشەك نېمىشقا كۈلدە ئېغنايدۇ؟

قەدىمكي زاماندا ئۆي هايۋانلىرىنىڭ ئىچىدە غوجايىنلىق قىلىش ئۈچۈن تالاش ـ تارتىشلار بوپتۇ. هەممىسى ئۆزىنى ماختاپ، ئۆزىنى غوجايىنلىققا سايلاپتۇ. هەرقايسىسى ئۆزىنىڭ خىزمىتىنى ئېيتىپ چىقىپتۇ. تۆگە:

ــ مەن سىلەرگە غوجايىن بولىمەن، چۈنكى ئادەملەر مېنى ئەڭ ئېغىر يوللارغا سالىدۇ ۋە نۇرغۇن يۈك ئارتىدۇ. سۈسىز قۇملۇق چۆللەردە ئۇسسىماي، ئىسسىماي كېتىۋېرىمەن. يۇڭۇمدىن ئەڭ ئېسىل نەرسىلەرنى توقۇپ، گۆشۈمنى يەيدۇ،ــ دەپتۇ. ئات:

ــ ياق، مەن بولۇشۇم كېرەك. مېنى مىنىپ كۆڭۈل ئاچىدۇ. ئۇۋلارغا چىقىدۇ، بەيگىلەردە بولىدۇ، ئۇرۇشلارغا كىرىدۇ، يىراق يوللارغا چىقىدۇ، يۈكلەرنى توشۇيدۇ، هارۋىغا قاتىدۇ، گۆشۈمنى يەيدۇ، مېنىڭ خىزمىتىم ھەممىلارنىڭكىدىن نۇرغۇن،ــ دەپتۇ كالا:

ــ مېنىڭ سۈتۈمنى ئىچىدۇ، گۆشۈمنى يەيدۇ، تېرەمدىن تاسمىلارنى ياسايدۇ. مەن بولىمەن،ــ دېسە، ئېشەك:

ــ مېنچۇ؟ مېنى مىنىدۇ، هارۋىلارغا قاتىدۇ، كۆپ ئىشلىتىپ، سىلەردىن ئاشقان چۆپلەرنى بېرىدۇ، ئۆيدە ئىشلىتىشكە مەن قولايلىق. غوجايىنلار مەن،ــ دەپتۇ.

قوي دەپتۇ:

ــ گۆشۈم هەممىلارنىڭكىدىن ياخشى، يۇڭۇمنى ئېسىل نەرسىلەرگە ئىشلىتىدۇ، مەن غوجايىن.

ئىت دەپتۇ:

ــ ئادەملەر مېنى ياخشى كۆرىدۇ. مېنىڭ بىلەن ئوۋلارغا چىقىدۇ، ئاتالمىغان نەرسىلەرنى قوغلاپ تۇتىمەن، ئۆز بىلەن ياتنى ئاجرىتىمەن، ئوغرىلار مېنىڭدىن قورقىدۇ. مېنىڭ ئادەملەرگە ياردىمىم كۆپ. ئۆزلىرىدىن ئاشقان تاماقنى ماڭا بېرىدۇ، هەممىلاردىن سەزگۈرمەن. كېچە ـ كۈندۈز كۆزەتتە تۇرىمەن. ماڭا بېقىنسىلەر.

مۇشۇك دەپتۇ:

ــ مەن بولسەن، چۈنكى ئادەملەرنىڭ يامان دۈشمنى بولغان چاشقانلارنى يوقتىمەن.

چاشقان:

ــ ئادەملەر تەييار قىلغانلارنى يەيمەن. بۇغدايلارنى ئوغرىلاپ، ئۇنلارنى يەيمەن، چىشىم ئۆتمىگەن ئەڭ ئېسىل نەرسىلەرنى بىرەمدىلا يوق قىلىمەن. ئادەملەر مېنىڭدىن قورقىدۇ. تەييارنى يېگەندىكىن، مەن غوجايىنىڭلار،ــ دەپ تالشىپتۇ.

ئۇلار تالشىپ ـ تالشىپ ھەرقايسىسى ئۆزلىرىنى ماختاپ، بىر ـ بىرىنىڭ سۆزىگە كىرمەي ئۈچ كېچە، ئۈچ كۈندۈز تالشىپ، تۆتىنچى كۈنى كەچ كىرىپتۇ. ئاخىر چاشقان:

ــ ئەتىگەنلىككە كىم كۈننىڭ چىقىشىنى بىرىنچى بولۇپ كۆرسە، شۇ غوجايىن بولسۇن،ــ دەپتۇ. بۇنىڭغا ھەممىسى رازى بولۇپ، تىزىلىپ، كۈننىڭ چىقىشىنى كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ.

يېرىم كېچىدىن كېيىن بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى ئۇخلاشقا باشلاپتۇ. ئۇخلىمىغان ئېشەك، ئىت، چاشقانلا ئىكەن. تاڭ سۈزۈلگەندە ئىت ئۇخلاپتۇ. كۈننىڭ قىزىل شولىلىرى

كۆرۈنگەندە ئېشەك مۈگدەپ، سېرىق شوللار كۆرۈنگىچە ئۇخلاپ كېتىپتۇ. چاشقان تۆۋەندە تۇرۇپ ھېچنېمىنى كۆرەلمەي، ئېشەكنىڭ قۇلقىنىڭ ئۇچىغا چىقىۋېلىپ، كۈن چىقىدىغان ۋاقىتتا خۇشال بولۇپ، ئۇ ياقتىن بۇ ياققا يۈگۈرۈپ كېتىپتۇ. شۇ چاغدا ئېشەك ئويغىنىپ كېتىپ، بېشىنى بىر سىلكىگەنىكەن، چاشقان دوملاپ يەرگە چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئېشەك ئۆلتۈرمەكچى بولۇپ قوغلاپتۇ. چاشقان قېچىپ بېرىپ كۈل تۆكۈلگەن يەردىكى بىر تۆشۈككە كىرىپ كېتىپتۇ. ئېشەك ئۇستىدىن ئېغىناپتۇ. ئۇ ۋاقتىچە كۈن چىقىپ كېتىپ، كۈننىڭ ئىسسىقىدىن باشقىلار بىر - بىرلەپ ئويغىنىشقا باشلاپتۇ. شۇ كۈندىن بېرى ئېشەك كۈلنى كۆرسە، چاشقان بار دەپ كۈلدە ئېغىنايدىغان بولۇۋاپتۇ.

ئېشەك نېمە ئۈچۈن ئېرىق - ئۆستەڭلەردىن ئۆتكىلى ئۇنىماي تىرەجەپ تۇرۇۋالدۇ؟

بۇرۇنقى زاماندا ئېشەك تۆگە بىلەن يېقىن دوست بولغانكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئېشەك تۆگىگە: «باغقا كىرىپ مېۋە - چېۋە يېگەچ تاماشا قىلىپ چىقايلى» دەپتۇ. تۆگە ماقۇل بوپتۇ. ئۇلار بىر باغقا ئوغرىلىقچە كىرىپتۇ. تۆگىنىڭ بويى ئېگىز بولغاچقا شاخلارنىڭ ئۇچىدىكى پىشقان مېۋىلەرنى تاللاپ يېگىلى تۇرۇپتۇ. ئېشەكنىڭ بويى پاكار بولغاچقا پەس شاخلاردىكى خام - خاتىلا مېۋىلەرنى يېيىشكە مەجبۇر بوپتۇ. بۇنىڭغا چىدىمايالغان ئېشەك: «باغقا كىرىش مەسلىھەتىنى مەن بەرگەن تۇرسام، تۆگە ئاداشنىمۇ باغقا مەن باشلاپ كىرگەن تۇرسام. ئەمدى ئۇ مېۋىنىڭ پىشقىنىنى يەۋاتىدۇ. مەن بولسام خېمىنى يەۋاتىمەن، بۇ قانداق بولغىنى؟ بولدى، ئۇنىمۇ يېگۈزمەي، ئەدىپىنى بىر بېرەي» دېگەنلەرنى ئويلاپتۇ-دە، تۆگىگە دەپتۇ:

— تۆگە ئاداش، مېۋىنىمۇ تويغۇدەك يېدۇق، ئەمدى بىردەم ئوينايلى. قانداق دەيسەن؟

— مەيلى، ئوينىساق ئوينايلى، — دەپتۇ تۆگە.

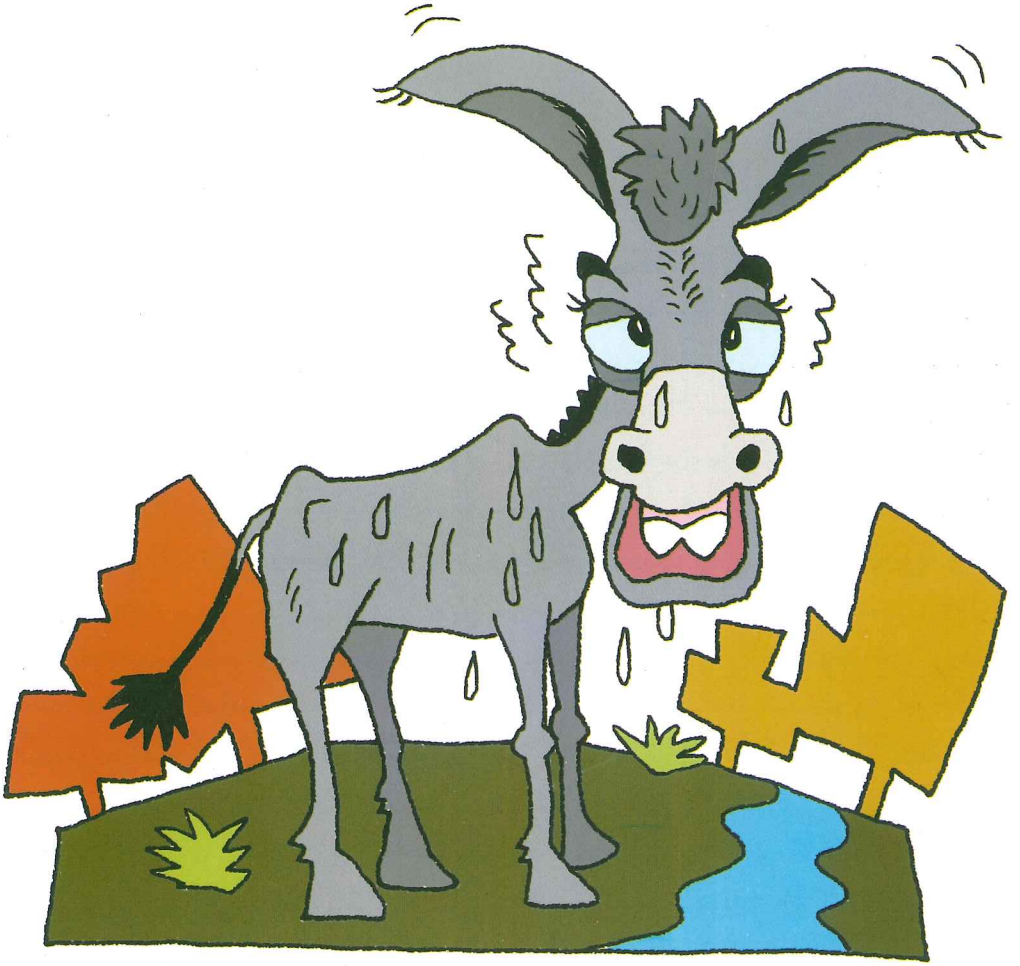
— مېنىڭ مۇنداقمۇ ھۇنەرلىرىم بار، كۆرۈپ باق، — دەپتۇ ئېشەك ۋە ئىزىدا تۇرۇپ بىر - ئىككى پىرقىرىغاندىن كېيىن توپىدا ئېغىناپتۇ. ئاندىن ئورنىدىن دەس تۇرۇپ بىر - ئىككى سىلكىنۇۋېتىپ قاتتىق ھاڭراشقا باشلاپتۇ. بۇنى كۆرگەن تۆگە نېمە قىلىشىنى بىلمەي قاپتۇ. دەل شۇ چاغدا باغۋەن يېتىپ كېلىپ ئىككىسىنى تۇتۇۋاپتۇ-دە، ئېغىلغا ئەكىرىپ سولاپ قويۇپتۇ. ئەتىسى باغۋەن تۆگىنىڭ بۇرنىغا چۈلۈك ئۆتكۈزۈپ، ئېغىر يۈكنى ئارتقاندىن كېيىن ئېشەكنى مىنىپ ئۇلارنى تاغقا ئېلىپ مېڭىپتۇ. ئاچلىق ۋە

هارغىنلىق دەستىدىن ئېشەك ماڭغىلى ئۇنىماپتۇ. ئاخىر باغۋەن ئېشەكنىمۇ تۆگىگە ئارتىپ مېڭىپتۇ. بىچارە تۆگە ھېرىپ ئاران ـ ئاران قەدەم تاشلاپ مېڭىپتۇ ۋە:

ـــ ھەي ئېشەك ئاداش، ھۇنىرىمنى كۆرسىتىمەن دەپ ھەممە بالانى تېرىدىڭ. ئۇنى ئاز دەپ تېخى ماڭا ئارتىلىۋالدىڭ. ئەمدى ئۇستۇمدىن چۈشكىن. سەل ـ پەل ئارام ئې-لىۋالاي، ـــ دەپتۇ.

ئېشەك چۈشكىلى ئۇنىماپتۇ. ئاچچىقى كەلگەن تۆگە «خەپ، توختاپتۇرا!» دەپ بىر ئۆستەڭنىڭ قېشىغا كەلگەندە بىردىنلا تىزلىرىنى پۈكۈپ يەرگە چۆككەنىكەن، ئېشەك تۆگىنىڭ ئۈستىدىن موللاق ئېتىپ سۇغا چۈشۈپ كېتىپتۇ.

شۇنىڭدىن بۇيان ئېشەك سۇدىن بەك قورقىدىكەن. ئېرىق ـ ئۆستەڭلەرگە كەلگەن-دە پۇتلىرىنى تىرەجەپ تۇرۇۋۇبلىپ ئۆتكىلى ئۇنىمايدىكەن.

ئېشەك مۆڭگۈزىدىن قانداق ئايرىلىپ قالغان؟

بۇرۇنقى زاماندا ئېشەكنىڭمۇ خۇددى كالىنىڭكىدەك قاتتىق، يوغان مۆڭگۈزى بار ئىكەن. ئۇ ئاشۇ بىر جۈپ مۆڭگۈزىگە تايىنىپ ھەممىلا يەردە زوراۋانلىق قىلىدىكەن. بوزەكنى بوزەك ئېتىپ، ئاجىز ـ ئۇششاقلارغا زادىلا كۈن بەرمەيدىكەن. ئۇ كۆرەڭـلەپ، ئۇچرىغانىنى ئۇسىدىكەن، يېقىن كەلگەننى تېپىدىكەن، ئىشلىمەي چىشلەيدىكەن.

ئېشەكنىڭ قولۇم ـ قوشنا، يار ـ بۇرادەرلىرى ئۇنىڭ مۇنداق ئۆكتەملىكىگە زادىلا چىداپ تۇرالماي ھايۋانات پادىشاھىنىڭ ئالدىغا ئەرز قىلىپ بېرىپتۇ. پادىشاھ ئېشەكنى چاقىرتىپ كېلىپ:

ــ ھەي شەرمەندە! بېشىڭدىكى بۇ مۆڭگۈزنى ساڭا ئۆزىنى دۇشمەندىن قوغدىسۇن دەپ بەرگەن، ئەمدى ئۇنىڭدىن پايدىلىنىپ ئۆز دوستلىرىڭغا، قولۇم ـ قوشنا، ئـاجىزلارغا كۈن بەرمەيدىغان بولدۇڭمۇ؟ــ دەپتۇ ۋە غەزەپلىنىپ ئۇنىڭ ئىككى مۆڭگـۈزىنى شۇ يەردىلا يۇلۇپ تاشلاپتۇ. ئېشەك مۆڭگۈزىدىن ئەبەدىي ئايرىلىپتۇ.

شۇنىڭدىن باشلاپ ئېشەك ئادەتتىكى ھايۋانلاردىنمۇ قورقىدىغان بولۇپ قاپتۇ. «خۇدايىم بىلىپ ئېشەككە مۆڭگۈز بەرمىگەن» دېگەن گەپ شۇنىڭدىن قالغانىكەن.

كالا بەققىدە قىزىقارلىق ئەپسانىلەر

كالا نېمىشقا سامان يەيدىغان بولۇپ قالغان؟

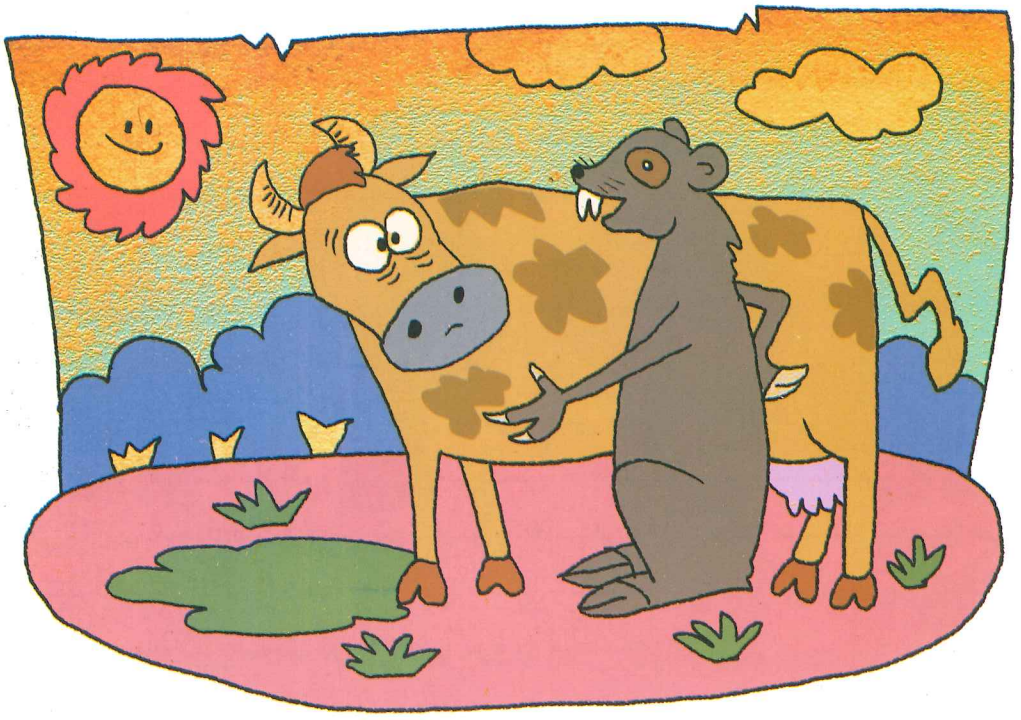

ناھايىتى ئۇزۇن زامانلار ئىلگىرى ئادەم بىلەن كالا ئۆزئارا ھەمكارلىشىپ تېرىقچىلىق قىپتۇ. ئۇلار بىر پارچە يەرگە بۇغداي تېرىپتۇ. كۈزلۈكى بۇغداينى يىغىپ، تېپىپ، سوروپ، چەشلەپ، بۇغدىينى بۇغداي، سامساننى سامان قىلىپ ئايرىپتۇ-دە، ئۆزئارا بۆلۈشمەكچى بوپتۇ. دېھقان كالىغا قاراپ:

— قېنى، دوستۇم، بۇغدايىنى بىر يەرگە، سامساننى بىر يەرگە دۆۋىلىدۇق. قايسىسىغا تۇرىسەن؟ ئالدى بىلەن سەن تاللا، سەندىن ئاشقىنىنى مەن ئالاي،— دەپتۇ.

كالا كۆزلىرىنى ھۆلدۈرلىتىپ قارىسا، بۇغداي كىچىككىنە تۇرغۇدەك، سامان بولسا ئاسمان ـ پەلەك تۇرغۇدەك. كالا ئۆزۈمۇ چوڭ، قورسىقىمۇ يوغان بولغاندىكىن سامانىنى ئالاي، دەپ سامانغا تۇرۇپتۇ. دېھقان بۇغدايىنى ئاپتۇ ۋە ئۇنى تۆگىمەندە تارتىپ، ئۇن قىلىپ مەززىلىك غىزالارنى ئېتىپ بېيىشكە باشلاپتۇ. كالا بولسا كېچە ـ كۈندۈز ساماندىن ئىبارەت بىر خىلا نەرسىنى يەيدىغان بوپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ كالا ھەر قېتىم سامان كەلسە، ئۆزىنىڭ دۆتلۈكىگە پۇشايمان قىلىپ پۇشۇلايدىكەن.

كالىنىڭ سېسىق سۇ ئىچىشى

ئۇزۇن زامانلار ئىلگىرى يىراق بىر ماكاندا سۇيى سۈزۈك، ئوت - چۆپى مول، كەڭرى بىر گۈزەل يايلاق بولۇپ، هايۋانلار بۇ جايدا تىنچ، خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈرىدىكەن.

گۈزەل ياز ئايلىرىنىڭ بىر كۈنى هايۋانلار ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىپ، يۈگۈرۈش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈپ، ئۆز ئىقتىدارلىرىنى سىناپ كۆرمەكچى بولۇشۇپتۇ هەم يايلاقنى بەش قولدەك پىششىق بىلىشتەك ئالاهىدىلىكى بىلەن ئەزەلدىن خالىس مىرابلىق قىلىپ كېلىۋاتقان سۇغۇرنى يۈگۈرۈش مۇسابىقىسىنىڭ ئاخىرقى نۇقتىسىدا ئۆز بۇرچىنى ئادا قىلىشقا بەلگىلەپتۇ.

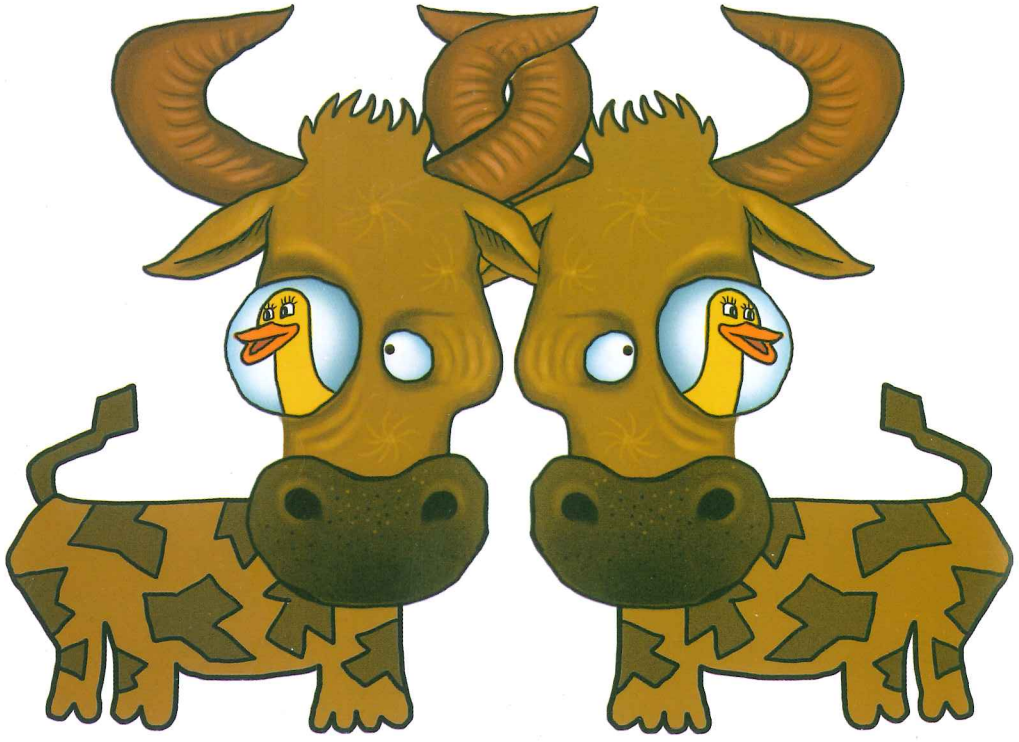
سەھەر قۇياشنىڭ كۆتۈرۈلۈشى بىلەن تەڭ مۇسابىقە باشلىنىپتۇ. ئۆزىنىڭ يۈگۈرۈكلۈكى ۋە كۈچتۇڭگۈرلۈكى بىلەن باشقىلارنى كۆزگە ئىلمايدىغان كالا مۇشۇ پۇرسەتتە ئۆزىنى بىر كۆرستىپ قويماقچى بوپتۇ ۋە ئالدىدىكىلەرنى مۇڭگۈزى بىلەن ئىلىپ يېقىپ

تىپ يۈگۈرۈپتۇ. ئۇزاق ئۆتمەي ئالدىغا ئۆتۈۋالغان كالا باشقالارنىڭ ئۆزىدىن خېلى ئارقىدا قالغانلىقىنى كۆرۈپ، تېخىمۇ ھاكاۋۇرلىشىپ، قۇيرۇقىنى خادا قىلىپ ھۆركىرەپ، يەرنى تىلغاپ، ئارقىدا كېلىۋاتقانلارغا توپا سورۇپ يۈگۈرۈپ، كۈن چۈش بولغاندا ئاخىرقى نۆقتىغا بىرىنچى بولۇپ يېتىپتۇ ۋە سۇغۇر مىرابنى مەنسىتمىگەن ھالدا ھۆركىرەپ تۇرۇپ: «ھەي سۇغۇر، سۈزۈك سۇ قەيەردە؟» دەپ سوراپتۇ. بۇ گەپنى «ھەي سۇغۇر، سىسىق سۇ قەيەردە؟» دەپ ئاڭلاپ قالغان سۇغۇر كالىنى بۇنىڭدىن ئىككى ھەپتە ئىلگىرى ياغقان يامغۇر سۇيى يىغىلىپ قالغان بىر كۆلچەككە باشلاپتۇ. كۆلچەكتىكى سۇ سىسىپ كەتكەنىكەن. يىرىم كۈن يۈگۈرۈپ ئۇسساپ كەتكەن كالا تۇمشۇقىنى بىر پاتۇرغىنچە ئاچ بېقىنلىرى كېرىلگۈدەك ئىچىپتۇ. كالىنىڭ كەينىدىن ئىككىنچى بولۇپ يېتىپ كەلگەن ئات ئۆزىنىڭ مۇلايىم، كىچىك پېئىل تەبىئىتى بويىچە «ھەي سۇغۇر تاتلىق، سۇ قەيەردە؟» دەپ سوراپتۇ. ئاتنىڭ سۆزىنى «ھەي سۇغۇر، تاتلىق سۇ قەيەردە؟» دەپ ئاڭلىغان سۇغۇر ئاتنى شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرغان سۇپسۇزۈك بۇلاق سۈيىگە باشلاپ بېرىپ، خىزمىتىنى بەجا كەلتۈرۈپتۇ. ئاتنىڭ سۇنىڭ سۈزۈكىنى تاللاپ ئىچىدىغان ئادىتى شۇنىڭدىن قالغانىكەن. كالا بولسا سىسىق سۇ بولسىمۇ ئىچۈۋېرىدىغان ئادەتنى «دوست» تۇتقانلىقتىن، ئۆپكىسى، نەپەس يوللىرى ۋە تۇمشۇقى شۇنىڭدىن باشلاپ سىسىق پۇرايدىغان بولۇپ قالغانىكەن.

كالا بىلەن غاز

بۇرۇنقى زامانىدا ناھايىتى خلۇەت بىر يايلاقتا نۇرغۇن ھايۋانلار ياشايدىكەن. بۇ ھايۋانلارنىڭ ئارىسىدا كۆزى ھازىرقى غازنىڭ كۆزىدەك كىچىك، ئەمما تېنى ناھايىتى يوغان كالا دېگەن بىر ھايۋان ياشايدىكەن. ئۇنىڭ كۆزى بەكلا كىچىك بولغاچقا، ئۇ ھەرقانداق ھايۋاندىن قورقمايدىكەن.

كالا مەيلى قانداق چاغدا بولسۇن، يايلاققا خالىغانچە كېلىپ بەھۇزۇر ئوتلاپ كېتىدىكەن، بەزىدە يايلاقتىكى بارلىق ھايۋانلارنى قوغلۇۋېتىپ ئۆزى يالغۇز ئوتلايدىكەن. يايلاقتا يەنە غاز دېگەن بىر قۇش بار ئىكەن. ئۇ غازلار ھازىرقى غازلارغا ئوخشىسىمۇ،

لېكىن ئۇنىڭ كۆزى ھازىرقى كالىنىڭ كۆزىدەك يوغان بولۇپ، يايلاقتىكى بارلىق ھايۋانلار ئۇنىڭ كۆزىگە يوغان كۆرۈنۈپ، ئادەتتىكى كىچىك ھايۋانلاردىنمۇ قورقۇپ يۈرىدىكەن. ئەگەر ئالدىغا كالا ئۇچراپ قالسا كۆزىگە غايەت زور كۆرۈنىدىكەن. كالىغا غاز بەكمۇ كىچىك كۆرۈنۈپ كېتىپ ئۇنى پەقەت كۆزگە ئىلمايدىكەن، شۇڭا غازلار كالىدىن ئاجايىپ قورقىدىكەن.

غازلار مانا شۇ سەۋەبتىن خۇدادىن كېچە ـ كۈندۈز بۇ كۈلپەتتىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئارامخۇدا ئوتلاش پۇرسىتىگە ئىگە قىلىشنى تىلەيدىكەن. كۈنلەر، ئايلار، يىللار ئۆتۈپ، بىر كۈنى غازنىڭ تەلىپى ئىجابەت بولۇپ، غازنىڭ كۆزى بىلەن كالىنىڭ كۆزى ئالماشتۇرۇلۇپ قويۇلۇپتۇ. غازنىڭ كۆزى ئەمدى كىچىك بولغانلىقتىن، يايلاقتا ھايۋانلار ئۇنىڭ كۆزىگە كىچىك كۆرۈنىدىغان، ھېچنېمىدىن قورقمايدىغان بوپتۇ. كالىنىڭ كۆزى بولسا چوڭ بولۇپ قالغاچقا، كۆزىگە ھەرقانداق ھايۋان بەكلا يوغان، ھەتتا غازمۇ يوغان كۆرۈنۈپ كېتىپ، غازدىنمۇ قورقىدىغان بولۇپ قاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن غازلار ئەركىن ـ ئازادە ئوتلايدىغان بولۇپ قاپتۇ. شۇڭا، غاز گەرچە كىچىك بولسىمۇ، ئاساسلىقچە بىرەر نەرسىدىن قورقمايدىكەن.

ئىت ھەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

ئىت قانداق قىلىپ ئادەملەر بىلەن بىللە ياشايدىغان بولۇپ قالغان؟

بۇرۇنقى زامانىدا ئورمانلىقتا تەنھا ياشايدىغان بىر ئىت بار ئىكەن. ئۇ يالغۇزلۇقتىن زېرىكىپ ئۆزىگە بىر ھەمراھ تېپىش ئۈچۈن يولغا چىقىپتۇ. بىر يەردە كېتىپ بارسا ئۇنىڭغا بىر ياۋا توشقان ئۇچراپتۇ. ئىت ئۇنىڭغا:

— ئەي ياۋا توشقان، سەنمۇ يالغۇز ئىكەنسەن، مەنمۇ يالغۇز ئىكەنمەن. ئىككىمىز دوست بولۇپ بىللە ياشايلى، — دەپتۇ.

— ماقۇل، — دەپتۇ ياۋا توشقان.

شۇنىڭ بىلەن ئىككىسى بىللە كۈن كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ. كۈندۈزى ئۇلار بىللە ئوۋ ئوۋلايدىكەن، ئاخشىمى بىللە ئۇخلايدىكەن. بىر كۈنى كېچىسى ئىت قاۋاپ قويغانىكەن، توشقان قورقۇپ كېتىپ:

— دوستۇم، قاۋىمىساڭچۇ، بولمىسا بۆرە ئاڭلاپ قېلىپ، بىزنى يەپ كەتمىسۇن يەنە، — دەپتۇ.

«توشقان قورقۇنچاقكەن» دەپتۇ ئىت ئۆز ـ ئۆزىگە ۋە ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ تەنھا ياشاپتۇ.

ئاندىن ئىتقا بىر بۆرە ئۇچراپتۇ. ئىت ئۇنىڭغا:

— ئەي بۆرە، سەنمۇ يالغۇز ئىكەنسەن، مەنمۇ يالغۇز ئىكەنمەن. ئىككىمىز دوست بولۇپ بىللە ياشايلى، — دەپتۇ.

— بولىدۇ، — دەپتۇ بۆرە.

شۇنىڭ بىلەن ئىككىسى بىللە كۈن كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ. كۈندۈزى بىللە ئوۋ ئوۋلايدىكەن، ئاخشىمى بىللە ئۇخلايدىكەن. بىر كۈنى كېچىسى ئىت قاۋاپ قويغانىكەن. بۆرە قورقۇپ كېتىپ:

— دوستۇم، قاۋىمىساڭچۇ، بولمىسا ئېيىق ئاڭلاپ قېلىپ، بىزنى يەپ كەتمىسۇن يەنە، — دەپتۇ.

«بۆرىمۇ قورقۇنچاقكەن» دەپتۇ ئىت ئۆز ـ ئۆزىگە ۋە ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ تەنھا ياشاپتۇ.

يەنە بىر كۈنى بىر ئېيىق ئۈچراپتۇ. ئىت ئۈنىڭغا:

— ئەي ئېيىق، سەنمۇ يالغۇز ئىكەنسەن، مەنمۇ يالغۇز ئىكەنمەن، ئىككىمىز دوست بولۇپ بىللە ياشايلى، — دەپتۇ.

— بولىدۇ، — دەپتۇ ئېيىق.

شۇنىڭ بىلەن ئىككىسى بىللە كۈن كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ. كۈندۈزى بىللە ئوۋ ئوۋلايدىكەن، ئاخشىمى بىللە ئۇخلايدىكەن. بىر كۈنى كېچىسى ئىت قاۋاپ قويغانىكەن، ئېيىق قورقۇپ كېتىپ:

— دوستۇم، قاۋىمىساڭچۇ، بولمىسا ئادەملەر ئاڭلاپ قېلىپ، بىزنى ملتىق بىلەن ئېتىپ جېنىمىزنى ئالمىسۇن يەنە، — دەپتۇ.

«ئېيىقمۇ قورقۇنچاقكەن» دەپتۇ ئىت ئۆز - ئۆزىگە ۋە ئۈنىڭدىنمۇ ئايرىلىپ تەڭ-ھا ياشاشقا باشلاپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئىت بىر يەردە كېتىپ بارسا ئۈنىڭغا بىر ئادەم ئۇچراپتۇ. ئىت ئۈنىڭغا:

— ئەي ئادەم، ئىككىمىز بىر - بىرىمىزگە ھەمدەم بولۇپ بىللە ياشايلى، — دەپتۇ.

— بولىدۇ بۇرادەر، — دەپتۇ ئادەم.

شۇنىڭ بىلەن بۇلار ئىككىسى بىللە كۈن كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ. كۈندۈزى بىللە ئوۋ ئوۋلايدىكەن، ئاخشىمى بىللە ئۇخلايدىكەن. بىر كۈنى كېچىسى ئىت قاۋاپ قويغانىكەن، ئادەم ئۇيقۇدىن ئويغىنىپ:

— يارايسەن بۇرادەر، تېخىمۇ بەكرەك قاۋا. بۆرە، ئېيىقلار كېلىپ قالسا، قورقىنىدىن بەدەر قاچسۇن، — دەپتۇ.

«مانا، ئادەملەر باتۇر ئىكەن!» دەپتۇ ئىت خۇشال بولۇپ ئۆز - ئۆزىگە ۋە شۇنىڭدىن باشلاپ ئادەملەر بىلەن بىللە ياشاپ كېلىۋېتىپتۇ.

ئىت نېمە ئۈچۈن توشقاننى كۆرگەن هامان قوغلايدۇ؟

بۇرۇن ئىت بىلەن توشقان يېقىن دوستلاردىن ئىكەن. توشقان كىچىك بولغىنى بىلەن ئايىغى ناهايىتى ئېپىر، يوغان هەم قوپال ئىكەن. بۇنىڭ ئەكسىچە ئىتنىڭ ئايىغى بولسا ناهايىتى يېنىك هەم چىرايلىق ئىكەن. توشقان دائىم: «ئىتنىڭ ئايىغى مېنىڭ بولۇپ قالغان بولسا توغرا ئىش بولاتتى» دەپ هەسرەتلىنىدىكەن ۋە قانداق قىلىپ دوستى ئىتنىڭ ئايىغىنى ئۆزىنىڭ قىلۋېلىش كويىدا باش قاتۇرۇپ يۈرىدىكەن.

ئاخىر بىر كۈنى هېچ ئامال قىلالماي دوستى ئىتقا:

— ئىت ئاكا، مېنىڭ ماۋۇ ئايىغىم ناهايىتى مەزمۇت هەم پۇختا. بىراق پۇتۇمغا سەل يوغان كېلىپ قالدى. سېنىڭ ئايىغىڭ مېنىڭ پۇتۇمغا تازا باب كېلىدىغاندەك تۇرىدۇ. ئىككىمىز ئايىغىمىزنى تېگىشسەك قانداق؟— دەپتۇ.

ئىت بىردەم ئارىسالدى بولغاندىن كېيىن:

— بولىدۇ. سېنىڭ ئايىغىڭنى مەن بىر - ئىككى كۈن كىيىپ سىناپ باقاي، سەنمۇ مېنىڭ ئايىغىمنى كىيىپ كۆرۈپ باققىن. ئاندىن تېگىشىش ياكى تېگىشمەسلىك توغرىسىدا بىر نېمە دېيىشەيلى، — دەپتۇ.

— شۇنداق بولسۇن، — دەپتۇ توشقانمۇ خۇشال بولۇپ، — مەن هەرگىزمۇ ئايىغىمنى ساڭا تاڭمايمەن، دېتىڭغا ياقمىسا قايتۇرۇپ بەرسەڭمۇ بولىدۇ.

شۇنداق قىلىپ توشقان ئۆز ئايىغىنى ئىتقا بېرىپ، ئىتنىڭ چىرايلىق يېنىك ئايىغىنى كىيىۋاپتۇ-دە: «قېنى، بىر يۈگۈرۈپ باقاي» دەپ بىرلا يۈگۈرۈپ كۆزدىن يوقىلىپتۇ.

ئىت توشقاننىڭ ئايىغىنى كىيىپ تۇزۇك قاملىشالماپتۇ. توشقاندىن ئايىغىنى قايتۇرۇۋالمەن دەپ توشقانىنى ئىزدەپ يۈرۈپتۇ، لېكىن ئۇنى ئۇچرىتالماپتۇ. بەزىدە ئىت ئۇشتۇمتۇتلا توشقانىنى كۆرۈپ قالىدىكەن-دە، شۇ هامان ئۇنى قوغلاپ كېتىدىكەن. بىچارە ئىت تا هۇشۇ كېلىنگىچە توشقاندىن ئايىغىنى قايتۇرۇۋالالماپتۇ. شۇڭا ئىت توشقانىنى نەدە كۆرسە هېچنېمىگە قارىماي قوغلايدىكەن.

ئىت بىر ـ بىرىنى كۆرگەندە نېمىشقا چىشىنى ھېگايتىدۇ؟

بۇرۇنقى زاماندا بىر باينىڭ بىر ئىتى ۋە بىر مۇشۇكى بار ئىكەن. ئىت قېرى، مۇشۇكى ياش ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە باي ئىت بىلەن مۇشۇككە ئىش تاپشۇرۇپتۇ:

ــ ئىككىڭلار قوشنا يېزىدىكى قىزىمغا ماۋۇ ئالتۇن ئۈزۈكنى ئاپىرىپ بېرىپ كېلىسلەر، مۇشۇك، سەن ئۈزۈكنى ئېلىپ ماڭ. ئىت ساڭا يول باشلاپ ماڭسۇن. ئېھتىيات قىلاڭلار، ئۈزۈكنى يوقتىپ قويماڭلار!

ئۇلار يولغا راۋان بولۇپتۇ. يولنىڭ يېرىمىغا كەلگەندە بىر دەريـاغا دۇچ كەپتۇ. دەريادا كۆۋرۈك يوق ئىكەن، ئۇلار ئىلاجسىز دەريادىن ئۈزۈپ ئۆتمەكچى بولۇپتۇ. مۇشۇكنىڭ سۇ ئۈزۈشكە ماھىر ئەمەسلىكىنى بىلگەن ئىت ئۈزۈكتىن ئەنسىرەپتۇ ـ دە:

ــ ھەي مۇشۇك، سۇدىن ئۆتكۈچە ئۈزۈكنى ماڭا بەرگىن. سەن يوقتىپ قويسەن، ــ دەپتۇ.

ــ ياق!ــ دەپتۇ مۇشۇك، ــ غوجايىن «ئۈزۈكنى سەن ئېلىپ ماڭ» دېگەن. ساڭا بەرمەيمەن!

ــ مەن سەندىن پۇختىراق. سۇدىن ئۆتكۈچە ئۈزۈكنى مەن ئاغزىمغا سېلىۋالاي. ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن ساڭا بېرىمەن، ــ دەپتۇ ئىت.

مۇشۇك ئاخىر ئۈزۈكنى ئىتقا بېرىپتۇ. ئۇلار سۇنىڭ ئوتتۇرىسىغا يېتىپ بارغاندا ئىت:

ــ ۋاي، ئۈزۈك ئاغزىمدىن سۇغا چۈشۈپ كەتتى!ــ دەپ ۋارقىراپتۇ.

ــ ئەمدى قانداق قىلىمىز؟ــ دەپتۇ مۇشۇك كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ.

ــ مەن ئىزدەپ باقاي، ــ دەپتۇ ئىت. لېكىن قانچە ئىزدىگەن بىلەنمۇ تاپالماپتۇ. ئاخىر ئۇلار ئەھۋالىنى غوجايىنغا ئېيتىش ئۈچۈن قايتىپتۇ. يېرىم يولغا كەلگەندە ئىت غوجايىننىڭ ئۇرۇشىدىن قورقۇپ ئورمانلىققا قېچىپ كىرىپ كېتىپتۇ.

مۇشۇكنىڭ يالغۇز ۋە شۇنچە تېز كەلگەنلىكىنى كۆرگەن غوجايىن ئەنسىرىگەن ھالدا:

ــ ئىت قېنى؟ــ دەپتۇ.

ــ ئۈزۈكنى يوقتىپ قويۇپ قېچىپ كەتتى، ــ دەپتۇ مۇشۇك ۋە بولغان ئەھۋالنى بىرمۇبىر سۆزلەپ بېرىپتۇ.

غەزەپلەنگەن باي ئىتنىڭ ئەدىپىنى بەرمەكچى بولۇپ، يېزىدىكى بارلىق ئىتلارنى يىغىپتۇ-دە، ئۇلارغا نەدىن بولمىسۇن ھېلىقى ئىتنى تۇتۇپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ.

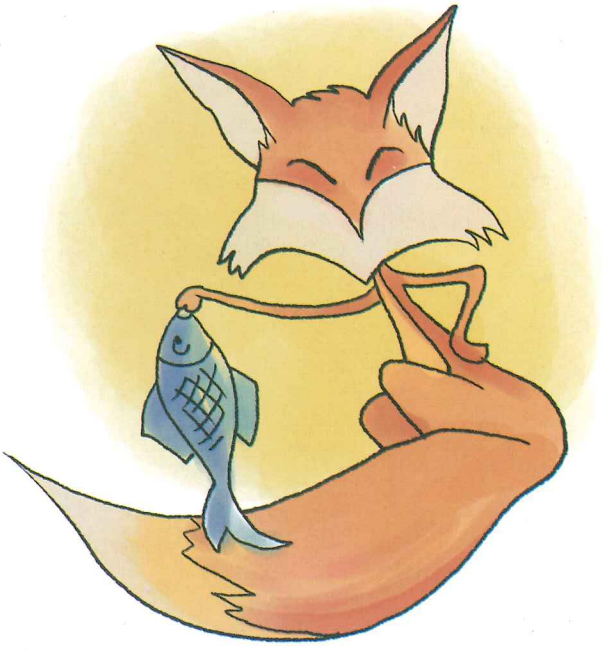
— ئۇنىڭ ئاغزىدا بىر تالمۇ چىشى يوق. چىشىغا قاراپ ئوڭايلا بىلىۋالىسىلەر، — دەپتۇ باي.

شۇنداق قىلىپ ئىتلارنىڭ ھەممىسى ئۇنى تۇتۇپ كېلىش ئۈچۈن تەرەپ - تەرەپكە چېپىپ چىقىپ كېتىشىپتۇ. بارمىغان شەھەر - يېزا، چىقمىغان دۆڭ، چۈشمىگەن ئوي قالماپتۇ، لېكىن ئۇ ئىت ھېچ يەردىن تېپىلماپتۇ. تا بۈگۈنكى كۈنگىچە ئىزدىشىۋاتقۇدەك، زادىلا تاپالمايۋاتقۇدەك. شۇڭا ھازىرمۇ ئىتلار بىر - بىرىگە يولۇقۇپ قالغان ھامان: «باينىڭ ئۈزۈكنى يوقاتقان ئىت مەن ئەمەس، ئىشەنمىسەڭ قاراپ باق، مېنىڭ چىشلىرىم ساق» دەپ چىشلىرىنى كۆرسىتىپ قويۇشىدىكەن.

ئېيىق، بۆرە، تۈلكە ۋە مايمۇن بەققىدە قىزىقارلىق ئەپسانىلەر

ئېيىقنىڭ قۇيرۇقى نېمە ئۈچۈن قىسقا بولۇپ قالغان؟

بۇرۇنقى زاماندا ئېيىقنىڭ قۇيرۇقى ناھايىتى چىرايلىق ھەم ئۇزۇن ئىكەن. بىر كۈنى ئۇ ئۆڭكۈرنىڭ ئالدىدا ئاپتاپ سىنىپ ياتسا، يوغان بىر بېلىقنى ئاغزىغا چىشلىۋالغان بىر تۈلكە دەريا تەرەپتىن كەپتۇ.

— تۈلكە بۇرادەر، بېلىقنى نەدىن تاپتىڭ؟— دەپ سوراپ تۇ ئېيىق.

— دەريادىن تۇتتۇم، — دەپتۇ تۈلكە يالغان ئېيتىپ، ئەسلىدە ئۇ بېلىقچىنىڭ سېۋىتىدىن ئوغرىلىغانىكەن.

— تور سالماي قانداق تۇتتۇڭ؟— دەپتۇ ئېيىق تېخىمۇ قىزىقىپ.

— ساڭا ئوخشاش ئەخمەقمىدىم. ئامالىڭ بولسا بېلىق ئەمەس، ئۇنىڭدىن چوڭ نەرسىلەرنىمۇ تۇتالايسەن، — دەپتۇ تۈلكە تېخىمۇ كۆرەڭلەپ ۋە ھېجىيىپ قويغاندىن كېيىن چۈشەندۈرۈشكە باشلاپتۇ، — ھازىر دەريادا مۇز تۇتتى، سەنمۇ ماڭا ئوخشاش كاچكۇلغا قۇيرۇقۇڭنى تىقىپ ئۇزاق ئولتۇرساڭ بېلىقلار كېلىپ قۇيرۇقۇڭغا ئېسىلىدۇ. قۇيرۇقۇڭنى چاققانلىق بىلەن بىرلا تارتساڭ بېلىق دېگەننى خالىغانچە تۇتۇۋېرىسەن ئەمەسمۇ!

تۈلكە يالغان گەپنى كېلىشتۇرۇپ قىلىپ كېتىپ قاپتۇ. ئېيىق: «ئۇ قىلغان ئىشنى مەن قىلالمامدىمەن، مېنىڭ قۇيرۇقۇم ئۇنىڭدىن ئۇزۇن تۇرسا» دەپ ئويلاپ دەرھال

دەريانىڭ بىر بېتىدە ئۇ كاچكۇلغا قۇيرۇقىنى تىقىپ ئولتۇرۇپتۇ. خېلىدىن كېيىن ئۇ قۇيرۇقىنى ئاستا تارتىپ باققانىكەن، تارتالماپتۇ. قۇيرۇقىنىڭ كاچكۇل ئىچىدە توڭلاپ قالغانلىقىنى بىلمەي «قۇيرۇقۇمغا بېلىقنىڭ يوغىنى ئېسىلىۋالغان ئوخشايدۇ» دەپ ئويلىغان ئېيىق كۆچىنىپ بىرلا تارتقانىكەن، قۇيرۇقى ئۈزۈلۈپ قاپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئېيىق تۈلكىنىڭ ئالدام خالتىسىغا چۈشۈپ قۇيرۇقىدىن ئايرىلىپ قالغانىكەن.

بۆرىنىڭ دۈمبىسى نېمە ئۈچۈن ئالتاغىل بولۇپ قالغان؟

كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۆرە بىلەن توشقان بىللە بېلىق تۇتۇپتۇ. بېلىقنى تۇتۇپ بولغاندىن كېيىن بۆرە توشقانغا:

— ئەمدى ئىككىمىز بۇ بېلىقلارنى سۈرلەيلى، بىراق ھەرقايسىمىز ئۆز ئالدىمىزغا سۈرلەيلى، سەن ھۇشۇ يەردە قالغىن، مەن دەريانىڭ ئۇ قېتىغا ئۆتۈپ كېتەي، — دەپتۇ.

بۆره ئۆزىگه تېگىشلىكنى ئېلىپ دەر-يانىڭ ئۇ قېتىغا ئۆتۈپ كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ھەرقايسىسى ئۆزىنىڭكىنى ئۆزى سۈرلەپتۇ.

كۈن ئولتۇرغاندىن كېيىن بۆره دەر-يانىڭ ئۇ قېتىدا تۇرۇپ:

— ھەي توشقان، كېچىسى ئۇخلاپ قالماي سەگەكرەك يات جۇمۇ! ئەگەر ئۇخلاپ قالساڭ بېلىقلىرىڭنى ئوغرى ئېلىپ كېتىدۇ، — دەپ ۋارقىراپ قويۇپتۇ.

توشقان ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىماسقا ساپتۇ ۋە كېرەك بولۇپ قالار دەپ ئالـ-غاچ كەلگەن تۆمۈر ئارىنى قوقاسقا تىقىپ قويۇپ، بەخىرامان ئۇخلىماقچى بولۇپ سوزۇلۇپ يېتىپتۇ.

يېرىم كېچىدە بۆره يەنە توشقانىنى ئاگاھلاندۇرۇپ ۋارقىرىغىلى تۇرۇپتۇ. بىر قېتىم ۋارقىراپتۇ، ئىككى قېتىم ۋارقىراپتۇ، ئۈچىنچى قېتىم يەنە ۋارقىراپتۇ. توشقان تېخى ئۇخلىمىغان بولسىمۇ ئۇندىمەي جىم يېتىپتۇ. بۆره «توشقان تازا تاتلىق ئۇيقۇغا كېتىپ-تۇ» دەپ ئويلاپ، دەريادىن ئاستا ئۆتۈپتۇ-دە، توشقانىنىڭ بېلىقلىرى دۆۋىلەنگەن يەرگە كەپتۇ ۋە بېلىقلارنى مەززە قىلىپ يېگىلى تۇرۇپتۇ. توشقان سەكرەپ ئورنىدىن تۇرۇپ، قوقاسنىڭ ئىچىدە قىپقىزىل بولۇپ كەتكەن تۆمۈر ئارىنى ئاپتۇ-دە، ئوغرىنىڭ دۇمبىسىگە بىرنەچچىنى ئۇرۇپتۇ. بۆره غەڭ قىلالماي غىپىدە دەريانىڭ ئۇ قېتىغا ئۆتۈپ كېتىپتۇ. بىردەمدىن كېيىن توشقانغا يەنە ۋارقىراپتۇ:

— ھەي توشقان، سەن تەرەپكە ئوغرى كەلدىمۇ؟

— كەلدى، — دەپتۇ توشقان، — بىراق مەن ئۇنىڭ تازا ئەدىپىنى بەردىم.

— ناھايىتى ئوبدان قىپسەن، — دەپ ۋارقىراپتۇ بۆره، — دەريانىڭ ئۇ قېتىدا تۇرۇپ ئوغرىنى دۇمبالاۋاتقانلىقىڭنى مەنمۇ ئاڭلىدىم. ئېيتقىنا، سەن ئۇنى نېمە بىلەن ئۇرغاندىڭ؟

— قوقاستا قىزىتىلغان تۆمۈر ئارىنىڭ بېشى بىلەن ئۇرغان، — دەپ جاۋاب بېرىپ-تۇ توشقان.

شۇنىڭدىن تارتىپ بۆرىنىڭ دۇمبىسى ئالىتاغىل بولۇپ قالغانىكەن. بۇ ئاشۇ قوقاستا قىزىتىلغان تۆمۈر ئارىنىڭ ئىزى ئىكەن.

تۇلكە قۇيرۇقىنىڭ ئۇچى نېمە ئۈچۈن ئاق بولۇپ قالغان؟

بۇرۇنقى زاماندا بىر دېھقان ئايال قويلىرىنى باقىدىغان پادىچى ئىزدەپ مېڭىپتۇ. يولدا ئۇنىڭغا ئېيىق، بۆرە ۋە باشقىمۇ ھايۋانلار ئۇچراپتۇ. ھەممىسى مېنى پادىچى قىلىۋېلىڭ دەپتۇ، بىراق ئۇ ئايال ئۇلارنىڭ ئاۋازىنى سەت، قوپال ئىكەن دەپ ياراتماپتۇ. ئاخىر ئۇنىڭغا بىر تۇلكە ئۇچراپتۇ.

— نەگە ماڭدىڭىز يەڭگە؟— دەپ سوراپتۇ تۇلكە ئەدەپ بىلەن.

— نەگە ماڭاتتىم تۇلكىۋاي، — دەپتۇ ئايال غەمكىن ھالدا، — مالىلىرىمغا قارايدىغان پادىچى ئىزدەپ يۈرىمەن.

— مېنى پادىچى قىلىۋالسىڭىز بولمامدۇ؟ مەن مالىلىرىڭىزغا ناھايىتى ئوبدان قارايمەن، — دەپتۇ تۇلكە.

— بوپتۇ، پادىچى قىلىۋالسام قىلىۋالاي، بىراق سەن مال چاقىرىشنى بىلەمسەن؟— دەپتۇ ئايال.

— بىلمەمدىغان، قېنى ۋارقىراپ باقاي، ئاڭلاپ بېقىڭ،— دەپتۇ تۇلكە مۇغەمبىرلىك بىلەن ۋە «ھۇشت ـ ھۇشت ـ ھۇشت» قىلىپ ۋارقىراپ قويۇپتۇ.

— بولدىكەنسەن، بولدىكەنسەن، — دەپتۇ ئايال ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، — ئاۋازىڭ يارايدىكەن. چىرايلىق ۋارقىرايدىكەنسەن.

شۇنداق قىلىپ تۇلكە ئۇ ئايالغا پادىچى بولۇپ، ئۇنىڭ مالىلىرىنى بېقىشقا باشلاپتۇ.

ھېلىگەر تۇلكە مالىلارنى ئوتلاققا ھەيدەپ چىقىپ، بىرىنچى كۈنىلا ئۆچكىلەرنىڭ ھەممىسىنى يەۋېتىپتۇ. ئىككىنچى كۈنى قويلارنى يەۋېتىپتۇ. ئۈچىنچى كۈنى سىيرلارنى يەۋېتىپتۇ.

كەچقۇرۇنلۇقى تۇلكە ئۆيگە ئۆزى يالغۇز قايتىپ كەپتۇ. ئايال ھەيران بولۇپ:

— مالىلار يوققۇ؟— دەپ سوراپتۇ.

— مالنىڭ بېشى ئېرىقنىڭ ئىچىدە، قۇيرۇقى ئوتلاقتا كېلىۋاتىدۇ، — دەپتۇ تۇلكە.

سۈتتىن قايماق ئايرىۋاتقان ئايال تۇلكىنىڭ بۇ غەلىتە جاۋابىدىن ھېچنېمىنى چۈشەنمەي قاراپ باقماقچى بولۇپ سىرتقا مېڭىپتۇ.

«ئايال سىرتقا چىقىپ كەتسە جاۋۇردىكى قايماقنى يەۋالسام» دېگەن يامان نىيەتتىن

كۆڭلىگە پۈكۈپ تۇرغان مۇغەمبەر تۈلكە ئايال سىرتقا مېڭىشىغىلا دەرھال كىلىپ جا-ۋۇرغا بېشىنى تىقىپتۇ-دە، قايماقنى پاك - پاكىز يەۋېتىپ، ھېچنېمە كۆرمىگەندەك تۇ-رۇۋاپتۇ.

ئايال ئۆيگە قايتىپ كىرىپ، تۈلكىنىڭ ئۆزىنى ئالدىغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن قو-لىدىكى چۆمۈچ بىلەن تۈلكىنى ئۇرماقچى بولۇپ قوغلاپتۇ. ئۇ تۈلكىگە يېتىشەلمىگەندىن كېيىن قولىدىكى چۆمۈچنى ئۇنىڭغا ئېتىپتۇ. قايماق يۈزى چۆمۈچ ئۇنىڭ قۇيرۇقىغا تې-گىپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ تۈلكىنىڭ قۇيرۇقىنىڭ ئۇچى ئاق بولۇپ قالغانكەن.

مايمۇننىڭ ساغرىسى نېمە ئۈچۈن قىزىل بولۇپ قالغان؟

بۇرۇنقى زاماندا بىر مايمۇن بار ئىكەن. ئۇ ناھايىتى كەپسىز ئىكەن. ئەتىدىن كەچكىچە تىنىم تاپماي سەكرەيدىكەن. دەرەختىن ـ دەرەخكە يامىشىدىكەن، چىرقىرايدىكەن. ھېۋىلەرنى بىكاردىن ـ بىكار قېقۇبتىدىكەن. كۆرۈنگەنلا ئۇششاق، ئاجىز ھايۋانلارغا تاش ئېتىپ بوزەك قىلىدىكەن. باشقىلارنىڭ ياخشى مەسلىھەت ـ نەسىھەتلىرىنى زادىلا ئاڭلىمايدىكەن. ئۆزىنىڭ دېگىنىدە جاھىللىق بىلەن چىڭ تۇرۇۋالىدىكەن.

بىر كۈنى مايمۇن بىر قارىغايغا چىقىۋېلىپ شاخلارنى يىرىپ كەپسىزلىك قىلغىلى تۇرۇپتۇ. ئورمانچى بوۋاي كېلىپ:

ـــ ھەي مايمۇن، ئۇ يەردىن چۈشۈپ كەت، قارىغاي يېلىمى ساغرىڭغا چاپلىشىۋالسا چاتاق بولىدۇ، ـــ دەپ نەسىھەت قىپتۇ.

ـــ سېنىڭ نېمە كارىڭ! شۇ دېگىنىڭ ئۈچۈن تازا ئۈزاق ئولتۇرىمەن، كەچ بولغۇچە قارىغايدىن چۈشمەيمەن!ـــ دەپتۇ مايمۇن بىشىملىك بىلەن. مايمۇننى سۆزگە كىرگۈزەلمىگەن بوۋاي كېتىپ قاپتۇ.

كەچقۇرۇن مايمۇن كەتمەكچى بولۇپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ، بىراق تۇرالماپتۇ. «ھوي، بۇ نېمە ئىش؟» دەپ تۇ ئۇ ۋە ھەدەپ ئورنىدىن تۇرماقچى بولۇپ يۇلقۇنۇپتۇ. ساغرىسى قارىغاي يېلىمىغا چاپلىشىپ قالغانلىقتىن زادىلا تۇرالماپتۇ. ئاخىر پۇتىنى يەنە بىر شاخقا تىرەپ تۇرۇپ بىرلا يۇلقۇنغانكەن، ساغرىسىدىكى يۇڭلارنىڭ ھەممىسى يېلىمغا چاپلىشىپ قاپتۇ. شۇنىڭدىن بۇيان ساغرىسى قىزىل بولۇپ قالغانكەن.

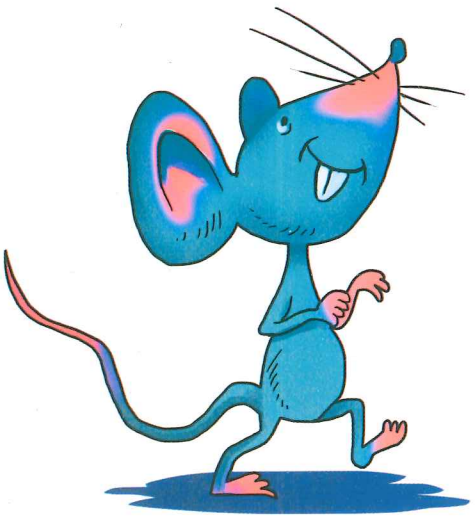
مۇشۇك بىلەن چاشقان

بۇرۇنقى زامانلاردا مۇشۇك بىلەن چاشقان ناھايىتى ئىناق دوست ئىكەن. ئۇلار تاپقانلىرىنى تەڭ يەپ، بىللە ئويناپ، بىللە ياشايدىكەن. شۇ دەۋرلەردە ئىنسانلار يىل مۇچەللىرىنى بەلگىلەش ئۈچۈن ھەر خىل ھايۋانلارنى يىغىپ سايلام ئۆتكۈزمەكچى بوپتۇ-دە، پۈتۈن ھايۋانلارغا سايلامغا قاتنىشىش توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش قىپتۇ.

مۇشۇكنىڭ ئۇيقۇسى قاتتىق ئىكەن، شۇڭا مۇچەل سايلىمىغا ئۇلگۈرەلمەي قېلىشىدىن ئەنسىرەپ دوستى چاشقانغا:

— ئاداش، ئەتە سايلامغا بىللە بارايلى. سەن مېنى چوقۇم ئويغىتىپ قوي، ئەتىگەنرەك بارىمىز جۇمۇ!— دەپتۇ.

— خاتىرجەم بول مۇشۇك ئاكا. مەن سەھەر ئويغىنىمەن. سېنى چاقىرمايمۇ ماڭمايمەن،— دەپتۇ چاشقان. لېكىن ئۇ كېچىچە «سايلامغا قاتنىشىدىغانلار قانچە ئاز بولسا، شۇنچە ياخشى. كۆپ بولۇپ كەتسە سايلىنالماي قالمەن» دەپ ئويلاپ ئىچى تارلىق قىپتۇ-دە، ئەتىسى تاڭ يورۇش بىلەنلا ئورنىدىن تۇرۇپ مۇشۇكنى چاقىرماستىنلا ئۆزى يالغۇز سايلام مەيدانىغا كېتىۋېرىپتۇ. ئۇنىڭ تەلىيى ئوڭدىن كېلىپ، ئون ئىككى ھايۋان قاتارىدا يىل مۇچەللىكىگە سايلىنىپتۇ، ھەتتا

بىشەملىك قىلىپ يۈرۈپ ئەڭ ئالدىنقى رەتتە تۇرۇشنى قولغا كەلتۈرۈۋاپتۇ. بۇنىڭدىن خۇشال بولۇپ كەتكەن چاشقان كۆرەڭلەپ ئۆيىگە قايتىپ كەپتۇ. ئۇيقۇدىن ئەمدىلا ئويغانغان مۇشۇك چاشقاندىن:

— سايلامغا قاچان بارىمىز؟— دەپ سوراپتۇ.

— ئۇخلاپ چۈش كۆرۈۋاتامسەن؟— دەپتۇ چاشقان كۈلۈپ،— سايلام ئاياغلاشقىلى نەكەم، مەن سايلانغاندىن باشقا تېخى بىرنېچە رەتنىمۇ قولدىن بەرمىدىم!

— نېمىشقا مېنى چاقىرىۋالمىدىڭ؟— دەپتۇ مۇشۇك خاپا بولۇپ.

— ئۇنتۇپ قاپتىمەن،— دەپ يالغان ئېيتىپتۇ چاشقان.

غەزەپتىن مۇشۇكنىڭ بۇرۇتلىرى تىك بولۇپ كېتىپتۇ ۋە «ھۇ، يۇزسىز!» دەپ تىلىمغىنىچە ئېتىلىپ كېلىپ چاشقاننى بوغۇپتۇ. چاشقان شۇ ھامان جېنىدىن جۇدا بوپتۇ. مۇشۇك ھەرقانچە قىلسىمۇ ئىش ئورنىغا كەلمەپتۇ. يىل مۇچەللىكىگە سايلىنىشتىن قۇرۇق قاپتۇ. مۇشۇ سەۋەبتىن چاشقاننى كۆرگەن ھامان مۇشۇكنىڭ غەزىپى قوزغىلىدىكەن-دە، ئۇنى شۇ يەردىلا بوغۇپ يەۋېتىدىكەن. چاشقان شۇ چاغدىن باشلاپ ئون ئىككى مۇچەلىنىڭ بىرىنچى يىلىغا ۋەكىللىك قىلىدىغان بولغانكەن.

مۇشۇك نېمىشقا چاشقان يەيدىغان بولۇپ قالغان؟

بۇرۇنقى زاماندا بىر تېۋىپنىڭ ئاشلىق، يېمەك - ئىچمەك ئامبىرىدا چاشقان كۆپەيىپ كېتىپتۇ-دە، ئاشلىقلىرىنى ئوغرىلاپ زادىلا ئارام بەرمەپتۇ. تېۋىپ ھەر خىل ئامالىنى قىلىپ باققان بولسىمۇ چاشقانلارنى يوقىتالماپتۇ. نېمە قىلىشنى بىلمەي تىت-تىت بولۇپ ئولتۇرغاندا بىر مۇشۇك تېۋىپنىڭ ئالدىغا كىرىپ كېسىلنى داۋالاپ قويۇشنى تەلەپ قىپتۇ.

— نېمە كېسىلىڭ بار؟— دەپ سوراپتۇ تېۋىپ مۇشۇكتىن.

— ناماز‌شام قارىغۇسى بولۇپ قالدىم. كۈندۈزى كۆزۈم ياخشى كۆرىدۇ، قاراڭغۇ چۈشۈش بىلەنلا ھېچنېمىنى كۆرەلمەيمەن،— دەپتۇ مۇشۇك.

تېۋىپ ئولتۇرۇپ كېتىپ «توختا، ئاشلىقىمغا ئارام بەرمەيدىغان چاشقانلارنى مۇشۇك ئارقىلىق يوقاتمايمەنمۇ!» دەپ ئويلاپتۇ-دە، خۇشاللىقىدا سۆزلەشكە باشلاپتۇ:

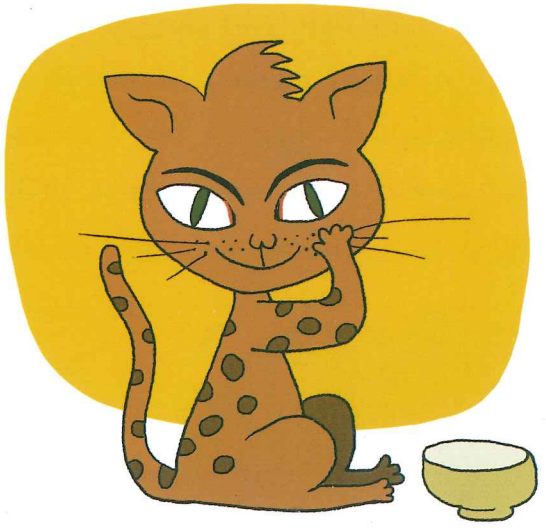
— بۇرادەر، بۇنىڭغا مەندە باشقا دورا يوق. بولسا چاشقاندىن بىرنەچچىنى تۇتۇپ يېگىن. چۈنكى چاشقان دېگەن بۇ كاساپەتنىڭ كۆزى ئۆتكۈر. ئۇ قاراڭغۇدا تىمسىقلاپ يۈرۈپ ئوزۇق تېپىپ يەيدۇ. بەلكىم ساڭا چاشقان پايدا قىلىپ قالار. بىزنىڭ مۇشۇ ئامباردىلا چاشقاندىن تولا نېمە يوق، سىناپ باقامسەن؟

— ماقۇل،— دەپتۇ مۇشۇك.

شۇنداق قىلىپ مۇشۇك ئامباردا بىرەر ئايغىچە چاشقان تۇتۇپتۇ. قارىسا ئۆزىمۇ سەمرىپ كۆزىمۇ خېلىلا روشەنلىشىپ قالغانىدەك بوپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن مۇشۇكلەر چاشقان تۇتۇپ يەيدىغان بولۇشقانىكەن.

مۇشۇك نېمشقا بىر نەرسە يېگەندىن كېيىنلا يۇزىنى يۇيىدۇ؟

قەدىم ئۆتكەن زاماندا، مەلۇم بىر ماكاندا ئۆي ئىگىسىگە ئوبدان خىزمەت قىلىپ كېلىۋاتقان بىر مۇشۇك بار ئىكەن. بىر كۈنى ئايال غوجايىن بىر ئايلىق بولغان بالىسىنى بۆشۈكتە ئۇخلىتىپ قويۇپ بازارغا كېتىپتۇ. بۇ چاغدا يوغان بىر چاشقان بۆشۈك ئۈستىگە چىقىپ بوۋاقنىڭ قۇلقىنى چىشلەپ ئۈزۈۋاپتۇ-دە، بەدەر قېچىپتۇ. بۇنى كۆرگەن مۇشۇك دەرھال چاشقاننى قوغلاپ تۇتۇۋېلىپ ئۆلتۈرۈپ تاشلاپتۇ. ئاندىن قايتىپ كېلىپ بوۋاقنىڭ يۈزىدىكى قانىنى تىلى بىلەن يالىۋېتىپ بىر چەتكە بېرىپ مۈگدەپ يېتىپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي ئايال غوجايىن بازاردىن قايتىپتۇ. بوۋاقنىڭ قۇلقىنىڭ پۈچۈق بولۇپ قالغانلىقىنى ۋە مۇشۇكنىڭ ئاغزىنىڭ قان يۇقى تۇرغانلىقىنى كۆرۈپتۇ-دە، قولىغا كەلتەكنى ئېلىپ:

— ھۇ، بېشىڭنى يېگۇر ئوغرى مۇشۇك!— دېگىنىچە مۇشۇكنى ئۇرۇپ پۈتۈنى چېقىۋېتىپتۇ. بىردەمدىن كېيىن ئەر غوجايىن كەپتۇ. ئۇ ھويلىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا يوغان بىر ئۆلۈك چاشقاننىڭ يانقانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ ئاغزىدا بوۋاقنىڭ قۇلقىنىڭ بىر پارچىسى تۇرغانلىقىنى كۆرۈپتۇ-دە، خوتۇنىغا:

— خاتا قىپسەن خوتۇن، ئەھۋالنى ئۇقماي مۇشۇككە بىكاردىن - بىكار ئازار بېرىپسەن!— دەپتۇ. ئايالى راستىنلا خاتا قىلغانلىقىنى چۈشىنىپ قىلمىشىغا پۇشايمان قىپتۇ ۋە:

— جېنىم مۇشۇكۇم، مېنى كەچۈرگىن. ساڭا ناھەق ئازار بېرىپتىمەن،— دەپ مۇشۇكتىن ئەپۇ سوراپتۇ. ئەمما مۇشۇكنىڭ توكۇر بولۇپ قالغان پۇتى ئورنىغا كەلمەپتۇ. لېكىن مۇشۇك «ھەرقانداق نەرسىنى يېگەندە، يالىغاندا دەرھال يۇزىنى يۇيۇۋېتىش لازىم ئىكەن، بولمىسا ئۇقۇشماسلىقتىن مۇشۇنداق ئاقىۋەتكە قالىدىكەن» دېگەن ساۋاقىنى ئىگە بوپتۇ. مۇشۇك شۇ كۈندىن باشلاپ بالىسىدىن بالىسىغا يۇزىنى دائىم يۇيۇپ تۇرۇش ھەققىدە نەسىھەت قىلىپ كەپتۇ. مۇشۇكلەرمۇ بىر نەرسىنى يېگەندىن كېيىنلا دەرھال يۇزىنى يۇيۇشنى ئۆزىگە ئادەت قىلىۋاپتۇدەك.

مۇشۇك نېمە ئۈچۈن پوقنى كۆمدۇ؟

مۇشۇك دائىم چاشقانلارغا: مەن ھەرقانداق ئېگىز يەرگە يامىشىپ چىقالايمەن، سەكرەشتىمۇ مېنىڭ ئالدىمغا ئۆتىدىغنى يوق، دەپ ماختىنىدىكەن. چاشقانلار مۇشۇكنىڭ بۇنداق ماھارىتىگە ھەۋەس قىلىشىدىكەن. بىر كۈنى چاشقانلار: بىزمۇ مۇشۇكنى ئۇستاز تۇتۇپ ئۇنىڭدىن سەكرەشنى، ئېگىز گە يامىشىپ چىقىشنى ئۆگەنسەك بولمامدۇ؟ ئۇنداق بولغاندا ئېگىز ئاسقۇدىكى گۆشلەرنىمۇ قېنىمايلا يېيەلەيمىز، دېيىشىپتۇ. ئاخىر چاشقانلار بۇ تەلىپىنى مۇشۇككە ئېيتىپتۇ.

مۇشۇك «تەلىيىم كەپتۇ» دەپ ئويلاپ بەكمۇ خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ ۋە چاشقانلارغا قاراپ ناھايىتى سەممىي، مۇلايىم قىياپەتتە:

— بولىدۇ، بولىدۇ! مەن ئۆزۈمدىكى بۇ ماھارەتنى سىلەرگە ئۆگىتىپ قويۇشنى بەك-مۇ خالايمەن. بىراق بىر شەرت بار. مەن ھەر كۈنى پەقەت بىر قېتىملا ئۆگىتىمەن. ھەم-مىڭلار ئۆز ۋاقتىدا كېلىشىڭلار كېرەك،— دەپتۇ. چاشقانلار چوقۇم ۋاقتىدا كېلىدىغانلىق-نى ۋە ئۇستازنىڭ دېگىنى بويىچە ئىش قىلىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بىر دەك ۋەدە بېرىشىپتۇ.

— خوش، ئۇنداق بولسا بۈگۈن سىلەرگە تەرتىپلىك يۈگۈرۈشنى ئۆگىتىپ قوياي. ھەممىڭلار رەتلىك تىزىلىپ مېنىڭ كەينىمدىن يۈگۈرۈڭلار. مەن ئاستا يۈگۈرسەم سە-لەرمۇ ئاستا يۈگۈرسىلەر، تېز يۈگۈرسەم سىلەرمۇ سەپتىن چۈشۈپ قالماي تېز يۈگۈ-رۈسىلەر، بىر ئورۇندا تۇرۇپ پىرقىرىسام پىرقىرايسىلەر، ئۇقتۇڭلارمۇ؟— دەپتۇ.

— ئۇقتۇق!— دېيىشىپتۇ چاشقانلار.

شۇنىڭ بىلەن يۈگۈرۈش باشلىنىپتۇ. بىرئازدىن كېيىن مۇشۇك ئۇلارنى توختىتىپ:

— ئەمدى پىرقىراپ يۈگۈرۈشنى ئۆگىنىۋالدىڭلار. مەن يۈگۈرمەي ئوتتۇرىدا تۇ-رىمەن. سىلەر ئەتراپىمنى چۆرىدەپ يۈگۈرۈڭلار، قۇيرۇقۇمنى ئاستا شىپاڭشتسام ئاستا يۈگۈرۈڭلار، تېز شىپاڭشتسام تېز يۈگۈرۈڭلار،— دەپتۇ. چاشقانلار پىرقىراپ يۈگۈ-رۈشكە باشلاپتۇ. مۇشۇك قۇيرۇقنى توختىماي تېز شىپاڭشتىپتۇ. چاشقانلار پىرقىراۋېرىپ چارچاپ كېتىپتۇ.

— ناھايىتى ياخشى يۈگۈرۈۋاتسىلەر، توختىماي يۈگۈرۈڭلار!— مۇشۇك شۇنداق دەپ تۇرۇپ ئارقىدا قالغان ئىككى چاشقاننى كايىپدا تۈتۈپ يەۋېتىپتۇ. بىر دەمدىن كې-يىن چاشقاندىن يەنە ئۈچنى يەۋېتىپ:

— بولدى توختاڭلار، بۈگۈن مۇشۇنچىلىك ئۆگىنىڭلار، ئەتە سىلەرگە يۇقىرىغا يا-مىشىشنى ئۆگىتىمەن!— دەپتۇ. چاشقانلار قايتىپ كېتىپ دەم ئاپتۇ. ئەتىسى يەنە كەپتۇ. ئۆگۈنمۇ كەپتۇ. مۇشۇك ھەر كۈنى چاشقاندىن بەش - ئالتىنى يەپ تۇرۇپتۇ. بىر ھەپ-تىلەردىن كېيىن چاشقانلارنىڭ يېرىمى قاپتۇ.

— بۇرادەرلەر،— دەپتۇ بىر قېرى چاشقان ھەمراھلىرىغا قاراپ،— ئۆگىنىشنى باشلىغان دەسلەپكى كۈنلەردە بىز ناھايىتى كۆپ ئىدۇق. بارغانسېرى ئازلاپ كېتىۋات-مىز، بۇ يەردە بىر چاتاق بار جۇمۇ! بايا ئۇستازىمىز تەرەت قىلغان يەرگە بېرىپ قاراپ باقسام ئەھۋال باشقىچە، ئۇنىڭ پوقى ئارىسىدا چاشقانلارنىڭ تۆكلىرى تۇرىدۇ. ئۆگە-نىشنى يېغىشتۇرۇپ قويساقمىكىن.

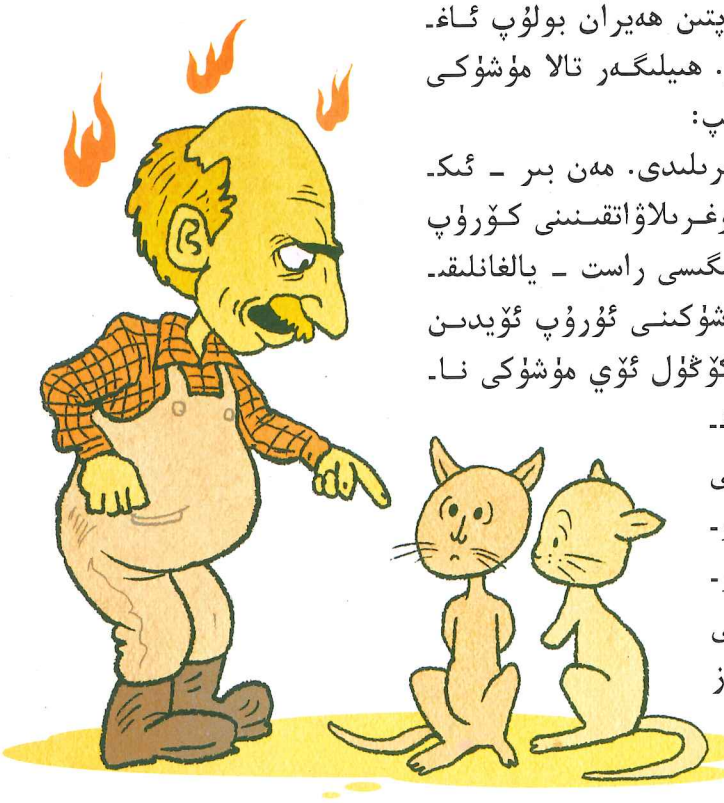
بۇ گەپنى مۇشۇك ئاڭلاپ قاپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇ تەرەت قىلىپ بولۇپلا پو-قىنى كۆمۈۋېتىدىغان بوپتۇ. چاشقانلارمۇ ئۆگىنىشكە كەلمەيدىغان بولۇشۇپتۇ.

«تالا مۇشۇكى ئۆي مۇشۇكىنى قوغلاپتۇ» دېگەن سۆز قانداق پەيدا بولغان؟

بۇرۇنقى زاماندا بىر ئادەمنىڭ ناھايىتى ئوبدان بىر مۇشۇكى بار ئىكەن. ئۇ ئىگىسىگە ناھايىتى سادىقلىق بىلەن ئىشلەيدىكەن، شۇڭا بۇ ئۆيدە چاشقانلار دەۋران سۈرەلمەيدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە تالادىن يات بىر مۇشۇك تېنەپ ـ تەمتىرەپ ئۆيگە كىرىپ كەپتۇ ـ دە، ئۆي ئىگىسىگە سۆركىلىپ يېلىنىپ، ئۆزىنىڭ ئىگىسىز قالغانلىقىنى، رەھىم ـ شەپقەت قىلىپ ئۆزىنى بېقىۋېلىشىنى ئېيتىپتۇ. ئۆي ئىگىسى ماقۇل بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئۆيدە ئىككى مۇشۇك بار بوپتۇ. ئۆي مۇشۇكى تالا مۇشۇكىنى يەكلىمەي ئۇنىڭغا ناھايىتى ياخشى مۇئامىلە قىپتۇ. بىراق تالا مۇشۇكى ئوغرى بولغاچقا ھېچكىمگە تۈيدۈرماي ئۆيدىكى گۆشنى ئوغرىلاپ يەۋالىدىكەن. ئۆيدە پات ـ پات گۆش يوقلىپ كەتكەندىن كېيىن ئۆي ئىگىسىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ بىر كۈنى ئىككى مۇشۇكنى سوراققا تارتىپتۇ:

— بازاردىن ئەكېلىپ قويغان گۆش پات ـ پاتلا يوقاپ كېتىۋاتىدۇ. راست گەپ قىلىش، قايسىڭ ئوغرىلىدىڭ؟!

ئۆي مۇشۇكى بۇ گەپتىن ھەيران بولۇپ ئاغزىنى ئېچىپ قاراپ قاپتۇ. ھېلىگەر تالا مۇشۇكى دەرھال يالغان گەپ قىلىپ:

— گۆشنى ماۋۇ ئوغرىلىدى. مەن بىر ـ ئىككى قېتىم ئۇنىڭ گۆش ئوغرىلاۋاتقىنىنى كۆرۈپ قالدىم!— دەپتۇ. ئۆي ئىگىسى راست ـ يالغانلىقىنى ئېنىقلىمايلا ئۆي مۇشۇكىنى ئۇرۇپ ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىپتۇ. ئاق كۆڭۈل ئۆي مۇشۇكى ناھەق قارىلىنىپتۇ، يالغاچى، ھېلىگەر تالا مۇشۇكى ئېتىبارغا ئېرىشىپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ «تالا مۇشۇكى ئۆي مۇشۇكىنى قوغلاپتۇ» دېگەن سۆز پەيدا بولغانىكەن.

مۇشۇكنىڭ دۇمبىسى نېمىشقا يەرگە تەگمەيدۇ؟

ئىلگىرىكى زامانىدا، ئۇلۇغلارنىڭ دەۋرىدە ئادەم كۆپىيىپ كېتىپ پۇتكۈن جاھان ئادەم دېگۈدەك ئايلىنىپ كېتىپتۇ. بىر كۈنى ئاللادىن داۋۇت پەيغەمبەرگە ۋەھي كېلىپ:

ــ ئەي داۋۇت، مەن ئۆز قۇدرىتىم بىلەن پۇتكۈل جاھاننى سۇغا تولدۇرىمەن، جاھاندىكى پۇتكۈل ئادەملەرنى سۇغا غەرق قىلىۋېتىمەن، سەن دەرھال بىر ئۆردەك سىياقىدا كېمە ياساپ كېمىگە چىق!ــ دەپتۇ.

داۋۇت پەيغەمبەر كېمىنى ياساپ مۇشۇكى بىلەن كېمىگە چىقىپتۇ. پۇتكۈل جاھاننى سۇ بېسىپ كېتىپتۇ. داۋۇت پەيغەمبەر كېمە بىلەن سۇ ئۈستىدە ئۇزۇپ يۈرۈپتۇ. بىر كۈنى كېمىگە سۇ كىرىۋاتقۇدەك، قارىسا، كېمىنى يەملىگەن تاختاي ئارىسىدىن بىر چاشقان تۆشۈك ئاچقانكەن. شۇنىڭ بىلەن داۋۇت پەيغەمبەر چاشقاننى تۇتماقچى بوپتۇ-يۇ، زادىلا تۇتالماپتۇ.

ئاخىر مۇشۇكنى جورۇغانكەن، مۇشۇك دەرھال چاشقاننى تۇتۇپ، داۋۇت پەيغەمبەرنى خەتەردىن قۇتۇلدۇرۇپتۇ. داۋۇت پەيغەمبەر بۇنداق جەددىي پەيتتە خەۋپ - خەتەردىن ئۆزىنى قۇتقۇزۇپ قالغان مۇشۇككە قاراپ:

ــ ھەي خۇدانىڭ جانىۋىرى، بۇنىڭدىن كېيىن دۇمبەڭ يەرگە تەگمىسۇن. يېيىشىڭ تەييار تاماق، يېتىشىڭ ئىسسىق جاي بولسۇن!ــ دەپ دۇئا قىلغانكەن، ئاللاتائالا داۋۇت پەيغەمبەرنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن مۇشۇكنىڭ دۇمبىسى يەرگە تەگمەيدىغان، تەييار تاماقنى يەپ، ئىسسىق كاڭدا بەھۇزۇر ئۇخلاپ ياشايدىغان بوپتۇ.

خوراز بەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

خوراز نېمىشقا مۇڭگۈزىدىن ئايرىلىپ قالغان؟

بۇرۇنقى زاماندا خورازنىڭ بېشىدا نا-هايىتى چىرايلىق بىر جۈپ مۇڭگۈزى بار ئىكەنمىش. بۇنىڭدىن نەچچە مىڭ يىللار بۇرۇن ئىنسانلار يىل مۇچەللىرىنى بەلگە-لەش ئۈچۈن ھەر خىل ھايۋانلارنى يېغىپ سايلام ئۆتكۈزمەكچى بوپتۇ-دە، پۈتۈن ھايۋانلارغا سايلامغا قاتنىشىش تۇغرىسىدا ئۇقتۇرۇش قىپتۇ.

سۇ ئىچىدە ياشايدىغان ناھايىتى ھەي-ۋەتلىك، كۆركەم بىر ئەجدىھا بار ئىكەن. بىراق ئۇنىڭ بېشىدا مۇڭگۈزى بولمىغاچقا ئۆزىنى ھەقسىز گۈزەل دەپ قارىمايدە-كەن. ئۇ يىل مۇچەللىرىگە ۋەكىل بولۇپ سايلىنىش تاماسى بىلەن سايلام مەرىكىسىگە بارماقچى بوپتۇ-دە، بىرىدىن مۇڭگۈز ئا-رىيەت ئالماقچى بولۇپ سۇدىن چىقىپتۇ. شۇ ئەسنادا ئۇ يېقىنلا بىر يەردە چىللاۋاتقان يوغان بىر خورازنى كۆرۈپتۇ. خورازنىڭ مۇڭگۈزى بەكمۇ چىرايلىق ئىكەن. شۇنىڭ بە-لەن ئەجدىھا ئۇنىڭ مۇڭگۈزىنى ئاريىەت ئالماقچى بولۇپ، خورازنىڭ ئالدىغا كېلىپ قىزغىن سالام قىپتۇ ۋە:

— خوراز ئاكا، ئەتە مەن يىل مۇچەل سايلىمغا قاتنىشىش ئۈچۈن باراتتىم. خاپا بولماي مۇڭگۈزىڭىزنى ماڭا قەرز بېرىپ تۇرسىڭىز قانداق؟— دەپتۇ.

— كەچۈرۈڭ، ئەتە سايلامغا مەنمۇ بارىمەن، — دەپتۇ خوراز.

دەل شۇ چاغدا ھەممە ئىشلارغا چېپىلىپ يۈرىدىغان چايان ئۆمىلەپ كېلىپ خورازغا:

ــ ئەجدىھا ئاكىغا مۇڭگۈزىڭىزنى ئارىيەت بېرىپ تۇرۇڭ. ئۇ چوقۇم قايتۇرۇپ بېرىدۇ. بۇنىڭغا مەن كۇۋاھچى بولاي، ــ دەپتۇ. ئاخىر خوراز چايانىڭ سالا قىلىشى بىلەن مۇڭگۈزىنى ئەجدىھاغا قەرزگە بېرىپتۇ.

سايلامدا خوراز بىلەن ئەجدىھا يىل مۇچەللىكىگە سايلىنىپتۇ. سايلام ئاياغلاشقاندىن كېيىن خوراز سۇ بويىغا كېلىپ ئەجدىھا بىلەن كۆرۈشۈپتۇ-دە، تەكەللۇپ بىلەن:

ــ بۇرادەر، سايلاممۇ تۈگىدى. ئەمدى مۇڭگۈزۈمنى قايتۇرۇپ بېرسىڭىز، ــ دەپتۇ. ئەجدىھا تەمكىن ھالدا:

ــ سىزنىڭ مۇڭگۈزىڭىزگە مەن تولىمۇ موھتاج. باشقىلاردىن قەرز ئالغان نەرسىنى قايتۇرۇش كېرەك، ئەلۋەتتە. ئەمما مۇڭگۈزىڭىز ماڭا خېلى يارىشىپ قالدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ھازىر مەن بەك چارچاپ كەتتىم. بۇ توغرىدا كېيىن پاراڭلىشايلى، ــ دەپتۇ ۋە بىرلا شۇڭغۇپ سۇ ئىچىگە كىرىپ كېتىپتۇ. خورازنىڭ ناھايىتى ئاچچىقى كەپتۇ، ئەجدىھانى بىرھازاغىچە چاقىرىپتۇ. ئەجدىھا زادىلا چىقماپتۇ.

خوراز نائىلاج قايتىپ كېلىپ چايانىنى ئىزدەپ تېپىپتۇ-دە، ئىشىنىڭ ئۆتمۈشىنى ئۇ-جۇر - بۇجۇرىغچە سۆزلەپ بېرىپتۇ. چايان ئويلىنىپ تۇرۇپ كېتىپ:

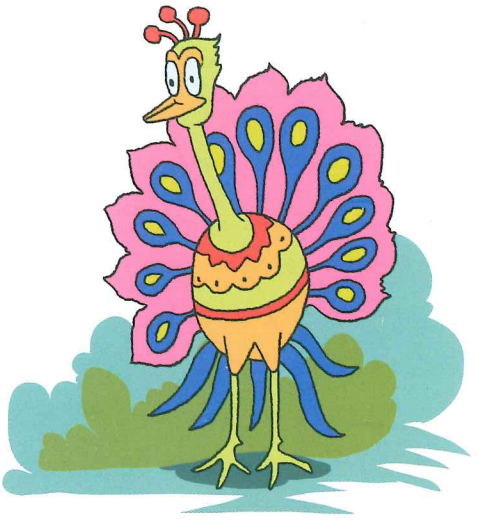
ــ دەرۋەقە، بۇ ئىشتا مەن گۇۋاھچى بولغانىدىم. بىراق ئەجدىھا بولسا سۇدا يا-شايدۇ، مەن ئۇنى نەدىن تاپىمەن؟ بۇنىڭغا ئىلاج يوق، ــ دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلاپ غەزەپلەنگىنىدىن خورازنىڭ يۈزلىرى قىزىرىپ كېتىپتۇ ۋە:

ــ گۇۋاھچى دېگەن مۇشۇنداقمۇ مەسئۇلىيەتسىز بولامدۇ؟ــ دەپتۇ. چايان ئىزا تارتماي خورازغا:

ــ كىم سېنى باشقىلارغا مۇڭگۈزىنى قەرز بەرسۇن دەپتۇ! «ئۆزۈم تاپقان بالاغا، نەگە باراي دەۋاغا» دەپتىكەن، بولدى، ئەمدى بۇ گەپنى قوي، ــ دەپتۇ. دەرغەزەپ-كە كەلگەن خوراز ئېتىلىپ كېلىپ ھېلىگەر چايانىڭ گېلىنى بوغۇپتۇ-دە، ھايت - ھۇيت دېگۈچە يەۋېتىپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ خوراز چايانىنى كۆرگەن ھامان دەرھال يەۋېتە-دىغان بوپتۇ ۋە ھەر كۈنى تاڭ يورۇش بىلەن تەڭ مۇڭگۈزى ئېسىگە كېلىدىكەن-دە:

ــ ئەجدىھا...! مۇڭگۈزۈمنى قايتۇرۇپ بەر!ــ دەپ ۋارقىرايدىغان بوپتۇ.

خوراز بىلەن توز

رىۋايەت قىلىنىشچە، بۇرۇنقى زامانىدا بىر ئورمانلىق بولۇپ، ئورمانلىقتا خوراز بىلەن بىر توز ياشايدىكەن. ئۇلار بەكمۇ ئىناق ئۆتىدىكەن، بىر - بىرىنىڭ ھالىغا يېتىدىكەن. بۇ گۈنكى كۈندىكى توزنىڭ چىرايلىق پەيلىرى ۋە تاجى ئەسلىدە خورازنىڭ ئىكەن. توز بۈگۈنكى خورازنىڭ سىياقىدا ئىكەن. توز ئاق كۆڭۈلدەك كۆرۈنگىنى بىلەن، خورازنىڭ گۈزەل رۇخسارىغا ھەسەت قىلىپ يۇرىدىكەن، ئېپىنى تېپىپ خورازنىڭ ئاشۇ چىرايلىق كىيىمىنى ئېلىۋېلىشنى ئويلايدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى بۇ ئورمانلىقتا توي بولۇپ، خوراز بىلەن توزنىمۇ چاقىرىپتۇ، بىراق خورازنىڭ مۇھىم ئىشى چىقىپ قېلىپ تويغا بارالماپتۇ. توز خورازنىڭ كىيىملىرىنى بېرىپ تۇرۇشنى سوراپتۇ. خوراز ئاق كۆڭۈل ھەم ساددا بولغاچقا، كىيىملىرىنى توزغا خۇشاللىق بىلەن سېلىپ بېرىپتۇ. توز تويدا خورازنىڭ كىيىمى بىلەن بارلىق مېھمانلارنىڭ ھەۋىسىنى قوزغاپتۇ ھەم ئالاھىدە كۈتۈشكە ئىگە بوپتۇ. تويمۇ تۈگەپتۇ. توزنىڭ بۇ چىرايلىق كىيىملىرىنى خورازغا زادىلا قايتۇرۇپ بەرگۈسى كەلمەپتۇ. ئاخىر ئۇ كىيىملەرگە مەڭگۈ ئىگە بولۇش ئۈچۈن خورازدىن ئايرىلىپ ئورمانلىقنىڭ يىراق جايلىرىغا كېتىپ قاپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ تا ھازىرغىچە توز خورازنىڭ كىيىملىرىنى قايتۇرۇپ بەرمەپتۇ، بىراق ئۇنىڭ كۈنلىرى بەكمۇ ئەندىشىدە ئۆتىدىكەن. خورازنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن قورقۇپ ھازىرغىچە ئورمانلىقتىن چىقالمايدىكەن.

خوراز قانداق بولۇپ ئۆي قۇشىغا ئايلىنىپ قالغان؟

بۇرۇنقى زاماندا قۇشلار ھازىرقىدەك ئورمانلىقتا، ئېتىز ـ ئېرىقلاردا ۋە ئادەملەر ئارىسىدا ياشىماستىن، بەلكى مەلۇم تاغدىكى ئۆزىگە خاس ماكاندا توپلىشىپ ياشايدىكەن.

بىر كۈنى قۇشلار داقا ـ دۇمباق، نەغمە ـ ناۋا قىلىشىپ كېچىچە ئۇسسۇل ئويناپ-تۇ. بىراق ئۇلار ئۇخلاش ئالدىدا ئوت دۆۋىسىنى يېغىپ چوغنى كۆمۈپ قويۇشنى ئۇنۇتۇپ قاپتۇ. ئەتىسى ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تۇرغاندا ئوت ئاللىقاچان ئۆچۈپ قاپتۇ. بۇ چاغدا قۇشلار ئوتتىن ئايرىلىپ قالغانلىقىدىن قايغۇرۇپ، يىغا ـ زار قىلىشىپتۇ.

خوراز باشقا يەردىن ئوت تېپىپ كېلىش ئۈچۈن قانىتىنى قېقىپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ.

خوراز توپتوغرا ئىككى كېچە ـ كۈندۈز ئۇچۇپ، دېڭىزنىڭ ئۇ تەرىپىگە بارغاندىن كېيىن بىر ئۆينى ئۇچراتتىپتۇ. قارىسا ئۆي ئىچىدىكى ئوت دۆۋىسىنىڭ ئالدىدا چىرايلىق بىر قىز ئولتۇرغۇدەك. خوراز قىزنىڭ يېنىغا ئۇچۇپ كەپتۇ.

قىز خورازنى كۆرۈپ بەكمۇ خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ ۋە ئۇنى قىزغىن كۈتۈۋېلىپ ئۇنىڭدىن ھۇشۇ ئۆيدە تۇرۇشنى، ئۆزى بىلەن دوست بولۇشنى ئۆتۈنۈپتۇ، لېكىن خوراز گەپ قىلماي، ئوت دۆۋىسىدىن بىرنەچچە تال چوغنى ئېلىپلا كەينىگە بۇرۇلۇپتۇ.

ــ چىرايلىق خوراز، ھېچبولمىسا نەدە تۇرىدىغانلىقىڭنى ئېيتىپ بەرگىن. مەن سېنى ئىزدەپ تاپمەن!ــ دەپ ۋارقىراپتۇ قىز.

ــ دېڭىزنىڭ ئۇ قېتىغا بېرىپ، داقا ـ دۇمباق، نەغمە ـ ناۋا بولۇۋاتقان يەردىن ئىزدىسەڭ مېنى تاپالايسەن، خوش!ــ دەپتۇ خوراز ۋە ئۇچۇپ كېتىپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ. ئاتا ـ ئانىسى قايتىپ كەلگەندىن كېيىن قىز: «خوراز دوستۇمنى تېپىپ بېرىڭلار» دەپ يىغلاشقا باشلاپتۇ. ئاتا ـ ئانىسى ئىلاجسىز قىزنى ئەگەشتۇرۇپ، بىر سۈرۈتكە ئالملارنى ئېلىپ خورازنى ئىزدەپ مېڭىپتۇ. ئۇلار بىرنەچچە كۈن يول مېڭىپ ھەممە يەرنى ئىزدەپتۇ، ئاخىر بىر قولۇاقنى ھەيدەپ دېڭىزنىڭ ئۇ قېتىغا قاراپ مېڭىپتۇ، دېگەندەك يېرىم كېچىدە دېڭىز ياقىسىغا كەلسە داقا ـ دۇمباق، نەغمە ـ ناۋا ئاڭلىنىپتۇ.

ــ قۇلاق سېلىڭلار، ــ دەپتۇ قىز خۇشال بولۇپ، ــ ئۇ چوقۇم چىرايلىق خورازنىڭ ماكانى!

ئۇلار سىنچىلاپ قاراپ، يولتۇزلارنىڭ غۇۋا يورۇقىدا قۇشلارنىڭ ئۇسسۇل ئويناۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار تاڭنىڭ ئېتىشىنى كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. ئەتىسى تاڭ سۈزۈلۈش بىلەن قۇشلارمۇ ئۇيقۇدىن ئويغىنىپ ئۇچۇلىرىدىن بىر ـ بىرلەپ چىققىلى

تۇرۇپتۇ. بىرىنچى بولۇپ تۆمۈر تۇمشۇق چىقىپتۇ.

— قىزىم، خوراز دېگىنىڭ ئاشۇمۇ؟— دەپ سوراپتۇ دادىسى.

— ياق دادا، خوراز ئۇنىڭدىن چىرايلىق، — دەپتۇ قىز. ئىككىنچى قېتىم شاتۇتى چىقىپتۇ.

— قىزىم، خوراز دېگىنىڭ ئاشۇمۇ؟— دەپتۇ دادىسى.

— ياق دادا، خوراز ئۇنىڭدىنمۇ كېلىشكەن، — دەپتۇ قىز. ئۈچىنچى قېتىم كاككۇك چىقىپتۇ.

— مۇشۇمۇ يا؟— دەپ سوراپتۇ دادىسى.

— ياقەي دادا، خوراز دېگەن بەكمۇ چىرايلىق، — دەپتۇ قىز.

شۇنداق قىلىپ يەنە نۇرغۇن قۇش چىقىپتۇ. ئەڭ ئاخىردا مەغرۇر قەدەم تاشلاپ خوراز چىقىپتۇ. قىز ئۇنى كۆرۈپلا خۇشال بولۇپ سەكرەپ كېتىپتۇ ۋە ئۇنى چاقىرىپتۇ:

— خوراز دوستۇم، بۇياقتا كەل. مانا بىز كەلدۇق!

— ياق قىزچاق، — دەپتۇ خوراز يېقىن كەلمەي، — مەن بۇ يەردىكى قۇشلارنىڭ سەردارى. مەن ئۇلاردىن، ئۇلارمۇ مەندىن ئايرىلالمايدۇ. رەنجىمىگىن، سەن بىلەن دوست بولسەم دەپ بۇلارنى تاشلاپ كېتەلمەيمەن.

— ھېچبولمىغاندا ماۋۇ مېۋە ـ چۈشلەرگە ئېغىز تەگكىن، — دەپتۇ قىز ئۇنى تەكلىپ قىلىپ.

خوراز بىر بېسىپ ـ ئىككى بېسىپ قولۇاقنىڭ يېنىغا كەپتۇ. قىز چاقماقلىق بىلەن ئۇنى تۇتۇۋاپتۇ. ئاندىن ئۆيگە ئېلىپ كېتىپتۇ. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن خورا ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى كىشىلەر ئارىسىدا ياشايدىغان بوپتۇ. سەردارىدىن ئايرىلىپ قالغان قۇشلار ئۇزاق ئۆتمەي تەرەپ ـ تەرەپكە تارقاپ كېتىپتۇ.

خوراز سۇ ئىچكەندە نېمە ئۈچۈن بېشىنى كۆتۈرۈپ ئاسمانغا قارايدۇ؟

كۈنلەرنىڭ بىرىدە توساتتىن قۇرغاقچىلىق بولۇپ كېتىپ، قۇشلار سۇسىز قاپتۇ. ئۇلار ئىلاجسىز تەرەپ ـ تەرەپكە پىتىراپ سۇ ئىزدەپ چىقىپ كېتىشىپتۇ. خوراز، سېغىزخان، پاختەك ئۈچى بىللە ماڭغانكەن، ئۇلار ھېچ يەردىن سۇ تاپالماپتۇ. ئاخىر پاختەك:

— توختاڭلار ئاغىنىلەر، سۇ ئىزدەيمىز دەپ بۇنچە ئاۋارە بولۇپ يۈرگەندىن كۆرە ئازراق جاپا تارتساقمۇ قۇدۇقتىن بىرنى قازساق بولمامدۇ؟ يەر ئاستىدىن چوقۇم سۇ چىقىدۇ، — دەپتۇ.

بۇ تەكلىپكە سېغىزخان دەرھال قوشۇلۇپتۇ، بىراق خوراز ئەسلىدىنلا ھۇرۇن بولغاچقا:

— ياق، مەن جاپا تارتىپ قۇدۇق كولاپ يۈرمەيمەن. سۇ چىقامدۇ ـ چىقمامدۇ، قايسىڭلار ھۆددە قىلالايسىلەر؟ بولىدى، سۇ ئىچمىسەممۇ ئىچمەي، ئۆزۈڭلەر كولاڭلار!— دەپتۇ ۋە ئۇسسۇزلۇقتىن ئاغزىنى كامىرەك ئېچىپ، قاناتلىرىنى سالپايتىپ بىر ئازگالغا كىرىپ يېتىپتۇ.

پاختەك بىلەن سېغىزخان چىشىنى چىشقا چىشلەپ، قاتتىق بىر كۈن ئىشلەپتۇ. ئاخىر قۇدۇقتىن سۇپسۇزۇك سۇ ئېتىلىپ چىقىپتۇ. ئىككىسى خۇشاللىقتىن قاناتلىرىنى قېقىشىپ راھەتلىنىپ سۇ ئىچىشىپتۇ.

ھۇرۇن خوراز ئەمگەك قىلمىغاچقا، كېلىپ سۇ ئىچىشتىن خىجىل بوپتۇ. خىجىل بولۇۋېرىپ ئاپپاق تاجى بىردىنلا شەلپىرەك قىزىرىپ كېتىپتۇ. ئۇ «بىرەم چىداپ تۇرای، ئۇلار كەتكەندىن كېيىن ئىچەرمەن» دېگەنلەرنى ئويلاپ چاندۇرماي يېتىپتۇ.

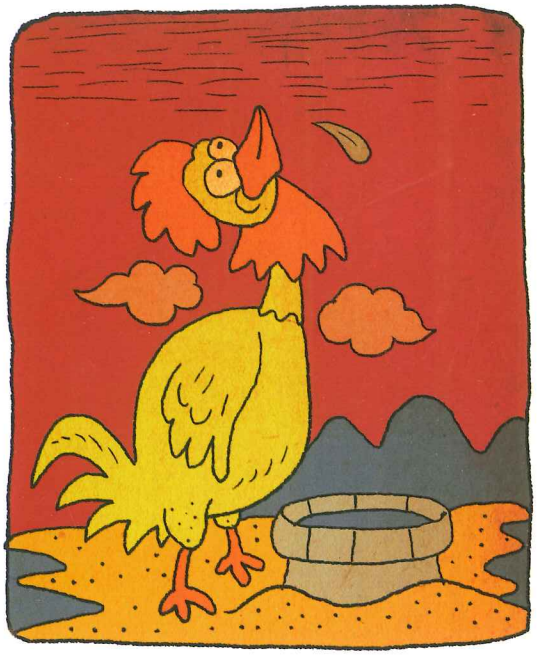
بىرەمدىن كېيىن پاختەك بىلەن سېغىزخان:

— خوراز ئاغىنە، ئازگالدىن چىقماي ياتسەنغۇ؟ بولدى، خىجىل بولما. كېلىپ سۇ ئىچىۋالغىن، قايتىپ كېتەيلى، — دەپتۇ.

— سىلەر مېڭىپ تۇرۇڭلار، ئارقاڭلاردىن باراي، — دەپتۇ خوراز دۇدۇقلاپ.

ئۇنىڭ نىيىتىنى چۈشەنگەن سېغىزخان پاختەككە كۆز يۇمۇچلاپ قويۇپ:

— ماقۇل، بىز كېتىۋېرەيلى، بىراق ئېسىڭدە بولسۇن، بىز كەتكەندىن كېيىن ھەرگىزمۇ قۇدۇقتىن سۇ ئىچمەن دەپ يۈرمە. كىمدىكىم ئۆزى ئەمگەك قىلماي، باشقىلار

كولىغان قۇدۇقتىن سۇ ئىچسە ئاسماندىن بېشىغا چاقماق چۈشۈپ كېتىپ ئۆلۈپ قالىدۇ!ــ دەپتۇ-دە، كۈلۈپ قويۇپ كېتىپ قاپتۇ.

ئۇلار كەتكەندىن كېيىن خوراز قانداق قىلىشنى بىلمەي غەم - قايغۇ ئىچىدە قاپتۇ. ئاخىر ئۇسسۇزلۇقتا چىدىمايدىغان قۇدۇقنىڭ بېشىغا كېلىپ سۇ ئىچىشكە باشلاپتۇ، بىراق سۇنى ھەر-بىر ئوتلاپ بولۇپ، قورقىنىدىن دەرھال ئاسمانغا قارايدىكەن، بۇ ئا-دەت ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كېلىۋا-تىپتۇ.

خوراز نېمە ئۈچۈن سەھەردە قىچقىرىدۇ؟

بۇرۇنقى زاماندا قۇياش، ئاي، خوراز ئاكا - ئۇكا بولۇپ، ئاسماندا ياشايدىكەن. بىر كۈنى قۇياش ئەمگەك قىلغىلى سىرتقا چىقىپ كېتىپتۇ. ئاي بىلەن خوراز ئۆيدە قاپتۇ. ئاي ھۇرۇن بولغاچقا ئۆز ئىشىنى ئۆزى قىلماي ھەممە ئىشنى خورازغا قىلدۇرىدىكەن. بىر كۈنى كەچقۇرۇنلۇقى ئاي خورازنى يايلاقتىن ئات - ئۇلاغ ئەكېلىشكە بۇيرۇپتۇ. خوراز ھېرىپ كەتتىم، دەپ بارغىلى ئۇنماپتۇ. بۇنىڭدىن ئوغىسى قاينىغان ھۇرۇن ئاي خورازنى ھارغۇ-چە ئۇرۇپ باش - كۆزىنى قان قىلىۋېتىپتۇ ۋە ئۇنى ئاسماندىن يەرگە تاشلىۋېتىپتۇ.

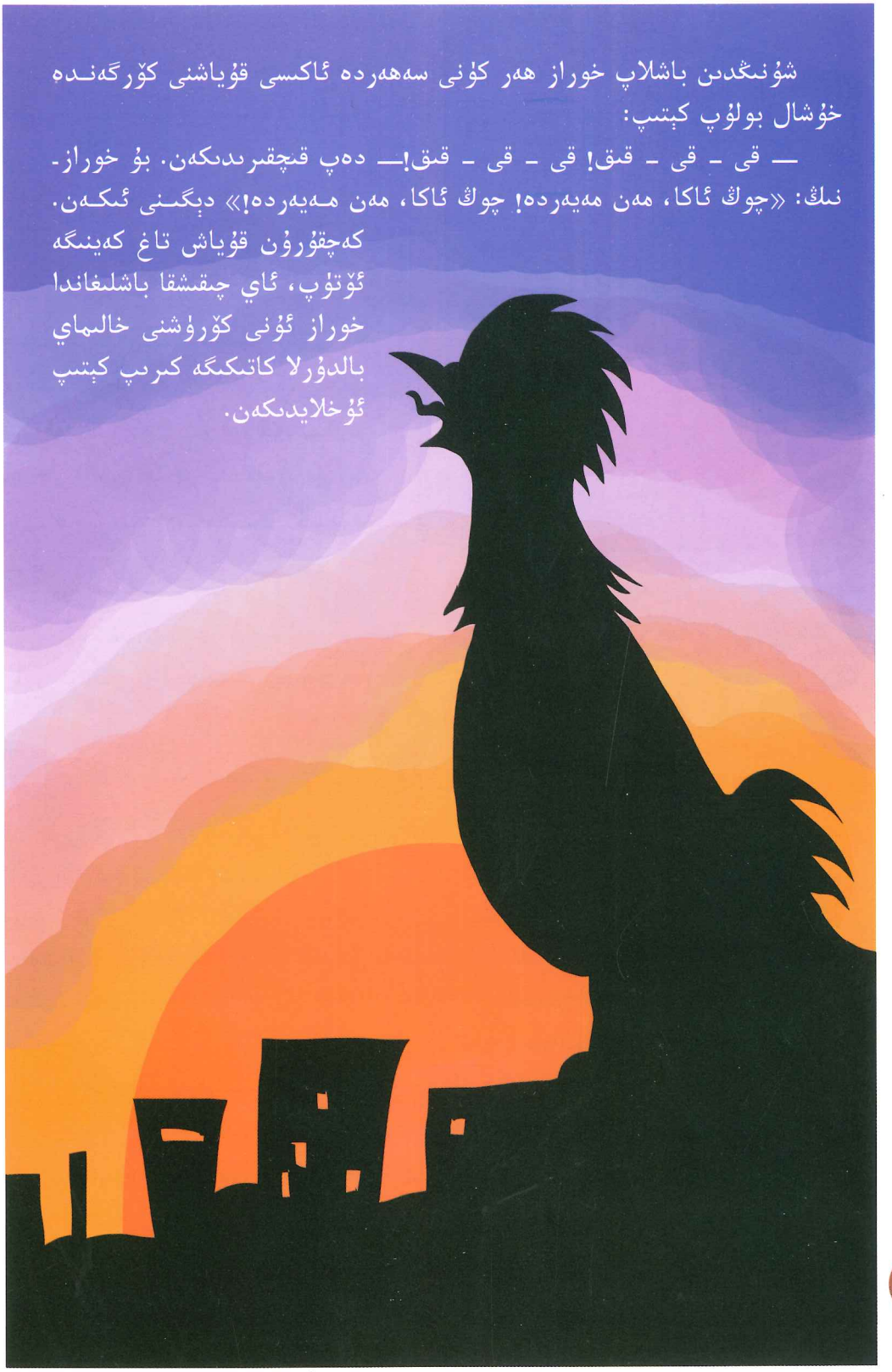
قۇياش قايتىپ كېلىپ قارىسا، ئۆيدە خوراز يوق تۇرغۇدەك.

ــ خوراز نەگە كەتتى، يوققۇ؟ــ دەپ سوراپتۇ ئايدىن. ئاي بولغان ئەھۋالنى قۇ-ياشقا سۆزلەپ بېرىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان قۇياش خاپا بولۇپ:

ــ سەن دائىم باشقىلار بىلەن ئەپ ئۆتەيسەن، ئۆز ئىنىڭ بولغاندىن كېيىن ئۇنى ئايىساق بولمامدۇ! زادى مەنمۇ سەن بىلەن بىللە تۇرۇشنى خالمايمەن، بولدى مەنمۇ كېتەي! بۇگۈندىن باشلاپ كېچە ساڭا، كۈندۈز ماڭا تەئەللۇق بولسۇن!ــ دەپتۇ-دە، ئاينىڭ يېنىدىن كېتىپ قاپتۇ.

شۇنىڭدىن باشلاپ خوراز ھەر كۈنى سەھەردە ئاكىسى قۇياشنى كۆرگەنـدە خۇشال بولۇپ كېتىپ:

— قى - قى - قىق! قى - قى - قىق!— دەپ قىچقىرىدىكەن. بۇ خوراز-نىڭ: «چوڭ ئاكا، مەن مەيەردە! چوڭ ئاكا، مەن مـەيەردە!» دېگـنى ئىكـەن. كەچقۇرۇن قۇياش تاغ كەينىگە ئۆتۈپ، ئاي چىقىشقا باشلىغاندا خوراز ئۇنى كۆرۈشنى خالىماي بالدۇرلا كاتىكىگە كىرىپ كېتىپ ئۇخلايدىكەن.

خورازنىڭ چىللىغىنى نېمە دېگىنى؟

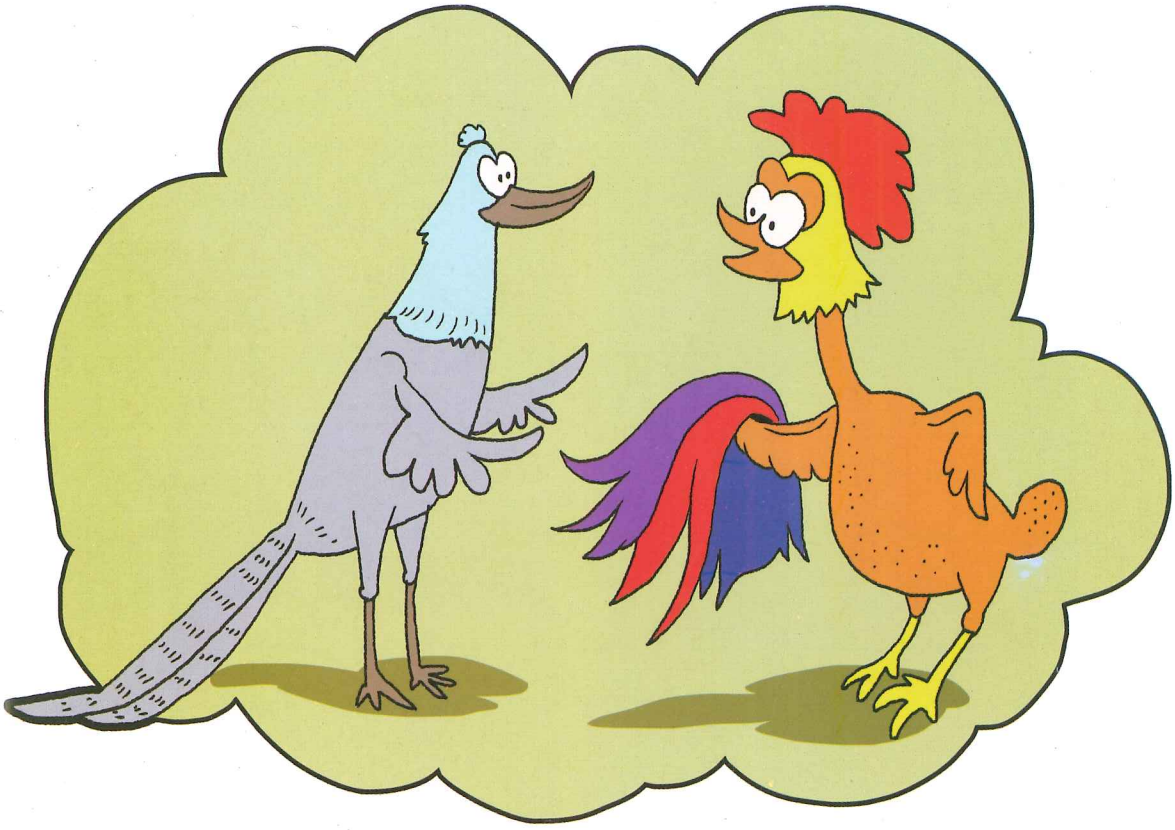
بۇرۇننىڭ بۇرۇنسىدا، يېقىن زامانىنىڭ نېرىسىدا، قۇشلار ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىپ نۆۋەت بىلەن بەزمە ئۇيۇشتۇرۇپ كۆڭۈل ئېچىشنى باشلاپتۇ. ھەر قېتىملىق بەزمىدە قۇشلارنىڭ كىيگەن كىيىملىرىگە قاراپ سورۇندىن ئورۇن بېرىلىدىكەن. ھەممىدىن خۇرازنىڭ تاجى، پەي، قاناتلىرى كۆركەم، كىيگەن تونلىرى ئېسىل بولۇپ، تونىنىڭ رەڭگى قىزىل، يېشىل نۇر چېچىپ تۇرىدىكەن. بۇ، خورازنىڭ بەستىگە بەكمۇ يارىشىدىكەن، شۇڭا ئۇ ھەر قېتىم بەزمىگە كەلگەندە باشقا قۇشلار ئالدىغا چىقىپ تۆرگە باشلايدىكەن. خوراز «قو، قو،ـ قو، قو... ھ ئولتۇرۇڭلار» دەپ قالغان قۇشلارنى مەسخىرە قىلىپ ئولتۇرۇشقا رۇخسەت قىلغاندىلا، قالغان قۇشلار كىيىملىرىنىڭ كۆركەملىكىگە قاراپ لايىق ئورۇن تېپىشىپ ئولتۇرۇشىدىكەن.

قىرغاۋۇلنىڭ چاپىنى بوز، نۇرسىز ۋە سەت بولغاچقا ھەر قېتىملىق بەزمىدە پەگاھ-تىن ئورۇن تېگىدىكەن، قىرغاۋۇلنىڭ بۇنىڭغا كۆڭلى بەك يېرىم ئىكەن. سار بەزمىگە چاقىرغان كۈنى خوراز بەزمىگە بارالمايدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. سەۋەب، خورازنىڭ سار بەلەن مەجەزى كېلىشمەيدىكەن. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان قىرغاۋۇل ئىنتايىن خۇشال بولۇپ-تۇ-دە، خورازنىڭ قېشىغا بېرىپ سارنىڭ يامان گېپىنى قىلىپ خورازنى تازا ماختاپتۇ، ئاخىردا ئۆزىنىڭ تەلىپىنى ئېيتىپتۇ:

ـــ ھۆرمەتلىك خوراز تاغا، مەن نامرات بولغاچقا يېڭى تون ئېلىپ كىيەلمىدىم. كونا تون بىلەن بەزمىگە بارسام پەگاھتا ئولتۇرىدىكەنمەن. ئۆزلىرى بۇگۈن بەزمىگە بارمىسلا تونلىرىنى ماڭا بېرىپ تۇرسىلا، مەن سارنىڭ بەزمىسىگە بېرىپ كۆڭلۈمنى ئېچىپ كەلسەم، تونلىرىنى ئەتە ئەتىگەندىلا ئەكېلىپ بەرسەم،ـــ دەپتۇ. خوراز ماقۇل بوپتۇ. تونىنى سېلىپ قىرغاۋۇلغا بېرىۋېتىپ:

ـــ ۋەدىگە ۋاپا قىلىپ دېگەن ۋاقتىدا ئەكېلىپ بەرگىن، گېپىڭ راست بولسۇن جۇمۇ،ـــ دەپتۇ.

قىرغاۋۇل خۇشاللىقىدا ماقۇل، دەپ تونىنى ئېلىپ كېتىپتۇ. ئۇ تونىنى كىيىپ راسا ياسىنىپ بەزمىگە بېرىپتۇ. يىراقتىن گىدىيىپ كېلىۋاتقان قىرغاۋۇلنى كۆرگەن بەزمىدىكى پۈتۈن قۇشلار ئۇنىڭ كىيىمىگە ھەيران بولۇشۇپتۇ ۋە ئۇنى بەك ھۆرمەتلەپ ئايۋاننىڭ

تۆرىگە تەكلىپ قىپتۇ. بەزمە تۈگەپ قىرغاۋۇل تەك كېچىدە ئۆيگە بېرىپ «خوراز مېنىڭ ئۆيۈمنى بىلمەيدۇ، تونىنى سوراپ كېلەلمەيدۇ. مەن تونىنى سوراپ ئالغاندا گۇڭۇاھچى يوق، تېنىپ كەتسەم ھېچ نەرسە قىلالمايدۇ» دەپ ئويلاپتۇ-دە، ئەتىسى خورازنىڭ تونىنى قايتۇرۇپ بېرىشكە بارماپتۇ.

خوراز ئەتىسى قىرغاۋۇلنىڭ يولىغا قاراپتۇ، قىرغاۋۇل كەلمەپتۇ. چۈش ۋاقتىدا ئېگىز تام ئۈستىگە چىقىپ ئەتراپقا بېقىپتۇ، لېكىن قىرغاۋۇلنى كۆرمەپتۇ. خوراز «چاپسىمنى ئەكېلىپ بەر...» دەپ يەتتە قېتىم چاقىرىپتۇ، قىرغاۋۇل كەلمەپتۇ. نامازدىگەر بىلەن يەنە ئۆگزىگە چىقىپ يىراقلارغا قاراپتۇ، لېكىن قىرغاۋۇلنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەپتۇ. خوراز ئەتىسى ئەتىگەندە يەنە ئېگىز دەرەخنىڭ ئۈچىغا چىقىپ ئەتراپقا قاراپتۇ. قانىتىنى ئاۋازىغا تەڭكەش قىلىپ چاقىرىپ بېقىپتۇ، لېكىن قىرغاۋۇلنىڭ يەنىلا قارىسى كۆرۈنمەپتۇ. شۇنىڭدىن ھازىرغىچە خوراز قىرغاۋۇلنى چاقىرىدىكەن.

خوراز دانلىغاندا نېمە ئۈچۈن ھەممىلا نەرسىنى تاتلاپ باقىدۇ؟

كۈنلەرنىڭ بىرىدە غوجايىن توخۇسى بىلەن ئىتنىڭ بىر تەخسىدە يەم-يېمەكلىرىنى يەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالىدۇ. ئۇ يەمگە بىرئاز ماي ئارىلاشتۇرۇپ بەرگەنكەن، ماي يەمنىڭ ئاستىغا ساقىپ كېتىپتۇ. تاماننىڭ ئىت بۇنى سېزىپ قېلىپ، يەمنىڭ ئۈستى تەرىپىنى يېمەي، ئاستىنى پۈراپ يۇرۇپ ماي ساقىپ قالغان يېرىنى يەپتۇ. توخۇ كالۋاراق بولغاچقا يەمنىڭ ئۈستىنى ــ ئاغزىغا نېمە چىقسا شۇنى يەۋېرىپتۇ.

ھەر ئىككىلىسى يەپ تويۇپتۇ. ئىت تەخسىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ توخۇغا:

ــ ھەي، سەن تازا كالۋا نېمىكەنسەن! ھەدەپ بېشىڭنى كۆتۈرمەي يەمنىڭ ئۈستىنىلا يېدىڭ، ئاستىدا نېمە بارلىقى بىلەن كارىڭ بولمىدى. مېنىڭ تۇمشۇقۇمغا قاراپ باقمىنا، نېمىدېگەن مايلىشىپ كەتكەن! سەن پەقەت يەمنىڭ ئۈستىدىكى قاتتىق ـ قۇرۇق بىرنېمىلەرنى چوقۇش بىلەنلا بولۇپ كەتتىڭ، ــ دەپتۇ.

ساددا توخۇ ئىتنىڭ بۇ تەجرىبىسىنى سەممىي قوبۇل قىپتۇ. شۇنىڭدىن بۇيان توخۇ بىرنېمە يېسە ئالدى بىلەن تاتلاپ چېچىپ بېقىپ، ئاستىدا نېمە بارلىقىنى بىلىپ باقماقچى بولىدىكەن.

توشقان بەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

توشقان نېمىشقا سالپاك قۇلاق، قىزىل كۆز، يېرىق كالپۇك، كالتە قۇيرۇق بولۇپ قالغان؟

بۇرۇنقى زاماندا ھايۋانلار ئورانگۇتاننىڭ باشچىلىقىدا يۇگۇرۇش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزمەكچى بوپتۇ. كىم بىرىنچىلىكنى ئالسا، شۇ چىرايلىق تاج كىيدىكەن. شۇڭا ھەممىسى ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇپ، مەشىق قىلىشقا كىرىشىپتۇ. بىراق ئاق توشقان بىرىنچىلىكنى ئېلىشنى ئويلىغان بولسىمۇ مەشىق قىلماپتۇ. ئۇ ساختىپەزلىك قىلىپ، مۇسابىقە قىلىدىغان يولنىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يېرىگە ئورا كولاپ، ئۇستىنى شاخ ـ شۇمبا بىلەن يېپىپ قويۇپتۇ. ئۇ: «مۇسابىقىدە باشقىلار ئورەككە يىقىلىپ چۈشسە، ئۆمىلەپ قوپۇپ بولغۇچە مەن ئۇلارنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كېتىپ، بىرىنچى بولۇۋالىمەن» دەپ ئويلايدىكەن. بۇنىڭ قارا نىيىتىنى ۋە قىلغان رەزىل ئىشىنى باشقا ھايۋانلار بىلىپ قېلىپ، ئورانگۇتانغا خەۋەر قىپتۇ. بۇ ئىشتىن ئورانگۇتاننىڭ غەزەپ ئاچچىقى كېلىپ، ئاق توشقاننى مۇسابىقىگە قاتىشىش ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىپتۇ. لېكىن ئاق توشقان مۇسابىقە باشلىنىدىغان چاغدا ئاستا كېلىپ، يۇگۇرىدىغانلارنىڭ قاتارىغا كىرىپ تۇرۇۋاپتۇ. ئورانگۇتان ئاچچىقى بىلەن كېلىپ، قۇلىقىدىن بىرلا تارتىپ ئۇنى نېرىغا ئىرغىتىپ تاشلاپتۇ. ئاق توشقاننىڭ قۇلىقى بەك تارتىلىپ كەتكەچكە ئۇنىڭ ئەسلىدىكى كالتە قۇلىقى ئۇزىراپ سالپاك قۇلاق بولۇپ قاپتۇ.

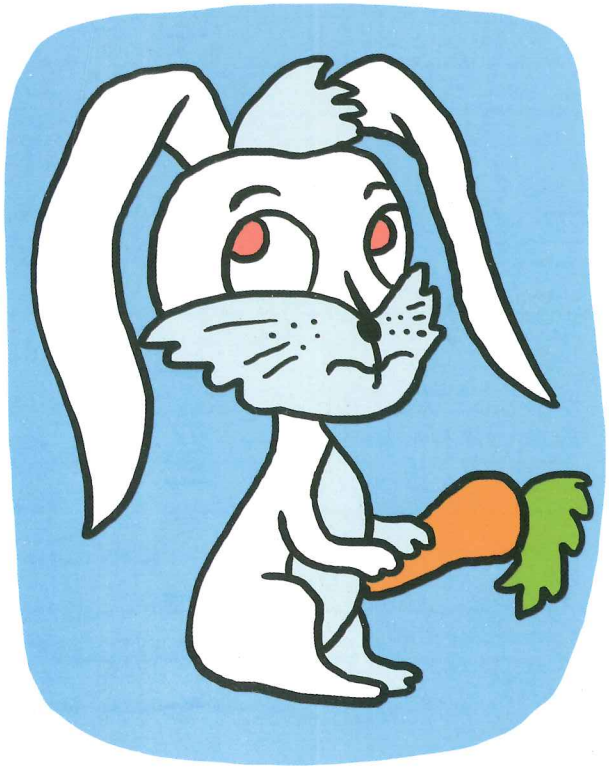
شۇ قېتىمقى مۇسابىقىدە چىپار بۇغا بىرىنچىلىكنى ئاپتۇ. ئورانگۇتان چىپار بۇغىنى مۇكاپاتلاپ ئۇنىڭ بېشىغا ئاچا شاخلىق بەك چىرايلىق تاجنى كىيگۈزۈپ قويۇپتۇ. ھەمەيلەن چىپار بۇغىنى تەبرىكلەپ تەنتەنە قىلىشىپتۇ. لېكىن بىر چەتتە قاراپ تۇرغان ھەسەتخور ئاق توشقانىنىڭ ئىچى ئېچىشىپ، كۆزى قىزىرىشقا باشلاپتۇ ۋە بىردەمدىن كېيىنلا ئۇنىڭ قارا كۆزى پۈتۈنلەي قىزىل بولۇپ قاپتۇ.

چىپار بۇغا تاجنى كىيىپ ئۇسسۇل ئويناپتۇ. ئاندىن بىر يەرگە كېلىپ ئارام ئېلىپ

يېتىپتۇ. بۇ چاغدا ئىچى ئېچىشىپ، كۆزى قىزىرىپ زادىلا چىدىمايى قالغان ھەسەتخور ئاق توشقان ئاستا كېلىپ، چىپار بۇغىنىڭ قۇيرۇقىنى بىرلا تارتىپ ئۈزۈۋېتىپتۇ، بىچارە بۇغا قۇيرۇقىنىڭ ئاغرىقىغا چىدىمايى ئوتلاقتا ئېغىناپ كېتىپتۇ، ئاق توشقان بۇنىڭدىن خۇشال بولۇپ چاۋاك چېلىپ، قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىپتۇ. ئۇ توختىمايى كۈلۈۋېرىپتۇ. ئاخىر كالپۇكى يىرتىلىپ كېتىپتۇ-دە، يېرىق كالپۇك بولۇپ قاپتۇ.

چىپار بۇغا ئورنىدىن تۇرۇپ: «قۇيرۇقۇمنى قايتۇرۇپ بەر!» دەپ ئاق توشقانغا قاراپ ئېتىلىپتۇ. ئاق توشقان ئالدى - ئارقىسىغا قارىمايى بەدەر قېچىپتۇ. چىپار بۇغا ئاق توشقانىنى تۇتۇۋالغىلى ئاز قالغاندا ئۇ ئىلاجسىز بىر كامارغا كىرىۋاپتۇ، بىراق كامارغا ئۇنىڭ بېشى پېتىپ، ساغرىسى پاتمايى سىرتقا چىقىپ قاپتۇ. چىپار بۇغا دەرھال كېلىپ، ئاق توشقانىنىڭ قۇيرۇقىنى ئۈزۈۋاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئاق توشقانىنىڭ ئۈزۈن قۇيرۇقى كالتە بولۇپ قاپتۇ.

شۇ ۋەقەدىن كېيىن ئاق توشقان سالپاك قۇلاق، قىزىل كۆز، يېرىق كالپۇك، كالتە قۇيرۇق بولۇپ قالغانكەن.

توشقاننىڭ كالپۇكى نېمىشقا پۇچۇق؟

بۇرۇنقى زاماندا توشقاننىڭ ئاغزى ناھايىتى چىرايلىق ئىكەن. ئۇ ئۆزىنىڭ ئاشۇ چىرايلىق ئاغزى بىلەن ماختىنىپ، باشقىلارنى مەسخىرە قىلىدىكەن.

ئۇ بىر ئات بىلەن دوست بوپتۇ. ئۇلار كېچە - كۈندۈز بىللە يۈرۈپ - قوپىدىكەن. قىش كىرىپ ھاۋا سوغۇق بولۇپ كەتكەنىكەن. ئۇلار ئوتۇن تېرىپ كېلىپ، تاغنىڭ ئۈستىگە ئوت قالاپ-تۇ-دە، ئىسسىنىپ ئولتۇرۇپتۇ. توشقان كەپسز بولغاچقا ئاتنى بوزەك قىلماقچى بولۇپ، ئوتنى قەستەن ئۆنىڭ ئالدىغا ئىتتىرىپ قويۇپتۇ. ئات ئىسسىق تەپتىگە چىدىماي كەينىگىرەك سۈرۈلۈپتۇ. توشقان ئوتنى يەپ ئۆنىڭ ئالدىغا سۈرۈپ قويۇپتۇ. ئات يەنە كەينىگە سۈرۈلۈپتۇ. توشقان ئوتنى يەنە سۈرۈپتۇ. ئات يەنە كەينىگە سۈرۈلۈۋېرىپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئات تاغدىن پەسكە غۇلاپ كېتىپتۇ-دە، ئۆلۈپتۇ. توشقان شۇ ھامان يىراقتا مال بېقىۋاتقان پادىچىنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ:

— ھەي پادىچى، ئامىتىڭ كەلدى! ئىتتىك بول، ئاۋۇ جىلغىدا بىر ئات ئۆلۈپ قاپتۇ. بېرىپ تېرىسىنى سويۇۋال،— دەپتۇ.

— ياق، بارالمايمەن. ماۋۇ ئۇلاغلىرىمنىڭ دۇمبىسىدىكى يېغىر ساقايمىدى، مەن كېتىپ قالسام قاغا كېلىپ چوقۇلاپ، ئۇلارنىڭ يېغىرىنى ئېچىۋېتىدۇ، — دەپتۇ پادىچى.

— قورقما، ئۇلىغىغا مەن قاراپ تۇرىمەن. بىر دەمدىلا بېرىپ كېلىسەن، — دەپتۇ توشقان مەيدىسىگە ئۇرۇپ.

پادىچى كېتىپتۇ. توشقان شۇ ھامان قاغىنىڭ قېشىغا كېلىپ:

— ھەي قاغا، ئامىتىڭ كەلدى! ئاۋۇ ئوتلاقتىكى مالنىڭ يېنىدا دۇمبىسى يېغىر بولۇپ كەتكەن بىرنەچچە ئۇلاغ تۇرىدۇ. پادىچىمۇ يوق. ماڭ ئىتتىك بېرىپ، ئۇلارنىڭ يېغىرىنى چوقۇلاپ يە!— دەپتۇ.

— ياق، بارمايمەن، — دەپتۇ قاغا بېشىنى چايقاپ،— ئۇۋامدا بىرمۇنچە تۇخۇم بار، مەن ئۇ يەرگە كەتسەم، بالىلار كېلىپ تۇخۇملىرىمنى ئېلىپ قاچىدۇ.

— شۇنىڭدىنمۇ غەم يەمسەن؟ مانا مەن قاراپ تۇرىمەن، بالىلار ھەرگىزمۇ كېلەلمەيدۇ، — دەپتۇ توشقان.

قاغا كەتكەندىن كېيىن توشقان دەرھال بىر بالىنىڭ قېشىغا كېلىپ:

— ھەي، شاكىچىك، ئامىتىڭ كەلدى! قاغا ئۇۋۇدىسىدا يوق، ئىتتىك ببرىپ ئۇنىڭ تۇخۇملىرىنى ئېلىپ ئوينا، — دەپتۇ.

— ياق، بارمايمەن، — دەپتۇ بالا ئۇنماي، — ئاپام ئۆيگە ئوبدان قارا دېگەن. ئۆيدە ئادەم يوق. مەن كېتىپ قالسام ئۆيگە ئوغرى كىرىدۇ.

— ۋاي ئەخمەق، ئۆيۈڭگە مەن قاراپ تۇراي، سەن ببرىۋەرگىن، — دەپتۇ توشقان.

بالا يۈگۈرۈپ كېتىپ قاپتۇ. توشقان ئالمان - تالمان ئوغرىنىڭ قېشىغا كېلىپ:

— ھەي ئوغرى، ئامىتىڭ كەلدى! كىچىك بالا ئۆيىنى يالغۇز تاشلاپ قاغىنىڭ تۇخۇمىنى ئالغىلى كەتتى. بول، ئىتتىك ببرىپ ئۇنىڭ ئۆيىدىكى مال - مۈلۈكنى يىغىشتۇرۇپ كەل، — دەپتۇ.

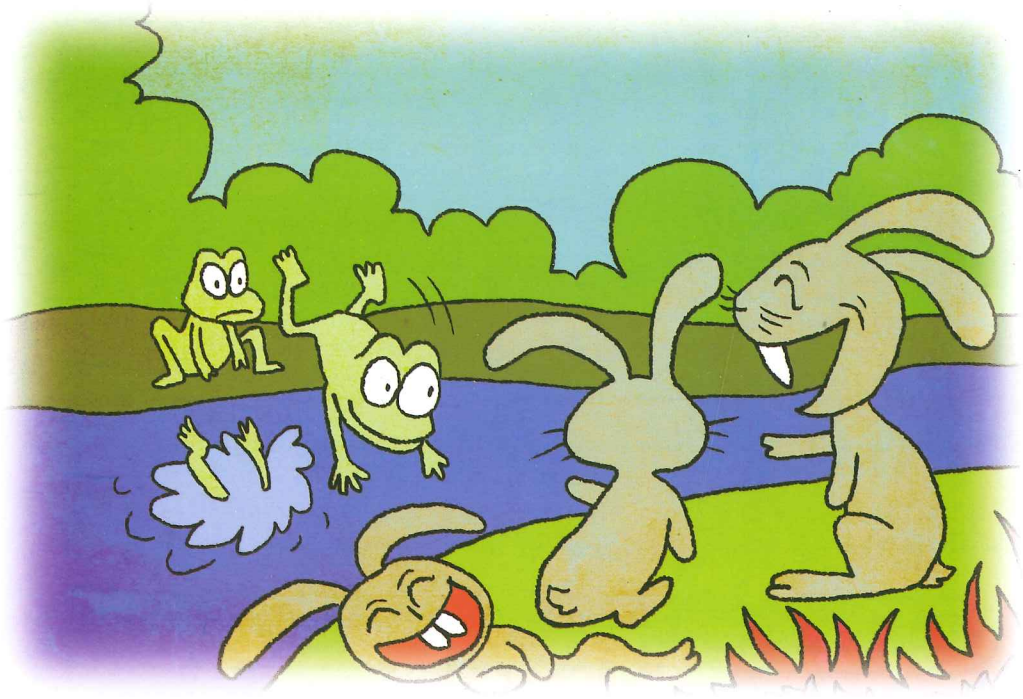
— شۇنداقمۇ؟ ئۇنداق بولسا ھازىرلا باراي، — دەپتۇ ئوغرى ۋە ئۇچقاندەك كېتىپ قاپتۇ.

بىرئاز ئۆتكەندىن كېيىن پادىچى ئاتنىڭ تېرىسىنى سويۇۋېلىپ، ئۇلاغلىرىنىڭ قېشىغا كەلسە توشقان يوق، قاغا ھەدەپ ئۇلاغنىڭ دۇمبىسىدىكى يېغىرلارنى چوقۇلغىلى تۇرۇپتۇ. پادىچى بىر تاشنى ئېلىپ قاغىغا ئېتىپتۇ. قاغا ئۇچۇپ ئۇۋۇسىغا كېلىپ قارىسا، توشقان يوق، بىر بالا ھەدەپ ئۇۋۇدىكى تۇخۇملارنى ئېلىپ يانچۇقىغا سېلىۋاتقۇدەك، قاغىنىڭ جان - پېنى چىقىپ كېتىپتۇ-دە، ئوقتەك ئېتىلىپ كېلىپ بالىنى چوقۇلاپتۇ، بالا قېچىپتۇ. ئۇ ئۆيگە كېلىپ قارىسا، بىر ئوغرى ھەدەپ ساندۇقلارنى دۇم كۆمتۇرۇپ، بىر ساتلارنى ئوغرىلىغىلى تۇرۇپتۇ. بالا جېنىڭ بارىچە: «ۋاي ئوغرى! ئوغرىنى تۇتۇڭلار!» دەپ ۋارقىراپتۇ. قورقۇپ كەتكەن ئوغرى ئالدى - كەينىگە قارىماي قېچىپتۇ

پادىچى قاغىنى، قاغا بالىنى، بالا ئوغرىنى قاغاپتۇ. توشقان تاغنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ تاماشا كۆرۈپتۇ. بىر دەمنىڭ ئىچىدە ھەممىسىنى ئەخمەق قىلغانلىقىدىن ئۆزىچە مەستلىكى كېلىپ تازا كۈلۈپتۇ. كۈلگەندىمۇ توختىماي قاقاقلاپ كۈلۈپ ئاغزىنى يۇمالماي قاپتۇ. ئۇ بەك قاتتىق كۈلۈپ كەتكەنلىكتىن ئۈشتۈمتۈت كالپۇكى يىرتىلىپ كېتىپتۇ. مانا شۇ كۈندىن باشلاپ توشقانىنىڭ كالپۇكى يىرىق بولۇپ قالغانكەن.

كۆچەپ كۆلۈشنىڭ ئاقىۋىتى

كۆنلەرنىڭ بىرىدە جاڭگالدىكى بارلىق ياۋا توشقانلار بىر يەرگە يىغىلىپ، ئۆزلىرىنىڭ ئېچىنىشلىق ھاياتىنى قانداق قىلىپ ئۆزگەرتىش توغرىسىدا مەسلىھەتلىشىپتۇ.

— ئاغىنىلەر، بىز دائىم ھەممە نېمىدىن قورقىمىز، بىراق ھېچكىم بىزدىن قورقمايدۇ، — دەپتۇ ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بەستلىك كەلگەن بىر توشقان، — بىز بىرەر مۇشۇك، ئىت ياكى تۈلكىنى كۆرسەكمۇ ئۆلگۈدەك قورقۇپ قاچىمىز. بىزنىڭ ئارامخۇدا تۇرغۇدەك ماكانىمىزمۇ يوق، بالىچاقلىرىمىز بىلەن خاتىرجەم بىللە بولالمايمىز، خاتىرجەم ئويناپ كۈلەلمەيمىز. ئەھۋالىمىز بارغانسېرى يامانلىشىپ كېتىۋاتىدۇ. كېچىككىنە بىر كۆچۈكمۇ بىزنى كۆرسە قوغلايدۇ. ھەتتا ئۆزىمىزنىڭ سايىسىدىنمۇ قورقىمىز. مۇشۇمۇ كۈنمۇ؟ مۇنداق ھايات كەچۈرگەندىن كۆرە ئۆلگىنىمىز ياخشى، مېنىڭچە ھەممىمىز بىرىپ كۆلگە سەكرەپ ئۆلەيلى، بىز ھامىنى بىر كۈنى ئۆلۈپ كېتىمىزغۇ؟!

— توغرا، شۇنداق قىلايلى، — دېيىشىتۇ توشقانلار بىردەك ۋە ئۇلار ئولاش-چولاش كۆلنىڭ بويىغا بېرىپ، سۇغا سەكرەپ ئۆلۈۋېلىشقا تەييارلىنىپ مېڭىپتۇ.

كۆلنىڭ بويىدا بىر-بىر يۇز پاقا ئاپتاپقا قاقلىنىپ يېتىشقانىكەن. ئۇلار دەۋرەپ كېلىشىۋاتقان توشقانلارنى كۆرۈپ ئۇركۈپ كېتىپ كەينى - كەينىدىن كۆلگە ئۆزىنى ئېتىشىپتۇ.

پاقىلارنىڭ قورقۇشۇپ كۆلگە ئۆزىنى ئاتقانلىقىنى كۆرگەن توشقانلار كۆل بويىغا كېلىپ تۇرۇپ قېلىشىپتۇ ۋە ئۆزلىرىنى توختىتالماي كۈلۈشۈپ كېتىپتۇ. چۈنكى ئۇلار دۇنيادا ئۆزلىرىدىن قورقىدىغان ھايۋانىمۇ بارلىقىنى كۆرۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۆزلىرىنى سۇغا ئېتىپ ئۆلۈۋېلىش نىيىتىدىن يېنىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ توشقانلار راسا كۈلۈپتۇ. بەزىلىرى كۈلۈۋېرىپ دومىلاپ كېتىشىپتۇ. خۇشاللىقىدىن كۈلۈۋېرىپ ئۇلارنىڭ كالپۇكلىرى يىرتىلىپ كېتىپتۇ. توشقانلارنىڭ كالپۇكى ئەنە شۇنىڭدىن كېيىن يىرتىق بولۇپ قالغانىكەن.

توشقان نېمىشقا مېيىپ بولۇپ قالغان؟

بار ئىكەن، يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەن، توق ئىكەن، بۆرە بەك قاۋۇل ئىكەن، تۈلكە ياساۋۇل ئىكەن، قاغا ھاكىمچى ئىكەن، سېغىزغان چېقىمچى ئىكەن، غاز كانايچى ئىكەن، ئۆدەك سۇنايچى ئىكەن، تاشپاقا دۇنيادىن بىغەم ئىكەن، كۆل پاقىسى ئۇنىڭغا قەرزدار ئىكەن.

بۇرۇنقى زامانلاردا بىر ھېيلىگەر توشقان ياشىغانىكەن. ئۇ ھېيلىگەرلىك بىلەن ئېيىقلارنى، بۆرىلەرنى، شىرلارنى، ھەتتا ئادەملەرنى ئالداپ يۈرەتتىكەن. بىر كۈنى شۇ توشقان يېپ ئېگىرىپ ئولتۇرغان ماينىڭ قولىغا چۈشۈپ قاپتۇ. ماي:

— خويمۇ ياخشى بولدى، ئۆيدە گۆش يوقتى،— دەپتۇ. توشقان مايغا:

— مەن مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇراي، سىز ئاۋۇ ياقلاردىن ئوتۇن تېرىپ كېلىڭ-دە، مېنى ئۆكلەڭ،— دەپتۇ.

ماي توشقان بىلەن يېپىنى تاشلاپ قويۇپ، ئۆزى ئوتۇنغا كەتكەندە، توشقان قېچىپ كېتىپتۇ. ئۇ قېچىپ يۈرسە، شامال ئۇچرىشىپ قاپتۇ.

شامال:

— مەن سېنى دوملىتىپ ئويناىمەن،— دېسە، توشقان:

— مەن بەربىر قېچىپ كېتىمەن، ئۇنىڭدىن ساڭا قىزىق ئويۇن تېپىپ بېرەيمۇ؟— دەپتۇ. شامال:

— قېنى؟— دەپ سوراپتۇ.

— ئاۋۇ يەردە مومانىڭ يېپى بار، شۇنى ئۈچۈرتۈپ، مومانىنى راسا ئەخمەق قىلمامسەن؟— دەپ شامالنمۇ يولغا ساپتۇ. توشقان خۇشاللىقدىن لىكىلداپ سەكرەپ كېلىۋاتسا، ئالدىغا يولۋاس چىقىپ قاپتۇ.

يولۋاس:

— ئۇھ، ئۇھ، دېگەن ۋاقىتتا ئۈچراشتىڭ، رىزىقلىق ئىكەنمەن، راسا تاتلىق گۆش يەيدىغان بولدۇم،— دەپ توشقانىنى يېمەكچى بوپتۇ.

— توختا! مېنىڭ ئېيتىدىغان سۆزۈم بار،— دەپتۇ توشقان.

— نېمە سۆزۈڭ بار؟— دەپ سوراپتۇ يولۋاس. توشقان ھودۇقماي سۆزلەشكە باشلاپتۇ:

— سەن ئاۋۇ غارنىڭ بويىدا يېتىپ تۇر، مەن ئوتۇن تېرىپ كېلەي، ئاندىن سەن مېنى پىشۇرۇپ يە، بولمىسا گۆشۈمنىڭ تەمى يوق،— دەپتۇ.

بۇ سۆز يولۋاسقا مايەك يېقىپ، غار بويىدا ئۇخلاشقا باشلاپتۇ. توشقان نۇرغۇن ئوتۇننى تېرىپ، يولۋاسنىڭ يېنىغا ئەكېلىپ ئوتنى تازا قالىغاندا، ئوتنىڭ تەپتىدىن ئۆرۈلۈپ ياتقىنى دەپ، يولۋاس غارغا چۈشۈپ كېتىپتۇ.

توشقان چىرقىراپ ناخشا ئېيتىپ كېتىپ بارسا، ئوۋچىلار ئۇچرىشىپ قاپتۇ. ئوۋچىلار ئۆردەك، قىرغاۋۇل، تۈلكىلەرنى ئېتىۋالغانكەن. بىر ئوۋچى توشقانىنى كۆرۈپ ئاتاي دەپ تۇرغاندا، توشقان:

— ھەي...ھەي! توختاڭلار! مەن سىلەرگە ناھايىتى پايدىلىق نەرسە ئېيتىمەن. مۇنۇ غارنىڭ نېرىسىدىكى غارنىڭ بويىدا بىر يولۋاس ئىككى تاشنىڭ ئوتتۇرىسىغا قىسىلىپ قاپتۇ، سىلەر بېرىپ كېلىڭلار، مەن سىلەرنىڭ ئولجاڭلارغا قاراپ تۇراي،— دەپتىكەن، ئوۋچىلار يۈگۈرۈشۈپ كېتىپتۇ.

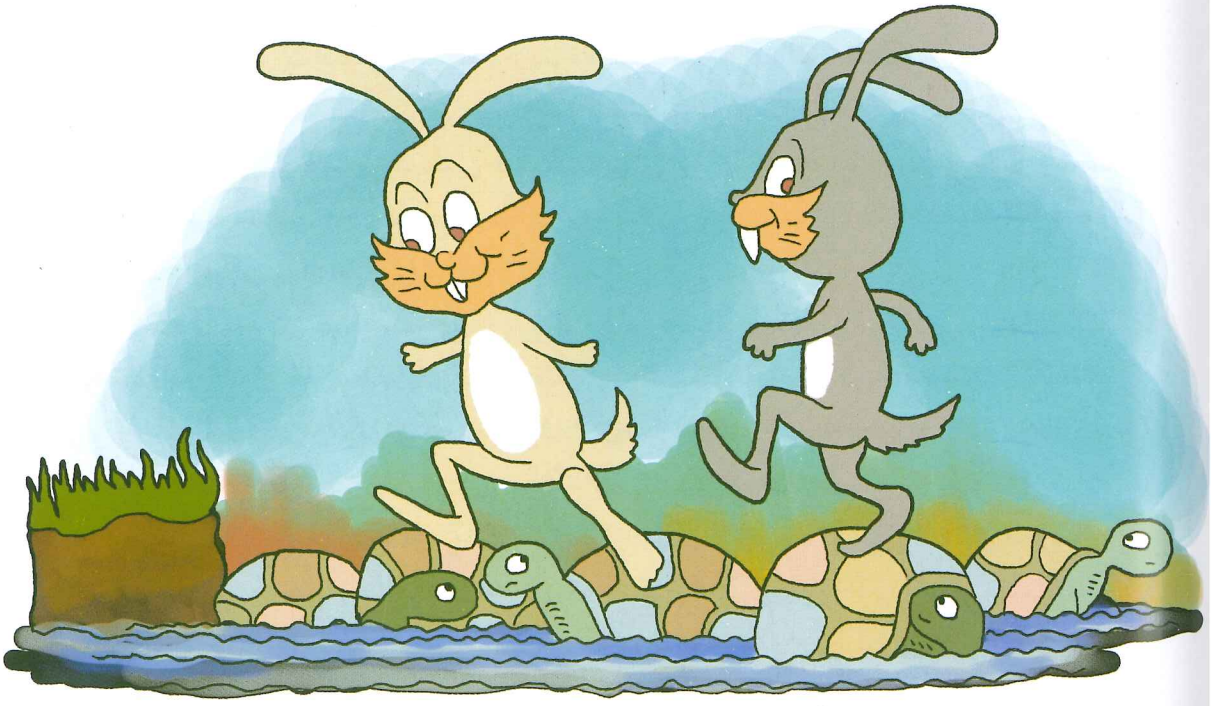
ئوۋچىلاردىن قۇتۇلۇپ خۇشال كېتىپ بارغاندا، بۇركۇت ئۇچرىشىپتۇ-دە:

— سېنىڭ بېشىڭنى چوقۇلايمەن،— دەپتۇ.

— مېنىڭ بېشىمنى نېمە قىلسەن؟ بەربىر مېنىڭ گۆشۈمگە تويمايسەن، ئاۋۇ يەرگە بارساڭ بىر يولۋاس ئىككى تاشنىڭ ئارىسىغا قىسىلىپ قاپتۇ، بېرىپ شۇنى چوقۇلا، ساڭا بىر يىل يېتىدۇ،— دەپتۇ.

توشقان ھەممىنى يولغا سېلىپ، ئۆزى ئېگىز تاغقا چىقىپ قارىسا، موماي ئوتۇنلارنى، شامال يېپىنى، بۇركۇت يولۋاسنى ئىزدىشىپ يۈرۈپتۇ. توشقان ئۆزىنىڭ مۇنچىلىك قۇۋۇلۇق ئىشلەتكىنىگە خۇشال بولۇپ، شۇنچىلىك قاتتىق كۈلۈپتۇكى، بۇ سەۋەبلىك ئۇنىڭ كالپۇكى يىرىلىپ كەتكەنمىش. شۇنىڭدىن بېرى توشقانىنىڭ كالپۇكى پۈچۈق بولۇپ قاپتۇ.

توشقان قۇيرۇقى نېمىشقا كالتە؟

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئىككى توشقان دەريا بويىدا ئويناۋېتىپ، دەريانىڭ ئۇ قېتىدا ياپ-يېشىل، يۇمران ئوت - چۆپلەر بىلەن تولغان بىر پارچە يايلاقنى كۆرۈپ قاپتۇ ۋە شۇ تەرەپكە ئۆتۈپ ئوت - چۆپلەرنى يەپ ئويناپ كېلىشنى نىيەتلەپ كېلىشىپتۇ. بىراق ئۇلار سۇ ئۈزۈشنى بىلمەيدىكەن. دەريادىن قانداق ئۆتۈش كېرەك؟ توشقانلارنىڭ بېشى قېتىپ تۇرۇپ قاپتۇ. شۇ ئەسنادا ئۇلار بىر قېرى تاشپاقنىڭ قىرغاقتا چىقۇاتقانلىقىنى كۆرۈپ قاپتۇ. توشقانلار ئۇنى ئالدىماقچى بولۇپ دەرھال تاشپاقنىڭ ئالدىغا كەپتۇ-دە:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، تاشپاقا بوۋا! سىلەرنى بەك جەمەتلىك دەپ ئاڭلىۋىدۇق، بىرنەچچە كۈندىن بۇيان سىلەرنى ھېچ كۆرمىدۇققۇ، سىلەرنىڭ سانىڭلار بىزگە يەتمەيدىغان ئوخشايدۇ-ھە؟— دەپتۇ.

— ياق، بىز بەك جەمەتلىك. سان جەھەتتە سەنلەر بىزگە ھەرگىزمۇ يەتمەيسىلەر، — دەپتۇ تاشپاقا.

— ئۇنداق بولسا مۇنداق قىلايلى، — دەپتۇ توشقانلاردىن بىرى تاشپاقنى ئالداپ، — سەن ھازىر بىرىپ تاشپاقلارنىڭ ھەممىسىنى قىچقىرىپ كەلگىن. ئۇلار سۇنىڭ يۈزىدە ئۇ قىرغاقتىن بۇ قىرغاققىچە ئىككىدىن قاتار تىزىلىپ تۇرسۇن، بىز بىر - بىرلەپ ساناپ چىقايلى، ئۇنىڭدىن كېيىن سىلەر بىز تەرەپكە بىرىپ، بىزنىڭ جەمەتىمىزنى ساناپ چىقىڭلار، قايسىمىزنىڭ جەمەتلىك ئىكەنلىكىنى شۇ چاغدا كۆرىمىز.

— بولىدۇ، — دەپتۇ تاشپاقا ۋە بىرەمدىن كېيىن بارلىق جەمەتلىرىنى باشلاپ كېلىپ، سۇنىڭ ئۈستىدە ئىككىدىن رەتلىك تىزىلدۇرۇپتۇ. تاشپاقلارنى ئەخمەق قىلغانلىقىدىن خۇشال بولۇشۇپ كەتكەن ئىككى توشقان سۇ ئۈستىدە تىزىلىپ تۇرۇشقان تاشپاقلارنىڭ دۇمبىسىگە دەسسەپ «بىر جۇپ، ئىككى جۇپ» دەپ ساناپ ھېچىپتۇ. قىرغاقتا ئاز قالغان توشقانلار بەك كۆرەڭلەپ كېتىپ:

— ئەخمەقلەر، بىز سىلەرنى كۆۋرۈك قىلىپ دەريادىن ئۆتۈۋالدىغان بولدۇق. تاڭ ئالدام خالتىمىزغا چۈشتۈڭلار!— دەپ ۋارقىراپ تاشلاپتۇ. ئۇلار بەك بالدۇر خۇشال بولۇپ كەتكەنكەن. كۈتۈلمىگەندە قىرغاقتا يېقىن تۇرغان بىرنەچچە جۇپ تاشپاقا بۇ يالغانچى كاززاپلارنىڭ ئەدىپىنى بەرمەكچى بوپتۇ-دە، توشقانلارنىڭ قۇيرۇقىنى كاپ قىلىپ چىشلەپ تۇرۇۋاپتۇ. بۇ ئۇشتۇمتۇت زەربىدىن قورقۇپ كەتكەن توشقانلار قاچماقچى بولۇپ كۈچىنىڭ بارىچە يۇلقۇنغانكەن، قۇيرۇقلىرى ئۈزۈلۈپ كېتىپ تاشپاقنىڭ ئاغزىدا قېپقاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن توشقانلارنىڭ ئۇزۇن ھەم چىرايلىق قۇيرۇقى سولتەك بولۇپ قالغانكەن.

قاغا بەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

قاغا نېمىشقا قارا بولۇپ قالغان؟

بۇرۇنقى زاماندا قاغا تۈك ـ پەيلىرى قانات ـ قۇيرۇقلىرى بەك چىرايلىق، تۇزـ نۇكىدىنمۇ رەڭدار، ناھايىتى يېقىملىق سايرايدىغان قۇش ئىكەنمىش. شۇڭا ئۇچار ـ قاناتلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا تولىمۇ ئامراق ئىكەن. ئۇ نەگىلا بارسا ھەممەيلەن ئۇنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتىنى قىلىدىكەن ۋە ئۇنى ئورمانلىقتىكى ھۆر ـ پەرى دەپ ماختايدىـ كەن. بۇ گۈزەل قۇش ماختاشلارنى ئاڭلاۋەرگەندىن كېيىن مەغرۇرلىنىپ كېتىپ، بارا ـ بارا ھېچكىمنى ئۆزىگە تەڭ قىلمايدىغان بولۇپ قاپتۇ. ئۇ باشقا قۇشلارنىڭ سايرىغىنىنى ئاڭلىغان ھامان تۇمشۇقىنى ئۇچلاپ:

ـــ بولدىلا، قۇلقىمنى ئاغرىتماي ئاغزىڭنى يۇمۇش! ئاۋازلىرىڭ نېمىدىگەن سەت! ماڭا ئوخشاش سايرىيالساڭ سايراش، بولمىسا كۆزۈمدىن يوقىلىش!ـــ دەپ ۋارقىرايدىكەن. شۇڭا قۇشلار ئۇنى كۆرسىلا قاچىدىغان بولۇشۇپتۇ.

كۆنلەرنىڭ بىردە ئۇ قۇش تاغ باغرىدا ئۆزى يالغۇز ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئويناۋېتىپ دالادا لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان ئوت يالقۇنىنى كۆرۈپ قاپتۇ. ئۇ ئەزەلدىن ئوتنى كۆرۈپ باقمىغاچقا ئۇنىمۇ چىرايلىق قۇش ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ قاپتۇ-دە، ھەسەتخورلۇق بىلەن ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ ھەيۋە قىپتۇ:

— ھەي، سەن قانداق قۇش؟ سەن تەپ تارتماستىن مېنىڭ ئالدىمدا ئەدەبسىزلىك قىلىپ قانات قېقىپ يالتىراپ يۈرۈيسەن؟!

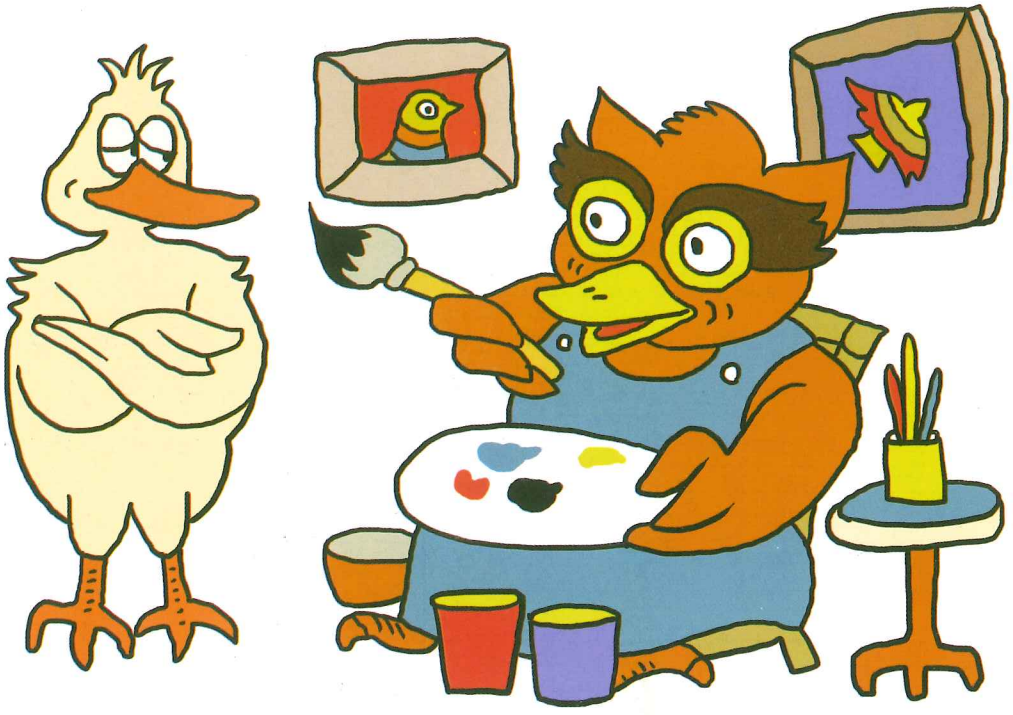
ئوت يەنىلا يالىلداپ «چارس - چارس» ئاۋاز چىقىرىپ تېخىمۇ ئەدەپ كۆيۈشكە باشلاپتۇ. ھاكاۋۇر قاغا: «بۇ تېخى مېنىڭ گېپىمگە جاۋاب بەرمەكتە يوق، يەنە ناخشا ئېيتىپ مېنى مەسخىرە قىلىۋاتىدىغۇ!» دەپ ئويلاپ قاپتۇ-دە، ئۇنىڭ ئەدەپسىنى بەرمەكچى بولۇپ ئوتقا قاراپ تاشلىنىپتۇ.

ئۇ «پاژ - پۇژ» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ «ۋايجان! كۆيۈپ كەتتىم!» دەپ ۋارقىراپ كېتىپتۇ ۋە مەڭ تەستە قۇتۇلۇپ چىقىپتۇ. ھوشىغا كېلىپ قارىسا، بەدىنىدىكى رەڭگارەڭ چىرايلىق پەيلىرى، ئۇزۇن قۇيرۇقلىرىدىن ئەسەرمۇ قالماپتۇ. پەقەت بەدىنىدە ئازغىنا قارا تۈك، سوكال قۇيرۇقلا قاپتۇ، سايراپ باقماقچى بولغانكەن، ھەرقانچە قىلىمۇ سايرىيالماپتۇ. پەقەت «قاق - قاق» قىلغاندىن باشقا ئاۋاز چىقىماپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئەسلىدىكى بىر گۈزەل قۇش ئۆزىنىڭ ھاكاۋۇرلۇقىدىن بۇگۈنكى قاپقارا قاغىغا ئايلىنىپ قالغانكەن.

قاغىنىڭ رەڭگى

بۇرۇنقى زاماندا مۇشۇكياپىلاق بويياقچىلىق قىلىدىكەن. ھەممە ئۇچار قاناتلار قانات - قۇيرۇقلىرىنى، تۈك - پەيلىرىنى ئۇنىڭغا ھەر خىل رەڭدە چىرايلىق قىلىپ بويىشىدىكەن. مۇشۇكياپىلاقنىڭ ھۇنىرىدىن قۇشلار رازى ئىكەن. پەقەت قاغىلا ئۇنى كۆزگە ئىلمايدىكەن. چۈنكى ئۇ چاغدا قاغا ئاپپاق ئىكەن. شۇڭا ئۆزىنىڭ ئاپپاق قانات - قۇيرۇقلىرىنى ماختاپلا يۈرىدىكەن.

كۆنلەر ئۆتۈپ قاغا ئۆزىنىڭ ئاپپاق قانات - قۇيرۇقلىرىدىن زېرىكىپتۇ-دە، مۇشۇكياپىلاقنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

ــ مېنىڭ كىيۋالغان كىيىملىرىم ئاپپاق بولغاچقا بەكمۇ چىرايلىق. ئۇنى تېخىمۇ چىرايلىق قىلماقچىمەن. شۇڭا ئۇچامدىكى كىيىملەرنى جاھاندا ھېچكىمنىڭكىگە ئوخشىمايدىغان ئالاھىدە چىرايلىق رەڭدە بوياپ بەرسەڭ،ــ دەپتۇ ۋە نۇرغۇن تەلەپلەرنى ئېيتىپتۇ.

مۇشۇكياپىلاق: «بۇ يوغانچى، ياسانچۇق قاغىنىڭ كىيمىنى قانداق رەڭدە بوياپ بەرسەم بولار» دەپ ئۇزاق باش قاتۇرۇپتۇ. ئاخىر قاغىنىڭ ئاپپاق تۈك ـ پەيلىرىنى قاپقارا رەڭدە بوياپ بېرىپتۇ.

قاغا ئۆزىنىڭ خۇددى موردىدىن چىققاندەك قاپقارا بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرگەندىن كېيىن قاتتىق غەزەپلىنىپ:

ــ بۇ نېمە قىلغىنىڭ! مۇشۇمۇ چىرايلىق رەڭ بولامدۇ؟ــ دەپ ۋارقىراپ كېتىپتۇ. مۇشۇكياپىلاق بولسا ئۇنى زادىلا قىلىپ كۈلۈپ:

ــ بۇ سەن تەلەپ قىلغان، جاھاندا ھېچكىمنىڭ ئۇچىسىدا كۆرۈلمىگەن رەڭ، ــ دەپتۇ.

قاغا ۋارقىراپ ـ جارقىراپتۇ. چىچاڭشىپ سەكرەپتۇ. لېكىن بولغۇلۇق ئىش بولۇپ بوپتۇ. نېمە ئامال؟ مانا شۇنىڭدىن بۇيان بارلىق قاغىلار قارا بولۇپ قاپتۇ.

توغراق بىلەن قاغا نېمە ئۈچۈن ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرىدۇ؟

رىۋايەتچىلەر شۇنداق رىۋايەت قىلىدۇكى، ھەزرىتى ئىسكەندەر پادىشاھلىق قىلىپ تۇرغان مەزگىللەردە، ئۇنىڭ قۇلىقىغا «دۇنيانىڭ مەلۇم بىر يېرىدە بىر زۇلمەت بار ئىكەن. زۇلمەتكە كىرىپ ـ چىققانلار ئۆمۈرۋايەت پۇشايمان ئىچىدە قالىدۇر ئىكەن» دېگەن بىر گەپ يېتىپتۇ. ھەزرىتى ئىسكەندەرنىڭ زۇلمەتنى كۆرگۈسى، «پۇشايمان»نىڭ بار يېرىنى بىلگۈسى كەپتۇ ـ دە، زۇلمەتنى ئىزدەپ سەپەرگە چىقىپتۇ. ئۇ بىر جايغا بارغاندا ھەسرەتكە چۆمۈپ ئولتۇرغان بىر كىشىگە يولۇقۇپتۇ. ئىسكەندەر ئۇ كىشىدىن ھەسرەت چېكىشىنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ. ئۇ كىشى مۇنداق دەپ جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ مەن بۇ دۇنيادا بىر زۇلمەت بارلىقىغا ئىشىنىپ ئاخىر زۇلمەتنى تېپىپ كىردىم. ئۇنىڭ ئىچى شۇنداق قاراڭغۇ ئىكەنكى، بىر قەدەم نېرىدىكى جايىنى ئەمەس، ئۆزى تۇرغان جاينىمۇ كۆرگىلى بولمايدىكەن. شۇنداق بولسىمۇ مەن مېڭىشنى داۋاملاشتۇرۇپ، بىر چاغدا ئايىغىم سۇغا چىلانغاندەك بولدى. شۇ يەردە توختاپ سۇغا قول تەققىم، سۇ تېيىز ئىكەن، قولۇمغا ئاجايىپ سىلىق تاشلار ئۇرۇندى. مەن قولۇمغا چىققان تاشلارنى ئېلىپ يورۇقتا كۆرۈش ئۈچۈن زۇلمەتتىن قايتىپ چىقتىم. قارىسام، ئۇ شۇنداق ئېسىل گۆھەر تاشلار ئىكەن، ئۇنداق تاشلارنى يەر يۈزىدە ئۇچرىتىش مۇمكىن ئەمەس. مەن بۇ تاشلارنى تاماشا قىلىپ تۇرغىنىمدا يەنە بىر كىشى پەيدا بولدى. ئۇ كىشىمۇ زۇلمەتكە كىرىپ چىققانىكەن، ئەمما ھېچنېمە ئالماپتۇ. ئۇ كىشى مەن ئاچچىقلان تاشلارنى كۆرۈپ ھەيرانۇ ھەس قالدى. ئىككىمىز دەرھال زۇلمەتكە قايتا كىرمەكچى بولدۇق، بىراق زۇلمەت غايىب بولۇپ كېتىپتۇ. بىز خۇدا غا نالە قىلىپ، زۇلمەتكە كىرىش ئۈچۈن يول بېرىشنى تەلەپ قىلدۇق. شۇ پەيتتە غايىبتىن «ئەي ئىنسانلار، ئا دەم ئۈچۈن ئۇ يەرگە كىرىش بىر نۆۋەت نېسىپ بولدۇ» دېگەن سادا كەلدى. شۇنىڭ بىلەن ھېلىقى كىشى ھېچ نەرسە ئاچچىقمغانلىقىغا پۇشايمان قىلدى. مەن بولسام كۆپرەك ئاچچىقمغانلىقىمغا پۇشايمان قىلىپ ئولتۇرىمەن.

ھەزرىتى ئىسكەندەر بۇ گەپنى ئاڭلاپ يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇ بىر تاغقا يېتىپ بارغاندا قاپقاراڭغۇ ئۆڭكۈر كۆرۈنۇپتۇ. ئىسكەندەر زۇلمەت مۇشۇ بولسا ئەجەب ئەمەس، دەپ

ئويلاپ، ئاتتىن چۈشۈپ ئاتنى بىر دەرەخكە باغلاپ قويۇپ ئۆزى ئۇخلاپ كېتىپتۇ. ئۇيقۇسىدا ئۇ بىر ئاز يۈرگەندىن كېيىن سۇغا دۇچ كەپتۇ. قولىنى سۇغا سالغانىكەن، ھېلىقى كىشى ئۇيقۇسىدا تاشلار ئۇرۇنۇپتۇ. ئىسكەندەر، ماڭا دەپتۇ ـ دۇنيا كېرەك ئەمەس، مەن مۇشۇ سۇدىن ئىچىلۇالاي، دەپ يېنىدىكى كوزىغا زۇلمەتنىڭ سۇيىنى تولدۇرۇپ ئاچقىپتۇ. شۇ ھامان دەرەختىن «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ئى شاھى ئىسكەندەر» دېگەن ئاۋاز چىقىپتۇ. ئىسكەندەر: «ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام» دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ـ دە، دەرھال ئېتىنى ئۇ دەرەختىن يېشىپ باشقا دەرەخكە باغلاپ، ھېلىقى ئاۋاز چىققان دەرەخكە قايتا نەزەر سالىپتۇ. بۇ دەرەختىڭ ئاستىدا بىر كىشى ياتقانىكەن.

ـــ سىز كىم بولسىز؟ـــ دەپ سوراپتۇ ئىسكەندەر ئۇ كىشىگە ھەيرانلىق بىلەن قاراپ.

ـــ ئەپۇ قىلىڭ، شاھىئالەم، ھۆرمىتىڭىز ئۈچۈن ئورنۇمدىن تۇرۇشقا ئىلاجسىزمەن. مەن دەرەخ ئادەم بولىمەن،ـــ دەپتۇ ئۇ كىشى.

ـــ بۇ قانداق گەپ، دەرەخ ئادەممۇ بولامدۇ؟ـــ دەپ قايتا سوئال قويۇپتۇ ئىسكەندەر. ئۇ كىشى:

ـــ مەن ئەسلىدە ئادەم ئىدىم. زۇلمەتكە كىرىپ زۇلمەتنىڭ سۇيىدىن ئىچىپ چىققانىدىم. ھازىر بۇ ۋەقەگە مېڭ يىلدىن ئېشىپ كەتتى، ئۇلىمىدىم. كېيىن بىلسەم، زۇلمەتنىڭ سۇيى ئابىھايات دېگەن سۇ ئىكەن. ماڭا قاراڭ، بەدىنىمدىن دەرەخ ئۆسۈپ چىقتى، لېكىن تېنىمدىن جېنىم چىقمىدى. دەرەخ ئادەم بولۇپ قالدىم. ئەگەر شۇ سۇنى ئىچمىگەن بولسام، بۇنداق كۇنگە قالماس ئىدىم،ـــ دەپتۇ، ئاندىن ئىسكەندەردىن،ـــ سىزمۇ زۇلمەتكە كىرىپ چىقتىڭىزمۇ؟ـــ دەپ سوراپتۇ.

ـــ ھەئە،ـــ دەپتۇ ئىسكەندەر ۋە ئۆزىنىڭ بىر قاچا سۇ ئاچىقانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

ـــ ئەگەر شۇ سۇنى ئىچمىگەن بولسىڭىز، تۆكۈۋېتىڭ، ئىچمىسىڭىز، ماڭا ئوخشاش باقىي ئالەمگە سەپەر قىلالمايسىز، مەڭگۈ ئازاب ـ ئوقۇبەت ئىچىدە قالىسىز،ـــ دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ ھېلىقى كىشى.

ھەززىتى ئىسكەندەر كوزىدىكى سۇنى نېرىراقتا تۇرغان بىر دەرەخنىڭ تۈۋىگە تۆكۈۋېتىپتۇ. دەرەخكە بىر قاغا قونۇپ ئولتۇرغانىكەن، ئۇ قاغا سۇ تۆكۈلگىنىنى كۆرگەن ھامان ئوقۇتماك ئۈچۈپ چۈشۈپ سىڭىپ بولمىغان سۇنى ئىچىۋاپتۇ. ئىسكەندەر سۇ چاچقان دەرەخ توغراق ئىكەن. شۇڭا، توغراق بىلەن قاغا ئابىھايات سۇيىنى ئىچكەنلىكى تۈپەيلىدىن ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرەر ئىمىش.

ھۆپۈپ بەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

ھۆپۈپنىڭ قارغىشقا ئۇچرىشى

زامانلارنىڭ زامانىسىدا، ئۇچار قاناتلار ئارىسىدا بۈركۈت پادىشاھ، قاغا ۋەزىر، ھۆپۈپ قازى ھەم مۆھۈردار دەۋانبېگى ئىكەن. ھۆپۈپ ئىنتايىن تەقۋادار، ئىلىمدە كامالەتكە يەتكەن ئالىم بولغاچقا، بۈركۈت پادىشاھ ھۆپۈپكە زور شانۇشەۋكەت ئاتا قىلىپ، چۈنكى بۈركۈت پادىشاھ بىلىملىكلەرگە بەكمۇ ھۆرمەت قىلىدىكەن، ئۇلارنى ئەتراپلايدىكەن ۋە ئۇلارغا كۆيۈنىدىكەن. قاغا ۋەزىرمۇ ئۆز ۋاقتىدا ئاجايىپ گۈزەل، چىرايلىق ئىكەن، ئەمما چىرايلىق بولغىنى بىلەن ئىچى تار، كۆڭلى قارا ئىكەن، سۈيقەست، ھىيلە ـ مىكىر بىلەن كۈننى ئۆتكۈزىدىكەن. بۈركۈت پادىشاھ ھۆپۈپ موللامغا بەكمۇ ئامراق ئىكەن، پادىشاھلىقنىڭ ھەرقانداق زور ئىشلىرىنى ھەل قىلىشتا ھۆپۈپنىڭ پىكرىنى ئالىدىكەن ۋە ئۇنىڭ مەسلىھەتى بويىچە ئىش قىلىدىكەن. بۇ ئىش قارا نىيەت ۋەزىر قاغىنىڭ ئوغىسىنى تېخمۇ قاينىتىپتۇ. ئۇ ھىيلە ـ مىكىر خالتىلىرىغا پىتنە ـ پاسات دەستۇرلىرىنى توشقۇزۇپتۇ.

قۇشلار ئىچىدە سېغىزخان ئۆزى چىرايلىق بولسىمۇ، تۇراقسىز، شاللاق قۇش ئىكەن. قارا نىيەت ۋەزىر قاغا سېغىزخانىنى مۇنبىر ھىيلە ـ مىكىر بىلەن قولغا كەلتۈرۈۋاپتۇ، سېغىزخان ئارقىلىق ئۇچار قاناتلار ئارىسىغا پىتنە ـ پاسات، تەپرىقە ـ نىزا، جېدەل ـ ماجىرا ئۇرۇقلىرىنى چېچىۋېتىپتۇ، بۇ ئارقىلىق بۈركۈت پادىشاھنى ئاغدۇرۇۋېتىپ، ئۆزى پادىشاھ بولۇشنى كۆڭلىگە پۈكۈپتۇ.

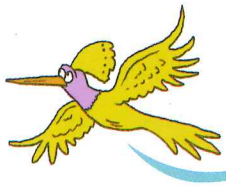

كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۈركۈت پادىشاھ ئۆزىنىڭ يېقىن مۇلازىم ـ سىپاھلىرىنى ئېلىپ شىكارغا مېڭىپتۇ. شىكارغا مېڭىشتىن بۇرۇن ھۆپۈپ مۆھۈردارنى ئۆزىنىڭ ئورنىغا ئوردىنىڭ ئىشلىرىنى بىر تەرەپ قىلىشقا قالدۇرۇپتۇ. بۇنىڭدىن تېخىمۇ بىئارام بولۇپ، ھەسەتتىن ئىچىدە ئوغا ـ زەھەر قاينىغان قاغا ۋەزىر ئۆزىنىڭ شۇم نىيىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا كىرىشىپتۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ يېقىن شېرىكى سېغىزخان ئارقىلىق ھۆپۈپ موللامنى قولغا كەلـ تۈرۈشكە تىرىشىپتۇ، ئۇنداق قىلىپ ـ مۇنداق قىلىپ ئاخىر ھۆپۈپ موللامنىڭ بېشىنى قايمۇقتۇرۇپتۇ. ھۆپۈپ موللامنىڭ كۆزى تورلىشىپ، يولدىن ئېزىپتۇ، ئۇنىڭ قەلەمگە ماھىرلىقى ئاخىر قارا نىيەت قاغا ۋەزىر ئۈچۈن ئىشلەپتۇ.

بۈركۈت پادىشاھنىڭ يوقلۇقىدىن پايدىلانغان قاغا ۋەزىر ئۆزىگە ئەگەشكەنلەرگە ئىلتىپات قىلىپ، ئۆزىگە قارشى چىققۇچىلارغا ھۆپۈپ موللام ئارقىلىق نامە پۈتۈپ، بۈركۈت پادىشاھقا سۇنۇش ئۈچۈن تەييارلىق كۆرۈپ قويۇپتۇ. ھۆپۈپ موللام كېچىسى تۆھمەتنامىنى يازسا، كۈندۈزى بۈركۈت پادىشاھنىڭ قەھر ـ غەزىپىدىن قورقۇپ قۇيرۇقىدا ئۆچۈرىدىكەن.

بۈركۈت پادىشاھ ئوۋدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن قاغا ۋەزىرنىڭ زۇلمىغا چىدىمالماي قالغان باشقا قۇشلار بىرلىشىپ ئەرز قىپتۇ. نەتىجىدە، قاغا ۋەزىر بىلەن ھۆپۈپ تەييارلاپ قويغان ناملىرىنى شاھقا سۇنالماپتۇ. ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان بۈركۈت پادىشاھ قاغىنى «تېشىڭمۇ ئىچىڭگە ئوخشاش قارا بولۇپ كەتسۇن ئىلاھىم» دەپ، ھۆپۈپ موللامنى «ئۆمۈرۋايەت تۆھمەت تۇمشۇقۇڭدا نامە پۈتۈپ، قۇيرۇقۇڭدا ئۆچۈرۈپ ئۆتكەيسەن!» دەپ بەد دۇئا قىلىۋېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قاغا بىلەن ھۆپۈپ راست شۇنداق بولۇپ كېتىپتۇ. بۇلارنىڭ ھېيلە ـ نەيرەڭلىرىدىن رەنجىگەن بۈركۈت پادىشاھ پادىشاھلىقنى تاشلاپ ئېگىز تاغلارنى، قىيالارنى، چوققىلارنى ماكان تۇتۇپ، كۆكنىڭ قەرىدە ئەركىن قانات قېقىپ پەرۋاز قىلىپ ياشاپ ئۆتۈپتۇ.

ھۆپۈپ نېمىشقا سېسىق پۇرايدۇ؟

ھۆپۈپ ئەسلىدە ئىلىم ـ بىلىمدە كامالەتكە يەتكەن موللا ئىكەن. موللا بولغاندىمۇ خېلى ـ خېلى موللىلار بىلەن مەيدىغان «ئىسمى ئەزەم» دەيدىغان خاسىيەتلىك سۈرىنى مۇكەممەل بىلەندىغان موللا ئىكەن. بۇ خاسىيەتلىك سۈرىنى بىلىۋالغان كىشى ھەرقانداق ئىشتا غالىب كېلىدىكەن، بىرەر قېيىن ئىشقا دۇچ كەلگەندە ئۇنى ئوقۇسلا ئىشلىرى ئوڭۇشلۇق يۈرۈشۈپ كېتىدىكەن ياكى بىرەر تەلەپ ـ ئىجابىتى بولسا، دەرھال ھەل بولۇپ مۇراد ـ مەقسىتىگە يېتىدىكەن، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ سۈرىنى ئۆگىنىۋېلىشقا ھەممە موللا قىزىقىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە «ئىسمى ئەزەم»نى بىلىدىغان بۇ موللىنىڭ ئالدىغا نۇرغۇن كىشىلەر كېلىپ ئۆزلىرىگە ئاشۇ خاسىيەتلىك سۈرىنى ئۆگىتىپ قويۇشنى تەلەپ قىلىشىپتۇ. بىراق بۇ موللا ئىچى تار، ھەسەتخور ئىكەن. ئەگەر سۈرىنى بۇلارغا ئۆگىتىپ قويسام ئۇلار مەندىن ئۆتۈپ كېتىدۇ، دەپ ئەنسىرەيدىكەن. شۇڭا ئۇ سۈرىنى ھېچكىمگە ئۆگىتىپ قويماپتۇ. كۆپچىلىك غەزەپكە كېلىپ: «بىلىمىڭ ئىچىڭدە سېسىپ كەتسۇن ئىلاھىم!» دەپ قارغۇبتىپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن بۇ موللا بىر كېچىدىلا ھۆپۈپكە ئايلىنىپ قاپتۇ. ھازىرقى ھۆپۈپلەرنىڭ تاجىسى ئەسلىدە ئاشۇ موللىنىڭ بېشىدىكى سەللە ئىكەن. بىلىمى ئېچىدە سېسىپ كەتكەچكە ھۆپۈپ سېسىق پۇرايدىغان بولۇپ قالغانكەن.

ھۆپۈپنىڭ «ھۇپ.. ھۇپ!» دېگىنى نېمە دېگىنى؟

ھۆپۈپ ئەسلىدە پۈتكۈل ئالەمگە پادىشاھ بولغان سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋەزىرى ئىكەن. ئۇنىڭ تاجى ئاشۇ ۋەزىرلىك مەنسىپىنىڭ يالدامسى ئىكەن. ئۇ شۇنىڭدىن بۇيان باشقا قۇشلارغا قېتىلماي ئايرىم يۇرىدىكەن. كېچىلىرى باشقىلار تەرىپىدىن يەكلەنگەن ھۆپۈپ قارىياغاچنىڭ خلوۋەت كاۋاكلىرىغا كىرىۋېلىپ دۇرۇت ئوقۇيدىكەن. ئۇ داۋاملىق خۇدانى يادلاپ: «ھۆپۈپ! ھۆپۈپ!..» دەپ زىكرى سوقىدىكەن. ئۇنىڭ «ھۆپۈپۈپ» دېگىنى «ئاللا! ئاللا!» دېگىنىمىش.

كەپتەر ھەققىدە قىزىقارلىق ئەپسانىلەر

كەپتەرنىڭ پۇتۇلمىشى

ئىلگىرى پۇتكۇل جاھاننى سۇ بېسىپ كېتىپ، پەقەت نۇھ ئەلەيھىسسالاملا كېمىسى بىلەن سۇنىڭ ئۈستىدە قالىتۇ. نۇھ ئەلەيھىسسالام ناھايىتى كۆپ ۋاقىت سۇ ئۈستىدە يۈرۈپ، ئاخىر بىر قۇرۇق يەر تېپىپ تېرىقچىلىق قىلماقچى بولىتۇ ۋە كەپتەر بىلەن قاغىنى تېرىقچىلىق قىلغۇدەك قۇرۇق يەر بار - يوقلۇقىنى بىلىپ كېلىشكە ئەۋەتىتۇ.

ئاردىدىن ئۇزۇن يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن سۇ يەر يۈزىگە سىڭىپ كېتىپتۇ. قاغا شۇ ئۇچقانچە بىر نەچچە كۈن ئۇچۇپلا بىر ئەخلەتلىككە چۈشۈپ شەخسىي تىرىكچىلىككە بېرىلىپ كېتىپتۇ. كەپتەر بولسا كېچە - كۈندۈز جاپا چېكىپ، جاھاننى بىر چۆرگىلەپ چىقىپ، ئاخىر بىر سېرىق تۇپراقلىق يەرنى تېپىپ يەرگە چۈشۈپ كۆرۈپتۇ. كەپتەر يەرگە چۈشۈشى بىلەن ئىككى پۇتى سېرىق تۇپراققا پېتىپ قالىتۇ ۋە ئۇ يەردىن ئۇچۇپ نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ كۆرگەنلىرىنى ئېيتىپتۇ. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن كەپتەرنىڭ ئىككى پۇتى سېرىق بولۇپ قالغانىكەن. قاغا بولسا ئۆزىنىڭ غېمى بىلەن قايتىپ كەلمەپتۇ. نۇھ ئەلەيھىسسالام كەپتەرگە چوڭقۇر مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ، ئۇنىڭغا ھېچقانداق نەرسىنىڭ زىيىنى يەتمەسلىكى، قورسىقى توق تۇرمۇش كەچۈرۈشى ئۈچۈن دۇئا قىلىتۇ، قاغىنى بولسا نىجاسەت چوقۇلاپ ياشىغايسەن، دەپ قارغايتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن كەپتەر ئۆتكەن كۈنىگە شۈكۈر قىلىپ، خۇداغا زىكرى قىلىپ تۇرمۇشنى ياخشى ئۆتكۈزۈپتۇ. قاغا بولسا قىشنىڭ قەھرىتان سوغۇقلىرىدا تاغمۇتاغ يۈرۈپ، ئىنتايىن خارچىلىق بىلەن كۈن ئۆتكۈزۈپتۇ. ئۇ ئاچ كۆزلۈك قىلىپ، نىجاسەت چوقۇپ يۈرگەنلىكىتىن، ئۇنىڭ گۆشىنى ئىتمۇ يېمەيدىكەن.

كەپتەر نېمشقا توختماي بۇقۇلدايدۇ؟

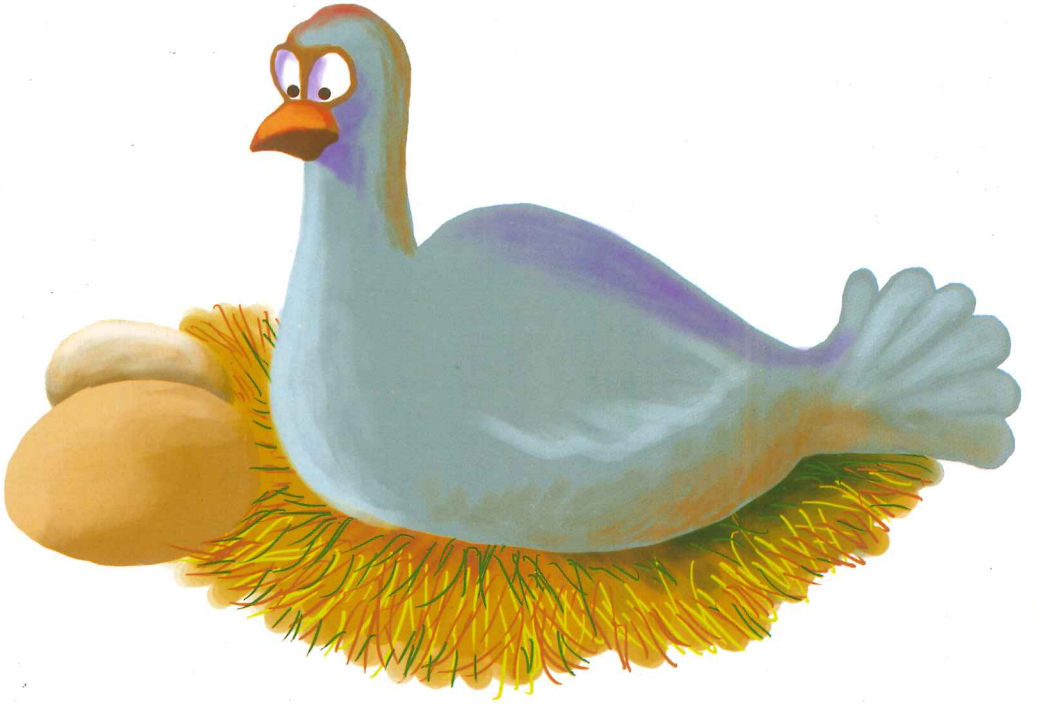
كۇنلەرنىڭ بىرىدە كەپتەر ئۆز ئۇۋىسىدا يېڭى چىقارغان ئون دانە تۇخۇمنى بېسىپ ياتقانكەن، بىر مېكىيان كېلىپ:

— تۇخۇمدىن نەچچىنى بېسىپ ياتتىڭ؟— دەپ سوراپتۇ.

— ئون تۇخۇم چىقارغانىدىم. شۇنى بېسىپ يېتىۋاتىمەن، — دەپتۇ كەپتەر.

مېنىڭ يوغان ئىككى تۇخۇمۇمغا ئۇششاق ئون تۇخۇمۇڭنى تېگىشەمسەن؟— دەپتۇ مېكىيان.

كەپتەر دەسلەپتە ئۇنماپتۇ، كېيىن ماقۇل بوپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇلار ئىككىسى ئۆز تۇخۇملىرىنى تېگىشىپتۇ. كېيىن كەپتەر ئۆزىنىڭ مېكىيانىنىڭ ئالدىم خالتىسىغا چۈشكەنلىكىنى سېزىپ قاپتۇ. چۈنكى مېكىيانىنىڭ ئىككى تۇخۇمى چوڭ بولغان بىلەن ئۇنىڭ باسسا ئىككىلا چۈجە چىقىپتۇ. بىراق مېكىيان ئون كەپتەرگە ئىگە بولۇۋاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن كەپتەر يىغلاشقا باشلاپتۇ. ئۇ تاكى مۇشۇ كۇنگىچە توختماي بۇقۇلدايدىكەن. ئۇنىڭ «بۇق - بۇق - بۇق» قىلغىنى «ئون تۇخۇمنى قايتۇرۇپ بەر، مەن ياۋاشنى ئالداپ كېتىپسەن، قايتۇرۇپ بەر، قايتۇرۇپ بەر!» دېگىنىمىش.

پاختەك ھەققىدە ئەپسانىلەر

پاختەككە ئايلانغان بەختخان

ناھايىتى ئۇزاق زامانلار ئىلگىرى خىلۋەت بىر يېزىدا ناھايىتى ئاچچىقى يامان بىر باي ئۆتكەنىكەن. ئۇنىڭ ئاچچىقى يامان بولغان بىلەن ئوقۇغان ئەپسۇنلىرى شۇ چاغ-دىلا ئۇنۇم بېرىدىغان، نەپسى ئوت بىر تەقۋادار بايكەن. ئۇنىڭ بەختخان ئىسىملىك بويىغا يەتكەن چىرايلىق بىر دېدىكى بار ئىكەن. ئۇنى باينىڭ ئۆيىدىكىلەر كەمسىتىپ «بەختەك» دەپ چاقىرىدىكەن. ئۇ كۈنبويى باينىڭ ئاش-تامىقىنى ئېتىدىكەن، كىر-قاتلىرىنى يۇيىدىكەن. سۇيىنى توشۇيدىكەن. ئىشقىلىپ بىردەممۇ بىكار تۇرماي ئىشلەيدىكەن. لېكىن باي ئۇنىڭدىن يەنىلا رازى بولمايدىكەن. بەختخان ئۆز ئىسمىنىڭ خاتا قويۇلۇپ قالغانلىقىدىن ھۆكۈلنىپ، دائىم پىنھاندا ياش تۆكىدىكەن. ئۇنىڭ ياخشى كۈنىدىغان يىگىتى بولۇپ، ئۇمۇ يەنە بىر مەھەللىدىكى باينىڭ مالىيە ئىكەن. ئۇلار پۇرسەت تېپىپ ئۆزئارا سىردىشىدىكەن، ھۇك تۆكۈشىدىكەن، بۇ قارا كۈنلەردىن قانداق قۇتۇلۇشنى مەسلىھەتلىشىدىكەن. لېكىن ئايغىنى چىقىرالمايدىكەن. ئاشىق-مەشۇقلارنىڭ بىر-بىرىنى ئىزدىشىپ، پىنھانلاردا كۆرۈشۈپ يۈرگىنى ھېلىقى نامەرد باينىڭ قۇلىقىغا يېتىپ قاپتۇ. ئەسلىي باينىڭ مەقسىتى ئۇنى كىچىك خوتۇنلۇققا ئېلىش بولۇپ، بىرنەچچىقالانغان باي بەختخانىنىڭ كەينىگە پايلاقچى قويۇپ، ئۇنى كۆزىتىشكە قويۇپتۇ. بۇ ئىشلاردىن بىچارە ئاشىق-مەشۇقلار خەۋەرسىز ئىكەن.

بىركۈنى بەختخان بوينىغا چىرايلىق شارپىسىنى ئوراپ، سوغىسىنى كۆتۈرۈپ، سۇغا چىقىپتۇ. ئۇ سۇ بويىدا بۇياق-بۇياقتا قاراپ، يىگىتىنى ئىزدەپتۇ. دېگەندەك يىگىتى مۇ باينىڭ ئېتىنى سۇغارغىلى سۇ بويىغا كەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار پىنھاندا بىردەم مۇڭدىشىپتۇ. بۇنى پايلاپ تۇرغان ماراقچى دەرھال باينىڭ خەۋەر قىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن

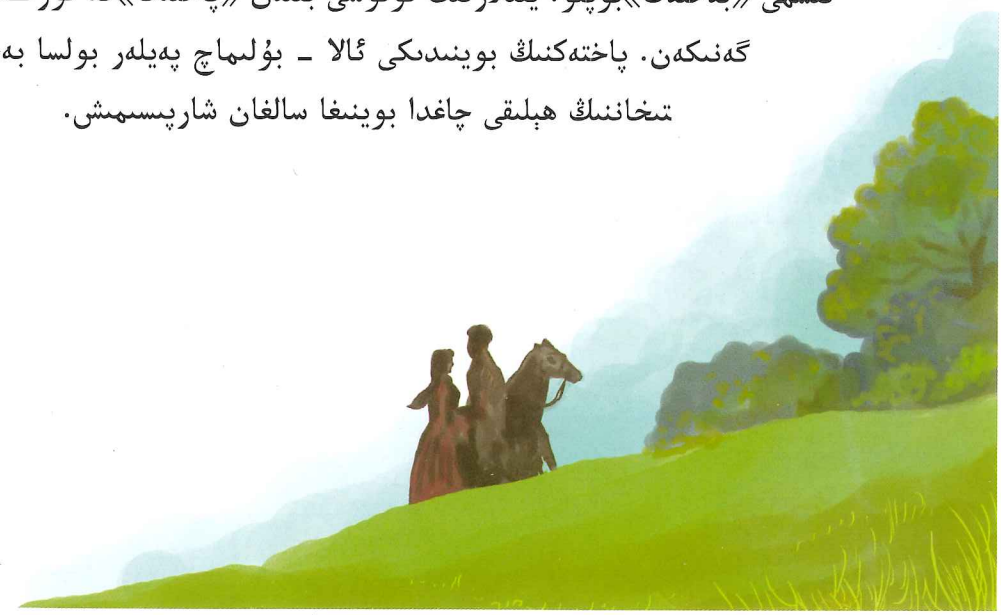
باي دەرھال نەق مەيدانغا يېتىپ كەپتۇ ۋە ئۇلارنىڭ قول تۇتۇشۇپ، مۇڭدىشىپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، ئەرۋايى ئۇچۇپتۇ-دە، ئىچىدە بىرنېمىلەرنى دەپ بەختىخانغا قاراپ:

— سۇف!— دېگەنكەن، بىچارە قىز شۇئان بىر قۇشقا ئايلىنىپلا يىگىتنى بىرنەچچە چۆرگىلىگەندىن كېيىن يىراقتا ئۇچۇپ كېتىپتۇ.

بۇنى كۆرگەن يىگىت:

— ئاھ، بىچارە بەختىخان!— دەپلا ھوشىدىن كېتىپ يىقىلىپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن پات-پات بۇ مەھەللىگە ھېلىقى قۇش كېلىپ، مۇڭلۇق سايرايدىغان بولۇپ قاپتۇ. بىچارە ئاشىق يىگىت بولسا، ئۇنىڭ دەردىدە سارىڭ بولۇپ قاپتۇ. كىشىلەر بايىغا لەنەتلەر ئوقۇپتۇ. ئىككى ياشنىڭ تەقدىرىگە ئىچىنىپتۇ. ئۇ قۇشنىڭ ئىسمى «بەختەك»بوپتۇ. يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن «پاختەك»كە ئۆزگەرگەنكەن. پاختەكنىڭ بويىندىكى ئالا - بۇلماچ پەيلەر بولسا بەختىخاننىڭ ھېلىقى چاغدا بويىغا سالغان شارپىسىمش.

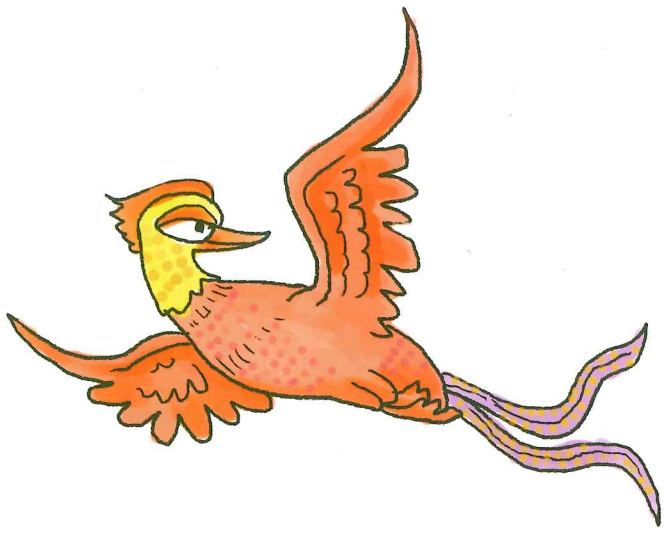
«پاختەك»نىڭ قىسمىتى

بۇرۇنقى زاماندا پاختەك خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىنى ئىكەن. پاختەكنىڭ ئەسلىي ئىسمى پەختىخان ئىكەن. بۇلارنىڭ ئاتا ـ بالىلىق مۇناسىۋىتى ناھايىتى ياخشى ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە خىزىر ھەممە بالىلىرىنى ئۆز ئۆيىگە چاقىرىپ، ھەمداستىخان بويتۇ ۋە ئۆزئارا ھال ـ مۇڭ بولۇشۇپتۇ. تاماق تەييار بويتۇ. پەختىخان قولغا سۇ قۇيماق بولۇپ، ئىۋرىقنى قولغا ئاپتۇ ـ دە، لۆڭگىنى مۇرىسىگە ئارتىپ، ئەڭ ئالدى بىلەن خىزىرنىڭ قولغا سۇ قۇيۇپتۇ. سۇ قايناق بولغاچقا خىزىرنىڭ قولى كۆيۈپ قاپتۇ. خىزىر ۋارقىراپ تاشلاپتۇ ۋە دەرغەزەپ بولۇپ:

ـــ ئىلاھىم پەختىخان بولماي، پاختەك بولۇپ كەتكەيسەن!ـــ دەپ قارغاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پەختىخان پاختەككە ئايلىنىپ كېتىپتۇ. مۇرىسىدىكى لۆڭگىمۇ شۇ پېتى قالغانىكەن. ھازىرقى پاختەكلەرنىڭ بوينىدىكى ئاق بەلدەم ئەنە شۇ چاغدا قالغان لۆڭگە ئىكەن.

پاختەك نېمە ئۈچۈن كۆل رەڭ بولۇپ قالغان؟

بـۇرۇنقى زامانـدا پاختەك كـېـلمشكەن چىرايلىق قۇشلارنىڭ بىرى ئىكەن. ئۇنىڭ كېيىمى ناھايىتى چـىرايلىق، قۇيرۇقى ئۇزۇن، تۇمشۇقى قىپقىزىل بولـۇپ، بەستـىگە بەكمـۇ يارىشىپ تۇرىدىكەن. ئۇنـىڭ كېـيـمىگە قاراپ باشقا قۇشلارنىڭ زوقى كېلىدىـكەن. قىرغـاۋۇلنىڭ كـېيىمى كۆك رەڭ، سەت بولـغاچقا، ئـۇ دا-ئىم: «مېنىڭ كېيىمىم نېمـشقا پـاخـتەكنىڭكىدەك چىرايلىق بولۇپ قالمـغان بولغىيدى» دەپ ھەسەت قىلىدىكەن.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، قىرغاۋۇل پاختەك بىلەن دوست بوپتۇ. ئۇلار دائـىم بىللە ئويناپ-يدىكەن، بىر ـ بىرىدىن زادىلا ئايرىلالمايدىكەن. بىر كۈنى قىرغاۋۇل:

ـــ دوستۇم پاختەك، تاغنىڭ ئارقىدا سۇيى سۈپسـۈزۈك بىر كۆل بـار ئىكەن. شۇ يەرگە بىرىپ راسا يۇيۇنۇپ، بىر راھەتلىنىپ كەلسەكچۇ!ـــ دەپتۇ.

ئاق كۆڭۈل پاختەك قىرغاۋۇلنىڭ قورسقىدا نېمە جىن بارلىقىنى بىلمىگەچكە:

ـــ بارساق بارايلى دوستۇم، يۇر ئەمسە، ـــ دەپلا مېڭىپتۇ.

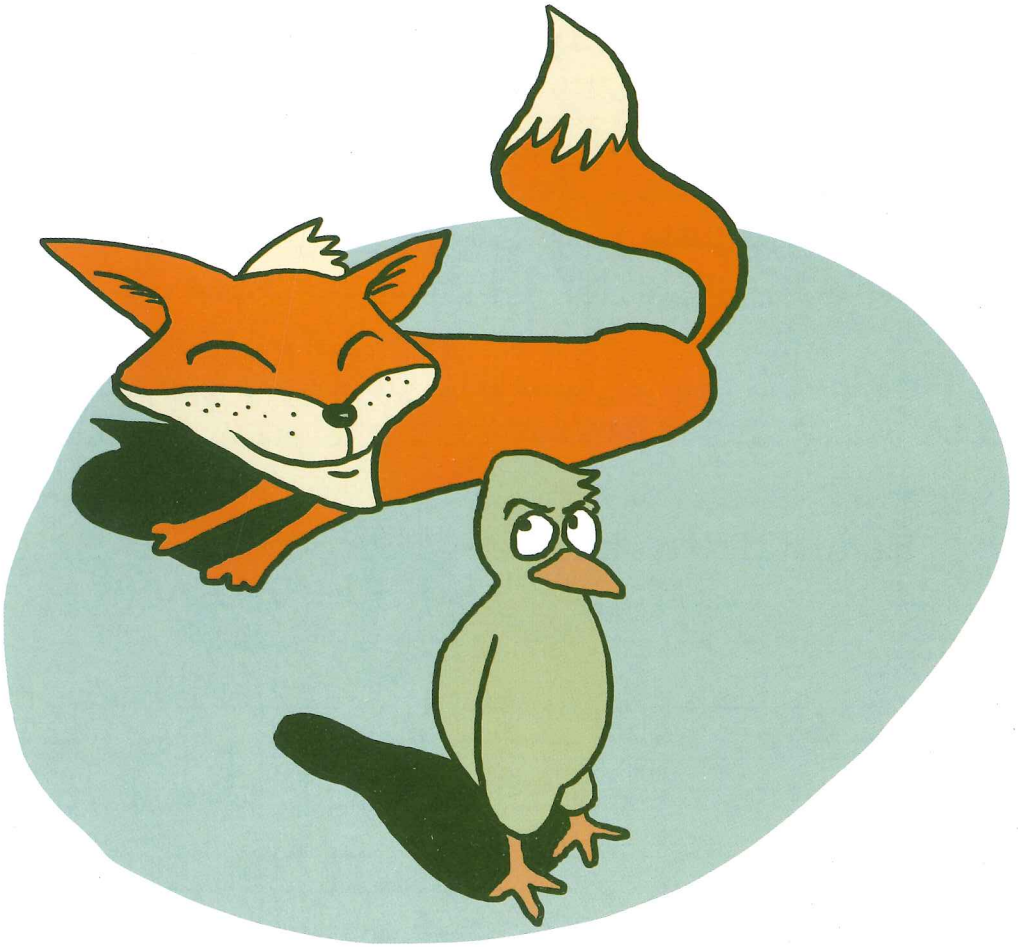
كۆلنىڭ بويىغا يېتىپ كەلگەندە پاختەك كېيىملىرىنى سېلىپ قويۇپ سۇغا سەكرەپتۇ. ئۇزۇندىن بۇيان ھۇشۇنداق پەيتنى كۈتۈپ تۇرغان قىرغاۋۇل ئۆزىنىڭ سەت، كۈلـرەڭ كېيىمىنى سېلىپ تاشلاپ، پاختەكنىڭ چىرايلىق كېيىمىنى كىيىۋېلىپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ.

بىرھازادىن كېيىن پاختەك ئەھۋالنى چۈشىنىپ ئۇنى قوغـلاپتۇ، لېـكىن تۇتـالماپتـۇ. پاختەك ئىلاجسىز قىرغاۋۇلنىڭ كۆل رەڭ كېيىمىنى كېيىشكە مەجبۇر بوپتۇ. شۇ كۈندىـن باشلاپ پاختەك دەرەخ شېخىغا ۋە تام ئـۈستىگە قونۇۋېلىپ: «خەپ توختاپتۇ، خـەپ توختاپتۇ!» دەپ قىرغاۋۇلنى قارغايدىكەن. پاختەك مانا ھۇشۇنداق سەۋەب بىلەن ئـۆزىنىڭ چىرايلىق كېيىمىدىن ئايرىلىپ قېلىپ، كۆل رەڭ كېيىم كېيىپ قالغانىكەن.

پاختەكنىڭ قۇيرۇقى نېمە ئۈچۈن كالتە بولۇپ قالغان؟

بۇرۇنقى زاماندا پاختەكنىڭ قۇيرۇقى سېغىزخاننىڭ قۇيرۇقىدەك ئۇزۇن ھەم چىرايلىق ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىردە پاختەك تۈلكە بىلەن دوست بولۇپتۇ. ئۇلار دائىم بىللە ئويناپ، بىللە يۇرۇشسمۇ، لېكىن تۈلكىنىڭ نىيىتى بۇزۇقكەن. ئۇ بىر ئامال قىلىپ پاختەكنى يەۋېتىش غەرىزىدە ئىكەن. تۈلكىنىڭ بۇ قارا نىيىتىنى ساددا پاختەك بىلمەيدىكەن. بىر كۈنى تۈلكە:

— دوستۇم پاختەك، مەن بىرنەچچە كۈندىن بۇيان بىر نەرسە تېپىپ يېيەلمەي بەك ئاچ قالدىم، ئەگەر ھەقىقىي دوست بولساڭ قورسقىمنى بىر تويغۇزۇپ قويساڭ بولاتتى، — دەپتۇ.

— بولىدۇ، قورسقىڭنى تويغۇزاي. بۇنىڭغا ئامال بار. دىققەت قىلدىڭمىكىن، ھەر كۈنى مۇشۇ يەردىن بىر قىز ئېتىزدا ئىشلەيدىغان دادىسىغا تاماق ئېلىپ ماڭىدۇ. ئىككىمىز مۇشۇ يەردە كۈتۈپ تۇرايلى. قىز تاماق كۆتۈرۈپ ئۆتكەندە مەن ئۇنى ئالداپ ئۆزۈمگە ئەگەشتۈرۈپ نېرى ئېلىپ كېتەي. سەن ئۇنىڭ تامىقىنى يەۋالغىن، — دەپتۇ پاختەك.

ئۇزاق ئۆتمەي قىز پىشۇرغان گۆش ئۇرالغان لېگەننى كۆتۈرۈپ چىقىپ كەپتۇ. پاختەك دەرھال قىزنىڭ ئالدىغىلا ئۇچۇپ چۈشۈپ بىردەم سەكرەپ، بىردەم يورغىلاپ مېڭىپ، بىردەم قاناتلىرىنى قېقىپ ئۇسسۇل ئوينىغىلى تۇرۇپتۇ. قىز بۇنىڭغا قىزىقىپ قولىدىكى لېگەننى يەرگە قويۇپتۇ-دە، پاختەكنى تۇتۇۋالماقچى بولۇپ مېڭىپتۇ. ئېرىقىنىڭ ئىچىدە يوشۇرۇنۇپ ياتقان تۈلكە دەرھال چىقىپ لېگەندىكى گۆشنى پاك - پاكىز يەپ بوپتۇ.

— قانداق ئاغىنە، قورسقىڭ تويدىمۇ؟— دەپ سوراپتۇ پاختەك.

— قورسقىمغۇ تويدى ئاغىنە. ئەمدى ئانچە - مۇنچە كۆڭۈل ئاچايلى. ھەقىقىي دوستۇم بولساڭ مېنى بىر كۈلدۈرۈپ باقسىڭچۇ!— دەپتۇ تۈلكە.

ئەتىسى پاختەك تۈلكىنى بىر ئۆزىنىڭ يېنىغا باشلاپ كېلىپ:

— تۈلكە ئاداش، سەن مۇشۇ يەردە مۆكۈپ تۇر، ھازىرلا سېنى كۈلدۈرىمەن، — دەپتۇ.

ئۇزاق ئۆتمەي ئۆيدىن بىر ئايال چىقىپ كالىسىنى ساغقىلى تۇرۇپتۇ. پاختەك «پۇر-رىدە» ئۇچۇپ كېلىپ ئايالنىڭ بېشىغا قونۇپتۇ. ئايال ئۇنى ئۇچۇرۇۋەتمەكچى بولۇپ تۇرغاندا ئۆيدىن ئېرى يۈگۈرۈپ چىقىپ:

— مىدىرلىماي ئولتۇرغىن. مەن ئۇنىڭ ئەدىپىنى بېرىمەن، — دەپتۇ-دە، قولىدىكى كالتەك بىلەن پاختەكنى بىر ئۇرغانكەن، پاختەك ئۇچۇپ كېتىپ كالتەك ئايالنىڭ بېشىنى يېرىۋېتىپتۇ.

چاتقاللىقنىڭ ئارىسىدا مۆكۈپ ياتقان تۈلكە خۇشال بولۇپ بىرھازا كۈلۈپ كېتىپتۇ.

— قانداق، كۈلدۈردۈممۇ؟— دەپتۇ پاختەك.

— قالتىس كۈلدۈرۈۋەتتىڭ دوستۇم، ئەمدى مېنى بىر قورقۇتۇپ باقسىڭ قانداق؟— دەپتۇ تۈلكە.

— بولىدۇ. بۇ ئاسان، — دەپتۇ پاختەك، — ئەتە مەن بىلەن بىللە ماڭسەن، لېكىن كۆزۈڭنى يۇمۇۋالسەن، مەن قاچان ئاچ دېگەندە ئاچسەن، بولامدۇ؟

— بولىدۇ.

ئەتىسى پاختەك كۆزى يۇمۇلغان تۈلكىنى باشلاپ مېڭىپتۇ. بىر يەرگە كەلگەندە:

— دوستۇم، ئەمدى كۆزۈڭنى ئاچ، — دەپتۇ. تۈلكە كۆزىنى ئاچقانىكەن، تايغاندا

لىرنى ئەگەشتۇرۇپ، قارچىغلىرنى قوللىرىغا قوندۇرۇۋالغان بىرمۇنچە ئوۋچىنىڭ ئالدىغا كېلىپ قاپتۇ. بۇلار تۆلكىنى كۆرۈپلا تايغانلىرنى قويۇۋېتىپتۇ، تۈلكە ئۆلەر - تىرىلىشىگە قارىماي قېچىپتۇ. تۈلكە ئۇلاردىن ناھايىتى تەستە قۇتۇلۇپتۇ، غەزەپ ئاچچىقى كەلگەن تۈلكە:

— سەن مېنى مۇشۇنداق قورقۇتامسەن؟ سەندىن ھەرگىز ۋاپا كەلمەيدىكەن بۇزۇق!— دەپ پاختەككە قاراپ ئېتىلىپتۇ-دە، كاپىيدە چىشلەپ ئاغزىغا ئېلىۋاپتۇ.

— ئاغىنە، توختاپتۇرا!— دەپتۇ پاختەك دەرھال تۆلكىنى ئالدىماقچى بولۇپ، — مەن سەندىن ئۆزۈم بىلمەيدىغان ئۇچ نەرسىنى سورىۋالاي. شۇنىڭغا جاۋاب بەرگەندىن كېيىن ئاندىن مېنى يەۋەتسەڭمۇ مەيلى.

— قېنى، نېمىنى سورايسەن!— دەپ ۋارقىراپتۇ تۈلكە.

— ئات قانداق كىشنەيتتى، ئۇنتۇپ قاپتىمەن.

تۈلكە پاختەكنى چىشلەپ تۇرۇپ ئاتنىڭ كىشنىشىنى دوراپ بېرىپتۇ.

— كالا قانداق مۆرەيتتى؟

تۈلكە يەنە ئاغزىنى ئاچماي، دىمىقى بىلەن كالىنىڭ مۆرىشىنى دوراپ بېرىپتۇ.

— قويچۇ، قوي قانداق مەرەيتتى؟

تۈلكە ئىسسىدە يوق «مە...» دېگەنىكەن، پاختەك «پۇرردە» ئۇچۇپ كېتىپتۇ. تۈلكىنىڭ ئاغزىدا پەقەت پاختەكنىڭ بىر تۇتام قۇيرۇقلا قاپتۇ. پاختەكنىڭ قۇيرۇقى شۇنىڭدىن كېيىن كالتە بولۇپ قالغانىكەن.

پاختەكنىڭ بويىندا نېمىشقا قارا سىزىق بار؟

بۇرۇننىڭ بۇرۇنىسىدا، بىر تەقۋادار ئايال ئۆتكەنىكەن. بۇ ئايالنىڭ بىر يالغۇز ئۆگەي قىزىدىن بۆلەك ھېچنېمىسى يوق ئىكەن. ئۇلار يېپ ئېگىرىپ سېتىپ، غېرىبچىلىقتا كۈن ئۆتكۈزىدىكەن.

بىر كۈنى ئايالغا ئەلگەك لازىم بولۇپ قېلىپ قىزىنى قوشنىسىنىڭكىدىن ئەلگەك ئېلىپ چىقىشقا بۇيرۇپتۇ. قىز كىرىپ كېتىپ چىقماپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ھېلىقى ئايال قاراپ باقاي نېمە ئىش بولغاندۇ، دەپ قوشنىسىنىڭ ئۆيىگە كىرسە، قىزى ھويلىدا ئۇزۇن كۆڭلەك كىيىپ، يۇزىگە ياغلىق ئارتىپ ئولتۇرغۇدەك، بۇنى كۆرۈپ ئايال ھەيران بولۇپ:

— بۇ نېمە ئىش؟— دەپ سوراپتۇ. ئەسلىدە قىز ئەلگەككە چىقىپ قوشنىسىنىڭ

ئوغلىنى ياقتۇرۇپ قېلىپ توي قىلىۋالغانكەن. ئايال ناھايىتى غەزەپلىنىپ قىزىنى ئۆيگە ئېلىپ چىقىپ كېتىپتۇ ھەم قىزىغا:

ــ مەن سېنى كىچىك ۋاقتىڭدىن تارتىپ بېقىپ چوڭ قىلسام، سەن مەندىن سورىماي ئەرگە تېگىۋالدىڭمۇ،ــ دەپ ئاچچىقلاپتۇ ھەم ئەلگەك بىلەن قىزىنىڭ بېشىغا شۇنداق ئۇرغانكەن، ئەلگەك قىزىنىڭ بوينىغا كىيىلىپ قاپتۇ. ئايال دەرغەزەپ بولۇپ:

ــ ھايۋان بولۇپ كەتكەيسەن، ئىلاھىم،ــ دەپ قارغاپتۇ. قىز شۇ ھامان بىر پاخىتەككە ئايلىنىپ قاپتۇ. ھېلىقى ئەلگەك ئۇنىڭ بوينىدا قارا بەلگە بولۇپ قاپتۇ. پاختەكنىڭ بوينىدىكى قارا بەلگە مانا شۇنىڭدىن قالغانكەن.

بۇ رىۋايەتتىن «ئەلگەككە چىقىپ ئەرگە تېگىپتۇ» دېگەن تەمسىل قالغانكەن.

شەپەرەك ھەققىدە قىزىق ئەپسانىلەر

شەپەرەك نېمە ئۈچۈن كېچىسى ھەركەت قىلىدۇ؟

كۈنلەرنىڭ بىرىدە بارلىق ئۇچار قانات، جان ـ جانۋارلار بىر يەرگە جەم بولۇ-شۇپتۇ ۋە بۇنىڭدىن كېيىن قانداق قىلغاندا ئۆز تۇرمۇشلىرىنى تېخىمۇ بايلىشات، خۇشال ـ خۇرام ئۆتكۈزگىلى بولىدىغانلىقى ئۈستىدە مەسلىھەت قىلىشىپتۇ. بىرى ئۇنى دەپتۇ، بىرى بۇنى دەپتۇ. ھەر خىل پىكىر ـ تەكلىپلەر ئوتتۇرىغا چۈشۈپتۇ. لېكىن ھېچقايسىسى لايىق تېپىلماپتۇ. ئاخىر كۆپىنى كۆرگەن، تەجرىبىلىك بىرى سۆز قىلىپ:

ـــ مېنىڭچە، دۇنيانىڭ قويىنى كەڭ، بىزنىڭ بىلىدىغىنىمىز، كۆرگىنىمىز ناھايىتىمۇ ئاز، ناھايىتىمۇ چەكلىك. بىز پەقەت ئۆزىمىز ياشاپ تۇرغان مۇشۇ يېقىن ئەتراپنىلا بىلە-مىز. يىراقراق جايلارغا بېرىپ باقمىدۇق. بەلكىم كۆزىمىزگە ئاران ـ ئاران كۆرۈنۈ-ۋاتقان ئاۋۇ تاغنىڭ نېرىقى تەرىپى بۇ يەردىنمۇ ئوبدان، گۈزەل بولۇشى مۇمكىن. شۇ-ڭا مېنىڭ پىكرىم، بىز بىرلا يەرنى ئايلىنىپ يۈرۈۋەرمەي، بىر ـ ئىككىيلەننى شۇ ياقلارغا ئەۋەتەيلى، ئۇلار بېرىپ ھەممە يەرنى كۆزدىن كەچۈرۈپ كەلسۇن. قەيەرنىڭ سۈيى مول، ئوزۇقى ئەلۋەك، مەنزىرىسى بەلەن بولسا بىزگە كېلىپ خەۋەر قىلسۇن. بىر قىسمىمىز كۆچۈپ بېرىپ ماكانىمىزنى كېڭەيتەيلى. مۇشۇنداق قىلساق يېمەك ـ ئىچمەكتىن قىينالمايمىز، تۇرمۇشىمىز كۆڭۈللۈك ئۆتىدۇ، ـــ دەپتۇ.

بۇ مەسلىھەت ھەممەيلەننىڭ كۆڭلىگە يېقىپتۇ. ئاخىر خېلى تالاش ـ تارتىشلاردىن كېيىن يىراقتىكى تاغ ـ يايلاقلارنى كۆزدىن كەچۈرۈپ كېلىشكە مۇشۇكياپىلاق بىلەن شەپەرەڭنى ۋەكىل قىلىپ ئەۋەتىپتۇ.

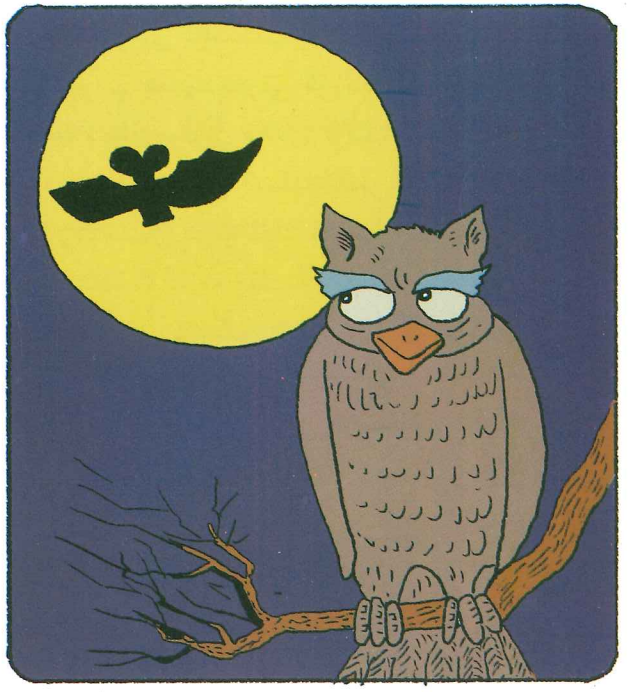
كۈنلەر، ھەپتىلەر، ئايلار ئۆتۈپتۇ. مۇشۇكياپىلاق بىلەن شەپەرەك شۇ كەتكەنچە ئىككىنچى قايتىپ كەلمەپتۇ. كۆپچىلىك ئۇلار بىرەر خەتەرگە يولۇقۇپ قالدىمىكىن، دەپ بەكمۇ ئەنسىرەپتۇ. ئاخىر بولماي ئىزدەشكە باشلاپتۇ.

ئۇلار قاتمۇقات تاغلاردىن ئېشىپ، بىر يەرگە كەلسە، بۇ ئىككىسى ناھايىتى گۈزەل بىر يايلاقتا بەھۇزۇر تاماشا قىلىشىپ يۈرگەنىكەن. كۆپچىلىك ھەيران بولۇپ:

— بىز ئىككىلاردىن بەكمۇ ئەنسىرىدۇق. نېمە ئۈچۈن ۋاقتىدا قايتىپ كەلمەي، جىمجىتلا يوقاپ كېتىسىلەر؟— دەپ سوراپتۇ.

بۇرادەرلىرىنىڭ ئۇشتۇمتوت كېلىپ قېلىشىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپمۇ باقمىغان مۇشۇك-ياپىلاق بىلەن شەپەرەڭ خجىللىقتىن زۇۋان سۈرەلمەي تۇرۇپلا قېلىشىپتۇ. ئەسلىدە ئۇلار تاغلارنى ئايلىنىپ يۈرۈپ بۇ گۈزەل يايلاقنى ئۇچراتقاندىن كېيىن: «بۇ يەر بەك-مۇ ئېسىل يەر ئىكەن، ناۋادا كۆپچىلىككە خەۋەر قىلىدىغان بولساق، ئۇلارنىڭ ھەممىسى بۇ يەرگە كېلىۋالىدۇ-دە، بىز زىيان تارتىمىز. ئۇنىڭدىن كۆرە بۇ يەرنى ئىككىمىزلا ئە-گىلەپ، ئۆمۈرۋايەت راھەت - پاراغەتتە ياشاۋېرەيلى، قالغانلار نېمە بولسا بولىمامدۇ!» دېيىشىپ قارا نىيەتلىك قىلىشقانىكەن.

كۆپچىلىك ئۇلارنىڭ بۇ خىل رەزىل نىيىتىنى بىلگەندىن كېيىن بەكمۇ غەزەپلىنىپتۇ ۋە ئۇلارنى «نومۇسسىزلار»، «رەزىل شەرمەندىلەر» دەپ تىل - ئاھانەتكە كۆمۈۋېتىپتۇ، ھەتتا بەزى قۇشلار غەزىپىنى باسالماي ئۇلارنى چوقۇلاشقا باشلاپتۇ. دوست - بۇرادەرلىرىنىڭ ئالدىدا رەسۋا بولغان مۇشۇكياپىلاق بىلەن شەپەرەڭ مىڭ تەستە قېچىپ باشقا تەرەپكە كېتىشىپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇلار يار - بۇرادەرلىرىنىڭ ئالدىدا بې-شىنى كۆتۈرۈپ يۈرەلمەيدىغان بولۇپ قاپتۇ. كۈندۈزى سىرتقا چىقىپ ئوزۇقلانساق باشقىلار كۆرۈپ قالىدۇ، دەپ قورقۇپ، پەقەت كېچىسى ھەممە جانلىقلار ئۇيقۇغا كەت-كەندىن كېيىنلا ئوغرىلىقچە چىقىپ ئوزۇقلىنىدىغان بولۇپ قالغانىكەن.

شەپەرەڭ نېمشقا يالغۇز ياشايدۇ؟

بۇرۇنقى زاماندا قۇشلار بىلەن ھايۋانلار ئوتتۇرىسىدا بىر مەيدان قاتتىق ئۇرۇش يۈز بەرگەنكەن. لېكىن ھېچكىم ئۇلارنىڭ نېمە ئۈچۈن ئۇرۇشقانلىقىنى بىلمەيدىكەن.

شەپەرەڭ ئۆزىنىڭ قايسى تەرەپنى قوللىشى لازىملىقىنىمۇ بىلەلمەي قاپتۇ. ئۇ ئۈيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىر كىم غالىب كەلسە شۇنىڭغا قوشۇلۇش قارارىغا كەپتۇ. شۇڭا ئۇ يىراقتا تۇرۇپ پەيت كۈتۈپتۇ. بىرھازا ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ كۆزىگە قۇشلار غەلبە قىلىدىغاندەك كۆرۈنۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۇدۇل ئۇچۇپ بېرىپ قۇشلار توپىغا قوشۇلۇۋاپتۇ.

— سەن بۇ يەردە نېمە قىلسەن؟— دەپ ۋارقىراپتۇ بىر قۇش.

— سەن مېنىڭ قۇش ئىكەنلىكىمنى كۆرمەيۋاتامسەن؟ قارا، مېنىڭمۇ سېنىڭكىگە ئوخشاش قانىتىم تۇرمامدۇ؟— دەپتۇ شەپەرەڭ كۈلۈپ تۇرۇپ.

— ئۇنداق بولسا، بۇياققا كەل، باشقىلارنىڭ كەينىگە مۆكۈۋالماي ئۇرۇشقا قاتـ

ناش، ـــ دەپتۇ قۇش.

لېكىن ئۇشتۇمتۇت ئەھۋال ئۆزگىرىپتۇ. قارىغاندا قۇشلار يېڭىلىپ، ھايۋانلار غەلىبە قىلىدىغاندەك قىپتۇ. شەپەرەڭ پەيتنى قولدىن بەرمەي دەرھال قۇشلار توپىدىن ئايرىلىپ چىقىپ، ھايۋانلار تەرەپكە ئۇچۇپتۇ-دە، ئۇلارنىڭ ئارىسىغا قوشۇلۇۋاپتۇ.

ـــ سەن بىز تەرەپكە نېمە قىلغىلى كەلدىڭ؟ ئەھۋال ئىگىلەش ئۈچۈن پايلاقچىلىق قىلغىلى كەلدىڭمۇ؟ـــ دەپ ھۆركىرەپتۇ ھايۋانلاردىن بىرى.

ـــ سەن مېنىڭ ئۆز ئادىمىڭلار ئىكەنلىكىمنى بىلمىدىڭمۇ؟ مەنمۇ ساڭا ئوخشاش ھايۋانغۇ؟ ئىشەنمىسەڭ ئاغزىمدىكى ماۋۇ چىشلىرىمغا قاراپ باققىنا! قۇش دېگەننىڭ مۇنىڭدەك چىشى بولامدۇ؟ـــ دەپتۇ شەپەرەڭ چىشلىرىنى كۆرسىتىپ.

ـــ سەن كىمنى ئالدىماقچى بولۇۋاتسەن؟ـــ دەپتۇ ھېلىقى ھايۋان ۋە غەزەپ بىلەن سۆزلەشكە باشلاپتۇ، ـــ كازىزاپلىق قىلما! بايا بىز سېنىڭ قۇشلار تەرەپتە تۇرۇپ بىزگە قارشى جەڭ قىلىۋاتقانلىقىڭنى كۆردۇققۇ، قېنى يالغان دەپ باقە، بىزنى ھەرگىز-مۇ ئالدىيالمايسەن!

شۇنداق قىلىپ ھايۋانلار ئۇنى ئۆز ئارىسىدىن قوغلاپتۇ. ئۇ قېچىپ قۇشلار ئارىسىغا كەلگەنىكەن، ئۇلارمۇ ئارىسىغا ئالماي قوغلاپتۇ.

ھايۋانلار بىلەن قۇشلار ئۇزاق ئۇرۇش قىلىپ، بىر - بىرىنى يېڭەلمىگەندىن كېيىن ئاخىر كېلىشىم قىلىشىپ، ئۇرۇشنى توختىتىپتۇ. ھەر ئىككى تەرەپ شەپەرەڭنى ئىككى يۇزلىمە دېيىشىپ ئۆز توپلىرىغا قوشىۋاپتۇ. شۇڭا شەپەرەڭ ئۆز ئۇۋىسىدىن ئايرىلىشتىن قورقىدىغان، كۈندۈزى باشقىلارنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن خىجىل بولىدىغان بولۇپ قاپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ ئۇ پەقەت كېچىسىلا سىرتلارغا چىقىپ ئوزۇق ئىزدەيدىغان بولۇپ قالغانىكەن.

شەپەرەڭ نېمىشقا كۈندۈزى پىنھان مۆكۈپ تۇرىدۇ؟

بىر كۈنى ئورمانلىقتا قاغا بىلەن سېغىزخان بىر باش قوناقنى تالىشىپ ئۇرۇشۇپ قاپتۇ. قاغا:

ـــ قوناقنى ئاۋۋال مەن كۆردۈم. مەن يەيمەن،ـــ دەيدىكەن. سېغىزخان:

ـــ قوناقنى مەن ئاۋۋال كۆردۈم، ساڭا بەرمەيمەن،ـــ دەيدىكەن. ئۇلار ئۇرۇشا - ئۇرۇشا بىر - بىرىنى ئىتتىرىشىپ خېلى يىراقلاپ كېتىپتۇ. قوناق بىر چەتتە قاپتۇ.

قورسقى ئېچىپ دەرەخنىڭ شېخىدا ئولتۇرغان بىر شەپەرەڭ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، پەم بىلەن ئاستا ئۇچۇپ كەپتۇ-دە، قوناقنى ئېلىپ كېتىپ يەپتۇ.

كەچقۇرۇن شەپەرەڭ خاپىچىلىقتا ئولتۇرغان قاغىنىڭ يېنىغا كېلىپ:

— قاغا ئاكا، بۇگۈن ئەتىگەندە سېغىزخان بىلەن جېدەللىشىپ قالغىنىڭنى مەنمۇ كۆردۈم. دېمىسىمۇ سېغىزخان ساڭا بەك يولسىزلىق قىلدى. ئەسلىدە قوناق سېنىڭ بولسا تۇغرا بولاتتى. بايا بىر ئىش بىلەن سېغىزخانىنىڭ ئۆيىگە بارغانىدىم، ئۇ يەنە ئاغزىنى بۇزۇپ سېنى بەك سەت تىللاپ كەتتى. تېخى: ئۇ قارىۋاينىڭ كۆرگۈلۈكىنى كۆرسىتىمەن، دەۋاتىدۇ، — دەپتۇ.

— ئۇ تېخى شۇنداق دېدىمۇ؟— دەپتۇ قاغا. — ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن ئۆلگۈچە ئېيتىشقىنىم ئېيتىشقان!

شەپەرەڭ ئوت ئۈستىگە ياغ چېچىپ، قاغىنىڭ قورسقىنى راسا كۆپۈرۈپ قويغاندىن كېيىن شۇ ھامان سېغىزخانىنىڭ قېشىغا كەپتۇ-دە:

— سېغىزخان ئاكا، بۇگۈن ئەتىگەندە قاغا بىلەن جېدەللىشىپ قالغىنىڭنى مەنمۇ كۆردۈم. دېمىسىمۇ قاغا ساڭا بەك يولسىزلىق قىلدى. ئەسلىدە قوناق سېنىڭ بولسا توغرا بولاتتى. بايا بىر ئىش بىلەن ئۇنىڭ ئۆيىگە بارغانىدىم، ئۇ يەنە ئاغزىنى بۇزۇپ سېنى بەك سەت تىللاپ كەتتى، تېخى ئۇ ئالا چاپان ساراڭنىڭ كۆرگۈلۈكىنى كۆرستەمەن، دەۋاتىدۇ، — دەپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان سېغىزخان دەرغەزەپكە كېلىپ:

— ئۇ تېخى شۇنداق دېدىمۇ؟ ئالدىرىماي تۇرسۇن، ئۇنىڭ ئەدىپىنى ئەمدى بېرەمەن!— دەپ چېچاڭشىپ كېتىپتۇ.

شەپەرەڭ سېغىزخانىنىمۇ راسا دەيدىگە سېلىپ قويۇپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن سېغىزخان بىلەن قاغا بىر - بىرى بىلەن زىتلىشىپ، خۇدانىڭ قۇتۇلۇق كۈنى ئۇرۇشىدىغان بوپتۇ. ئاخىر بولالماي ئۇلار قۇشلار پادىشاھىنىڭ ئالدىغا ئەرز

قىلىپ كەپتۇ. پادىشاھ ئورمانلىقتىكى بارلىق قۇشلارنى چاقىرتىپ كېلىپ، كۆپچىلىكىنىڭ ئالدىدا بۇ ئىككىسىنى سوئال ـ سوراق قىپتۇ. قاغا پۇتۇن ئەھۋالنى بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئاخىردا سېغىزخانىنىڭ يەنە ئۇنى «قارىۋاي» دەپ ھاقارەتلىگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. سېغىزخانمۇ ئىشنىڭ ئۆتمۈشىدىن باشتىن ـ ئاياغ بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن، قاغىنىڭ يەنە ئۇنى «ئالاچاپان سارىڭ» دەپ تىللىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

ـــ قاغىنى راست قارىۋاي دەپ تىللىدىڭمۇ؟ـــ دەپ سوراپتۇ پادىشاھ سېغىزخاندىن.

ـــ بۇ يالغان. ئىللا ـ بىللا تىللىمىدىم، ـــ دەپتۇ سېغىزخان.

ـــ قاغا، سەن ئېيتقىنا، سېغىزخاننى راست ئالاچاپان سارىڭ دەپ تىللىدىڭمۇ؟ـــ دەپ سوراپتۇ پادىشاھ قاغىدىن.

ـــ مەن ئۇنداق گەپنى قىلمىدىم، ئۇ ماڭا تۆھمەت قىلىۋاتىدۇ!ـــ دەپتۇ قاغا.

ـــ ئۇنداق بولسا، ھەر ئىككىڭلار گۇۋاھچى تېپىڭلار،ـــ دەپتۇ پادىشاھ.

قاغا بىلەن سېغىزخان تەڭلا:

ـــ بۇنىڭغا شەپەرەڭ گۇۋاھ، ـــ دېيىشىپتۇ. كۆپچىلىك ھەممىسى شەپەرەڭگە قارىتۇ. شەپەرەڭ ئۆز قىلمىشىنىڭ پاش بولۇپ قالغانلىقىنى سېزىپ، لام ـ جىم دېيەلمەي تۇرۇپ قاپتۇ ۋە خجالەت بولغىنىدىن غىپىدە قىچىپ كېتىپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن سىر ئاشكارىلىنىپتۇ. كۆپچىلىك قاغا بىلەن سېغىزخانىنىڭ بىر ـ بىرىگە دۈشمەن بولۇپ قېلىشى شەپەرەڭنىڭ ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالغانلىقىدىن بولغانلىقىنى چۈشىنىپ، ھەممىسى شەپەرەڭگە لەنەت ئوقۇپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ بارلىق قۇشلار شەپەرەڭدىن ئۆزىنى تارتىپتۇ. شەپەرەڭمۇ مۇشۇ سەتچىلىكتىن كېيىن كۆپچىلىكىنىڭ يۈزىگە قارىيالمايدىغان بولۇپ قاپتۇ. شۇڭا ئۇ كۈندۈزى زادىلا تالاغا چىقماي، پەقەت كېچىسى سىرتقا چىقىپ ئوزۇقلىنىدىغان بولۇپ قالغانكەن.

شەپەرەڭنىڭ نېمە ئۈچۈن تۈك ـ پەيلىرى يوق؟

بۇرۇنقى زاماندا شەپەرەڭنىڭ بەدىنىدە بىر تالمۇ تۈك ـ پەيلەر يوقكەن. شۇڭا قىش پەسلى يېتىپ كېلىپ ھاۋا سوۋۇغاندا ئۇنىڭ كۈنى تەس بولۇپ قالىدىكەن، سوغۇققا چىدىمايتىرەپ كېچىچە يىغلاپ چىقىدىكەن. تۈك ـ پەيلىرى بار باشقا قۇشلار

نىڭ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ، ھەممىسى ئۆز پەيلىرىدىن بىر تالىدىن يۇلىپتۇ. شەپەرەڭ خىلمۇخىل قۇشلارنىڭ رەڭگارەڭ تۈك ـ پەيلىرىگە ئىگە بولغانلىقىن كېيىن بەك گۈزەل-لىشىپ كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بارا ـ بارا باشقا قۇشلارنى كۆزگە ئىلمايدىغان بولۇپ قاپتۇ. «مەن ھەممىدىن چىرايلىق!» دەپ توختىماي پو ئاتىدىغان بوپتۇ.

ئۇنىڭ ھالىنىڭ چوڭلۇقىدىن، يۇزسىزلىكىدىن غەزەپلەنگەن بارلىق قۇشلار تۇشمۇ-تۇشتىن شەپەرەڭگە ئېتىلىپ كېلىپ، بۇرۇن ئۇنىڭغا بەرگەن تۈك ـ پەيلىرىنى تارتىۋاپ-تۇ. شەپەرەڭ يەنە بۇرۇنقىدەك تۈك ـ پەيسىز، ياغاق ھالغا چۈشۈپ قاپتۇ. قۇشلار ئىچىدە ئىزا ـ ئاھانەتكە قالغان شەپەرەڭ شۇنىڭدىن ئېتىبارەن باشقا قۇشلارغا كۆرۈ-نۈشكە پېتىنالماي، پەقەت قاراڭغۇ كېچىدىلا تالا ـ تۈزگە چىقىدىغان بولۇپ قاپتۇ.

پاقا ۋە تاشپاقا بەققىدە قىزىقارلىق رىۋايەتلەر

پاقا نېمە ئۈچۈن ھاشاراتلارنى يەيدىغان، سازاك يەر بوشتىدىغان بولۇپ قالغان؟

بۇرۇنقى زاماندا پاقا بىلەن سازاك يېقىن دوستلاردىن ئىكەن. كۈنلەر-نىڭ بىرىدە نېمە سەۋەبتىندۇر ئىككىسى خېلى قاتتىق ئازارلىشىپ قاپتۇ.

— ھەرقانچە قىلساڭمۇ مەن سەندىن چوڭ ھەم سېمىز، مېنى ھېچنېمە قىلالمايسەن!— دەپتۇ پاقا يوغان-چىلىق بىلەن.

— تولا ۋالاقلىما!— دەپتۇ سازاڭمۇ خاپا بولۇپ، — ھەي خام سېمىز لەقۋا، مېنىڭ بويۇمغا قاراپ باققىنا، مەن سەندىن قانچىلىك ئۇزۇن تۇرۇپتىمەن؟ ئەگەر ئۆرە تۇرىدىغان بولسام، سەن دېگەن نەلەردە قالسەن، تولا يوغان سۆزلىمە!

ئۇلار شۇ تەرىقىدە بىر - بىرىگە زادىلا گەپ بەرمەي پوكانىدەك قىزىشىپ، نەچچە ئاش پىشىم ئۇرۇشۇپتۇ، لېكىن قىلچە نەتىجە چىقماپتۇ. ئاخىر ئۇلار ئۆز گېپىنىڭ راستلىقىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن ئادەم ئىزدەپ مېڭىپتۇ. خېلى ئۇزۇن ماڭغاندىن كېيىن يولدا كېلىۋاتقان بىر بوۋاي بىلەن

بىر بالا ئۇچراپتۇ. بالا پاقا بىلەن سازاڭنى كۆرۈپلا بوۋىسىغا:

ــ بوۋا، ئاۋۇ ئىككىسىگە قارىغىنا، تازىمۇ سەمرىگەن پاقا ئىكەن. ئاۋۇ سازاڭمۇ بىر غېرىچ كەلگۈدەكلا ئۇزۇن ئىكەن، ــ دەپتۇ.

ــ شۇنداق بالام، بۇ پاقا سېمىز، ھەيۋەتلىك تۇرغىنى بىلەن قولىدىن ھېچ ئىش كەلمەيدىغان بىر نېمە، ــ دەپتۇ بوۋاي. ئاندىن سازاڭغا قاراپ سۆزىنى داۋام قىپتۇ، ــ بۇ سازاڭمۇ ئۇزۇن، يوغان بولغىنى بىلەن تازىمۇ ھۇرۇن، سۆرەلمە بىرنېمە. بۇ ئىككىسى ئىنسانلارغا ھېچقانداق پايدىلىق ئىشمۇ قىلىپ بەرمەيدۇ. ئەتىدىن كەچكىچە سالقىن يەردە ئۆلۈكتەك ياتقىنى ياتقان. تېخى بۇنى ئاز دەپ بىر - بىرى بىلەن ئۇرۇش - تالاش قىلىشىدۇ دېگىنە! بۇنداق ھارام تاماقلارنىڭ بولغىنىدىن بىزگە نېمە پايدا؟ ئاۋارە بولماي يولۇڭغا ماڭ بالام!

بوۋاي بىلەن بالا ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن پاقا بىلەن سازاڭ ئىزا تارتقىنىدىن نېمە دېيىشنى بىلمەي بىر - بىرىگە قاراپ قېلىشىپتۇ. بىرھازادىن كېيىن پاقا سازاڭغا قاراپ:

ــ بۇرادەر، بوۋاينىڭ گېپىنى ئاڭلىدىڭمۇ؟ ئەمدى بىز قۇرۇقتىن - قۇرۇق ئۇرۇش - جېدەل قىلىۋەرمەي ئۆزىمىز توغرۇلۇق ئويلىنىپ باقساق بولغۇدەك، قارىغاندا ئادەملەر بىزدىن راستلا بىزار بوپتۇ، ــ دەپتۇ.

ــ دېمىسىمۇ بىز قىلچە ئەمگەك قىلماي، تەييارغا ھەييار بولۇپ كېلىۋاتىمىز، ــ دەپ تۇ سازاڭمۇ خىجىل بولغىنىدىن قىزىرىپ، ــ ئەمدى ئىنساب قىلمىساق بولمىدى. بولدى ئاغىنە، ئەمدى گەپ تالىشىشنى قويۇپ، ئىش - ئەمگەك بىلەن ھالال تۇرمۇش كەچۈرەيلى، مۇشۇنداق قىلساق ئادەملەر ئىچىدە ئىناۋىتىمىز تىكلىنىدۇ. يۈزىمىزمۇ يورۇق بولىدۇ!

ئۇلار ئىككىسى ئەگەر شۇنداق نىيەتكە كەلگەن بولساق ئىشنى ھازىردىنلا باشلايلى، دېيىشىپ ئېتىزلىق تەرەپكە مېڭىپتۇ. بىر يەرگە كەلسە بىر توپ ئادەم شاللىقتا قۇرت - قوڭغۇز، پاشا - كۆمۈتا دېگەندەك ھەر خىل زىياندىش ھاشاراتلارنى ئۆلتۈرۈۋاتقۇدەك، يەنە بىر ئېتىزدا بىرنەچچە دېھقان تەرلەپ - پىشىپ ساپان بىلەن يەر ئاغدۇرۇۋاتقۇدەك پاقا دوستىغا قاراپ:

ــ مەن شاللىقتا بېرىپ دېھقانلارنىڭ ھاشارات يوقتىشىغا يارەملىشەي، ــ دەپ تۇرىدە، شاللىقتا سەكرەپتۇ.

ــ مەن ئاۋۇ ئېتىزغا بېرىپ، يەر ھەيدەۋاتقان دېھقانلارغا يارەملىشەي، ــ دەپ تۇ سازاڭ ۋە شۇياقتا كېتىپتۇ.

شۇنىڭدىن بۇيان پاقا، دېھقانلارغا پايدىلىق ئىش قىلىپ بېرىمەن دەپ باشقا ھېچنېمە يېمەي، زىرائەتلەرنىڭ كۆشەندىسى بولغان ھەر خىل زىياندىش ھاشاراتلارنىلا يەيدىغان بوپتۇ. سازاڭ بولسا، دېھقانلارغا ئازراق بولسىمۇ يارەدەم قىلاي دەپ تۇپراقلارنىڭ ئاسىتىغا كىرىپ ھەر كۈنى تىنىم تاپماي يەر بوشىتىدىغان بوپتۇ. بۇلارنىڭ ئىشىدىن دېھقانلار مۇ رازى بولۇپ، ئۇلارنى ئاسرايدىغان، ياخشى كۆرىدىغان بولۇپ قاپتۇ.

تاشپاقا نېمە ئۈچۈن قاتتىق قېپىنى كۆتۈرۈپ يۈرىدىغان بولۇپ قالغان؟

بۇرۇنقى زاماندا تاشپاقا يول يۈرگەندە ناھايىتى ئىتتىك ماڭمىدىكەن. يۈرۈش ـ تۇرۇشتىمۇ چاققانكەن. ئۇ ياتمىغان ئۆينىمۇ ناھايىتى پۇختا ياسۇالغان بولۇپ، ئىشىنىڭ يولىنى بىلمىغان تادان ئىكەن. شۇڭا غەمسىز ياشايدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇشتۇمتۇت قاتتىق قارا يامغۇر يېغىپ كېتىپتۇ. ياغقانلىمۇ بىرنەچچە كۈنگىچە توختىماپتۇ. نۇرغۇن ئۇچار قانات، ھاشاراتلارنىڭ ئۇۋىسى ۋەيران بولۇپ، ئۇلار تالادا قاپتۇ. بەزىلىرى جېنىدىن ئايرىلىپ تۇ. لېكىن تاشپاقىنىڭ ئۆيى پۇختا، ئىسسىق بولغاچقا ھېچقانداق زىيان ـ زەخمەتكە ئۇچرىماپتۇ. ئۇ قاتتىق يامغۇرغا پىسەنت قىلماي ئىسسىق ئۆيىدە راھەتلىنىپ يېتىپتۇ.

شۇ ئەسنادا ئېغىر ئەھۋالدا قالغان پاشا، قۇرت ـ قوڭغۇز، يىڭناغۇچلار مىڭ تەستە تاشپاقىنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئۇنىڭ دىن پاناھلىق تىلەپتۇ:

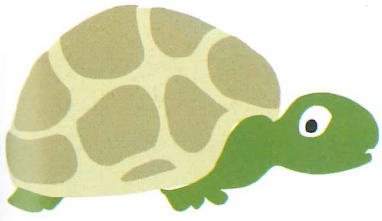
ـــ بۇرادەر، يامغۇردا ئۆي ـ ماكانسىز قالدۇق، بىزگە ياردەم قىلغىن، يامغۇر توختىغۇچە ئۆيۈڭگە كىرىۋالايلى.

ـــ بولمايدۇ. ئۆيۈمگە پاتمايسىلەر، كېتىڭلار، مېنى ئاۋارە قىلماڭلار!ـــ دەپتۇ تاشپاقا ئۇلارغا سوغۇققانلىق بىلەن.

بۇلار دۇنيادىكى ھەممە ياخشى گەپلەرنى قىلىپ ئۇنىڭغا يېلىنغان بولسىمۇ، ئۇ زادىلا ئۇنىماپتۇ.

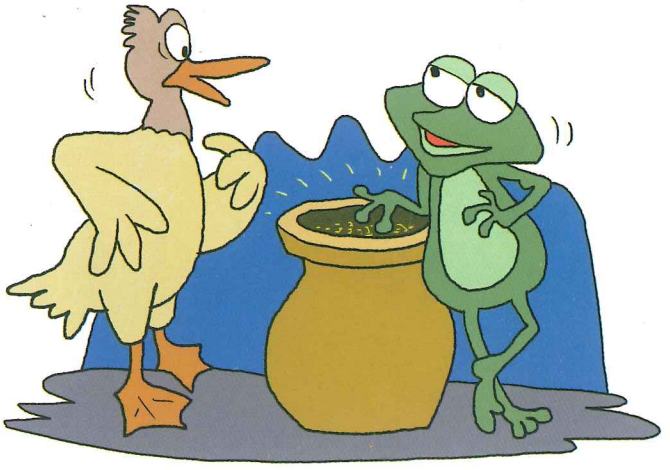
ئەتىسى يامغۇر توختاپ كۈن ئېچىلىپتۇ. قورسىقى ئاچقان تاشپاقا ئۇزۇق ئىزدەپ سىرتقا مېڭىپتۇ. بىراق ئىككى قەدەم ماڭمايلا كەينىگە قاراپ: «ئوزۇق ئىزدەيمەن دەپ شۇنچە چىرايلىق، پۇختا ئۆيۈمنى تاشلاپ كېتەمدىمەن؟ تۇنۇگۈنكىدەك ئۆي ـ ماكانسىز قالغان بىرنېمىلەر كېلىپ ئۆيۈمنى ئىگىلىۋالمىسۇن يەنە! تۇختا، ئەخمەقلىك قىلماي ئۆيۈمنى كۆتۈرۈۋالاي» دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپتۇ ـ دە، ئېغىر ئۆينى ئۆشىنىسىگە ئارتىپ مېڭىپ كېتىپتۇ. مانا شۇ كۈندىن باشلاپ تاشپاقا نەگە بارسا ئۆينى يۇدۇپ يۈرىدىغان بوپتۇ. ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بارا ـ بارا بۇ ئېغىر ئۆي ئۇنىڭ دۇمبىسىگە چىڭ چاپلىشىپ كېتىپ زادىلا ئاجراتقىلى بولمايدىغان قاتتىق قاپقا ئايلىنىپ قاپتۇ.

ياۋا ئۆردەك، بۆدۇنە، سۇغۇر ھەققىدە قىزىقارلىق ئەپسانىلەر

ياۋا ئۆردەكنىڭ مەيدىسى نېمىشقا سېرىق بولۇپ قالغان؟

بۇرۇن گۆل - گىياھلار يەل-
پۈنۈپ تۇرىدىغان بىر تاغدا توش-
قان بىلەن پاقا سەيلە قىلىپ ئويـ-
ناۋېتىپ، بىر ئالتۇن كۆپنى تېپـ-
ۋاپتۇ. ئۇلار بـۇ كۆپنى تـالىشـپ
قاپـتۇ. ئۇلار ئاخـىر مەسلـىھەتلـ-
شىپ، مۇسابىقىگە چۈشمەكچى بو-
لۇشۇپتۇ. كىم تېز يۈگۈرۈپ كـۇ-
پىنىڭ ئىچىگە كىرىۋالسا، ئالتـۇن
كۆپ شۇنىڭ بولىدىغان بوپتۇ.

مۇسابىقىدە پاقا ھەيلە ئىشلـ-
تىپ ئۇتۇۋاپتۇ. توشقان بۇ مۇسابىقىدە پاقىنىڭ ساختىپەزلىك قىلغانلىقىنى چۈشەنمەپتـۇ، شۇڭا ئالتۇن كۆپ پاقىغا تەئەللۇق بوپتۇ. پاقا ئالتۇن كۆپكە ئىگە بولغان بـىلەن ئۇنـى تاغدىن ئېلىپ چۈشۈشنىڭ ئامالـىنى تاپالـماي بېشـى قېتـىپتۇ. دەل شۇ چـاغدا، بىر يـاۋا ئۆردەك ئۇچۇپ كېلىپ ئۇنىڭدىن ھال - ئەھۋال سوراپتۇ. پاقا ئەھۋالنى ياۋا ئـۆردەكـ كە سۆزلەپ بېرىپتۇ ۋە ئۇنىڭدىن ياردەم قىلىشنى ئۆتۈنۈپتۇ.

ياۋا ئۆردەك كۆپنى پەسكە چۈشۈرۈپ بېرىشكە ماقۇل بوپتۇ. بىراق يېرىمنى مەن ئالىمەن دەپ شەرت قويۇپتۇ. پاقا ئامالسىز ماقۇل بوپتۇ. شۇنىڭ بـىلەن ياۋا ئـۆردەك ئالتۇن كۆپنى تاغدىن پەسكە ئېلىپ چۈشۈپتۇ، ئىككى پارچە قېتىۋ ۋە يېرىم پارچـىسىنـى ئېلىپ كېتىپتۇ. ياۋا ئۆردەك ئالتۇننىڭ ناھايىتى چىرايلىق ئىكەنـلىكـىنى كۆرۈپ، ئۇنـى تالقان قىلىپ ئېزىپتۇ-دە، مەيدىسىگە سۇركىۋاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ياۋا ئۆردەكنىڭ مـەيـ-دىسى سېرىق بولۇپ قالغانىكەن.

بۆدۇنلەر نېمە ئۈچۈن ئوت ـ چۆپلەر ئىچىدە ياشايدۇ؟

باللىرىغا دان ئەكەلگەن بۆدۇنە ئۇۋىسى ئەتراپىدىكى ئوت ـ چۆپ، قورايلارنىڭ ئۆرۈلۈپ، ئوچۇقچىلىققا ئايلىنىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ، باللىرىغا:

ــ باللىرىم، ئەتراپ يالىڭاچلا بولۇپ كېتىپتۇ. ئۇۋىمىزنى يۆتكىۋالغۇچە سىلەر سىرتقا چىقماي جىم يېتىڭلار. بولمىسا كۆشەندىلىرىمىز سىلەرگە زىيانكەشلىك قىلىپ قويىدۇ، ــ دەپ نەسىھەت قىلىپ، دان ئېلىپ كېلىشكە كېتىپتۇ.

بۆدۇنە باللىرى ئانىسىنىڭ نەسىھەتىگە پەرۋا قىلماپتۇ. ئۇلار ئەتراپىنىڭ يالىڭاچلىنىپ ئوپئوچۇق بولۇپ قالغانلىقىدىن خۇشال بولۇشۇپ، بىر ـ بىرىگە:

ــ ئانىمىز قېرىپ ئالجىپ قاپتۇ، ئۇ بىزنىڭ يوروق جاھاندا ئەركىن يايراپ يۈرۈشىمىزنى ياقتۇرمىسا كېرەك، ــ دەپ كۈلۈشۈپ، ھەممىسى تەڭلا ئۇۋىسىدىن چىقىپ ئويناشقا باشلاپتۇ.

بۆدۇنە باللىرى تازا قىزىق ئوينىشۋاتقاندا، ئۇشتۇمتوت ئاسماندا بىر سا پەيدا بوپتۇ ـ دە، پەسكە قاراپ بىر شوڭغۇپلا بۆدۇنە باللىرىدىن بىرنى باسماداپ تۇتۇپ

ئاسمانغا ئاچقىپ كېتىپتۇ.

قالغان بۆدۈنە باللىرى ئۇۋسىغا قېچىپ كىرىشىپ كۆز يېشى قىلىپ تۇرغاندا، ئانىسى دان ئېلىپ يېتىپ كەپتۇ. ئانىسى ئۇلاردىن نېمە ۋەقە يۈز بەرگەنلىكىنى سورىغاندىكەن، ئۇلار بولغان ئەھۋالنى سۆزلەپ بېرىپتۇ.

— مەن دېمىدىمۇ؟— دەپتۇ ئانىسى ئۇلارنى ئەيىبلەپ، — ئۇۋىدىن چىقماڭلار دېسەم گېپىمنى ئاڭلىماپسىلەر. ئەمدى قانداق قىلىسىلەر؟

— ئەمدى ئوت - چۆپلەر ئارىسىدىن ھەرگىزمۇ چىقمايمىز،— دەپ ۋەدە بېرىشىپتۇ بالىلىرى.

شۇنىڭدىن باشلاپ بۆدۈنىلەر قېلىن ئوت -چۆپلەر ئارىسىدىن زادىلا چىقمايدىغان بولغانكەن.

سۇغۇر ھەققىدە ئەپسانە

بۇرۇنىنىڭ بۇرۇنىسىدا، بالچاقىسىمۇ يوق يېتىم بىر دېھقان بار ئىكەن. ئۇ ياۋۇز بايلارنىڭ زۇلمىدىن كۈن ئالالماي، خىلۋەت بىر تاغنىڭ ئارىسىغا قېچىپ بېرىپ ۋاپتۇ-دە، بىر مەزگىل تاغ ئارىسىدىكى ياۋا مېۋە - چۆچە ۋە ھەر خىل ياۋايى ھايۋانلارنى تۇتۇپ يەپ جان بېقىپتۇ. بىر كۈنى ئۇ ئۇشتۇمتۇت بىر جىرانىڭ ئىچىدە تۇپىتۇز، كەڭرى بىر پارچە يەرنى كۆرۈپ قاپتۇ-دە، «بۇ يەرنى ئېچىپ ئاشلىق تېرىسام بولىدىكەن» دەپ ئويلاپتۇ ۋە ئەتىسىدىن باشلاپ ئىشقا كىرىشىپتۇ. ئاخىر مىڭبىر مۇشەققەتتە بىرنەچچە مو كەلگۈدەك بوز يەرنى ئېچىپ، مۇنبەت يەرگە ئايلاندۇرۇپتۇ. قىر سوقۇپتۇ، ئوغۇتلاپتۇ، ئېرىق چېپىپ، يىراقلاردىن سۇ باشلاپ كېلىپ ئوسا قىپتۇ، ھەيدەپتۇ. يەرگە ئۇرۇق سالماقچى بولۇپ تۇرغاندا، ئوۋ ئوۋلاپ

يۇرگەن بىر ئاچ كۆز باي بۇ يەرگە كېلىپ قاپتۇ. بۇ مۇنبەت، بولۇق يەرنى كۆرۈپ باينىڭ كۆزى قىزىرىپتۇ-دە، دېھقاندىن بۇ يەرنى تارتىۋالماقچى بوپتۇ. ئۇ دېھقانىنىڭ ئالدىغا دېۋىلەپ كېلىپ ۋارقىراپتۇ:

— ھەي، بۇ يەرنى ئېچىپ تېرىشقا ساڭا كىم ئىجازەت بەردى؟!

— تەقسىر، بۇ يەرنى مەن ئەمگەك قىلىپ، ھالال تەر ئاققۇزۇپ ئاچتىم، — دەپتۇ ئاق كۆڭۈل دېھقان.

— ھالال تەر دېگەن نېمە ئۇ؟ بۇ مېنىڭ يېرىم، تولا كاپشىماي يوقال بۇ يەر-دىن!— دەپتۇ باي كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ.

بىچارە دېھقان يالۋۇرۇپ بېقىپتۇ، غەزەپلىنىپ بېقىپتۇ، لېكىن ئاچ كۆز باي بىشەملىك بىلەن «بۇ مېنىڭ يېرىم» دەپ چىڭ ئۇرۇپتۇ، دەرغەزەپ بولغان دېھقان ئاخىر بايىنى قازىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەپتۇ. تاماخور قازى بۇلاردىن نەپ ئېلىش مەقسىتىدە:

— بۇگۈن ۋاقتىم يوق، ئىككى كۈندىن كېيىن كېلىڭلار!— دەپتۇ.

ئاق كۆڭۈل دېھقان: «باينىڭ بۇ يەرنى مېنىڭ دەيدىغان ھېچقانداق ھەققى يوق، قازىمۇ ھەرگىز بايغا يان باسمايدۇ» دەپ ئويلاپ، ئىككى كۈننى ئۆتكۈزۈپ ئاندىن

كەلمەكچى بولۇپ قايتىپ كېتىپتۇ.

هېلىگەر باي شۇ ئاخشىملا قازىنىڭ ئۆيىگە نۇرغۇن سوۋغا ـ سالاملارنى ئېلىپ كېلىپ قازىنىڭ ئاغزىنى مايلاپتۇ ـ دە:

ـــ ھۆرمەتلىك قازى ئاخۇنۇم، بىر ئامال قىلىپ، دېھقانىنىڭ ئاشۇ يېرىنى ماڭا ئېلىپ بەرسىلە، مەن ئۆزلىرىنى يەنە رازى قىلىمەن، ـــ دەپتۇ.

ـــ خاتىرجەم بولسىلا، ـــ دەپتۇ قازى خۇشال بولۇپ، ـــ بۇنچىلىك ئىشنى ئەپلەشتۈرەلمىسەم قانداق قازى بولىمەن!

ئاچ كۆز باي قازىغا رەھمەت ـ تەزىم قىلىپ قايتىپ كېتىپتۇ. ئۇ كەتكەندىن كېيىن قازى ھېيلە ـ مىكىر ئويلاشقا كىرىشىپتۇ. ئۇيان ئويلاپ ـ بۇيان ئويلاپ ئاخىر ئۇ ناھايىتى شەرمەندە بىر ھېيلىنى تېپىپ خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ ـ دەم، دەرھال ئۆزىنىڭ ئون ياشلاردىكى قىزىنى چاقىرىپ مۇنداق دەپتۇ:

ـــ قىزىم، مەن ئەتە جىرانىڭ ئۇچىدىكى يېڭى ئېچىلغان يەرگە بېرىپ ئېتىزلىقىنىڭ

ئوتتۇرىسىغا بىر ئورا كولايمەن. ئۆگۈنلۈككە سېنى شۇ ئورىغا كىرگۈزۈپ، ئۇستىگە ئازراق شاخ ـ شۇمبا قويغاندىن كېيىن نېپىز توپا بىلەن يېپىپ قويىمەن. سەن چىداپ بىرئاز ۋاقىت جىم ياتقىن. بىردەمدىن كېيىن ئىككى دەۋاگەرنى باشلاپ كېلىپ «بۇ يەر كىمنىڭ؟» دەپ ۋارقىرايمەن. ئۇچىنچى قېتىم ۋارقىرىغىنىمدا سەن «باينىڭ» دەپ جاۋاب بەرگىن. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار قايتىپ كېتىدۇ. مەنمۇ سېنى ئوردىدىن چىقىرىۋالىمەن. ئاڭلىدىڭمۇ قىزىم؟

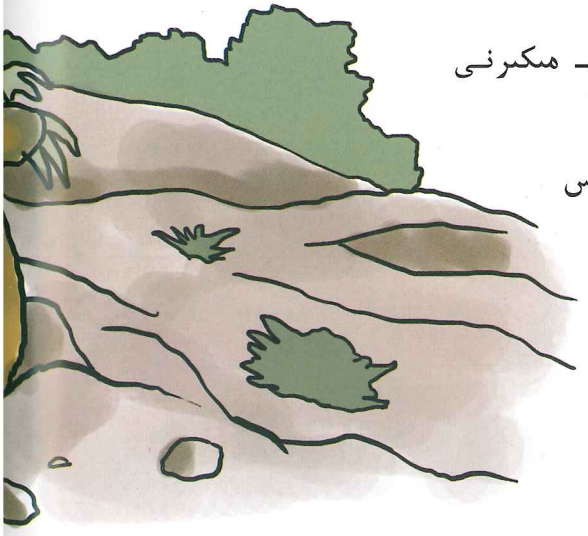
ــ بۇنداق قىلىپ نېمە قىلسەن دادا؟ــ دەپ سوراپتۇ قازىنىڭ قىزى ھەيران بولۇپ.

ــ ئۇ ئەسلىدە بىر دېھقاننىڭ يېرى، ئۇنى بايىغا ئېلىپ بەرمەكچىمەن!

شۇنداق قىلىپ قازى مۇشۇ پىلان بويىچە تەييارلىق قىلىشقا كىرىشىپتۇ. ئىككى كۈندىن كېيىن باي بىلەن دېھقان يېتىپ كەپتۇ. قازى مۇغەمبەرلىك بىلەن مۇنداق دەپتۇ:

ــ ھەر ئىككىڭلارنىڭ سۆزى ئورۇنلۇق تۇرىدۇ، بىراق ھېچقانداق گۇۋاھچىڭلار يوق ئىكەن. شۇڭا بۇنداق دەۋانى سوراش ناھايىتى مۇشكۈل. مېنىڭچە بىر ئامال بار، ھازىر ئۈچىمىز ئاشۇ ئېتىزغا بارايلى. مەن: «بۇ يەر كىمنىڭ؟» دەپ ۋارقىرايمەن. خۇدانىڭ قۇدرىتى ئۇلۇغ، يەر ئاستىدىن جەزمەن بىرەر جاۋاب كېلىدۇ. جاۋابتا كىمنىڭ دېسە، يەر شۇنىڭ بولسۇن، قانداق دەيسىلەر؟

ــ بولىدۇ، مەن رازى، ــ دەپتۇ ھىيلە ـ مىكىرنى سەزگەن باي.

دېھقان نېمە دېيىشنى بىلىلمەي بىر پەس ئويلىنىپ تۇرۇپ قاپتۇ ۋە: «يەر ئاستىدىن قانداقمۇ جاۋاب كەلسۇن؟ ناۋادا خۇدانىڭ قۇدرىتى بىلەن جاۋاب كەلدى دېگەندىمۇ خۇدا يالغان گەپ قىلمايدۇ» دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپتۇ ـ دە، رازى بوپتۇ.

قازىنى ئاللىقاچان ئېتىزلىقتىكى ئورنىڭ

ئىچىگە ئۇستىلىق بىلەن يوشۇرۇپ قويغان قازى ئۇلارنى دادىل باشلاپ مېڭىپتۇ. قازى ئېتىزنىڭ بىر بېشىدا تۇرۇپ:

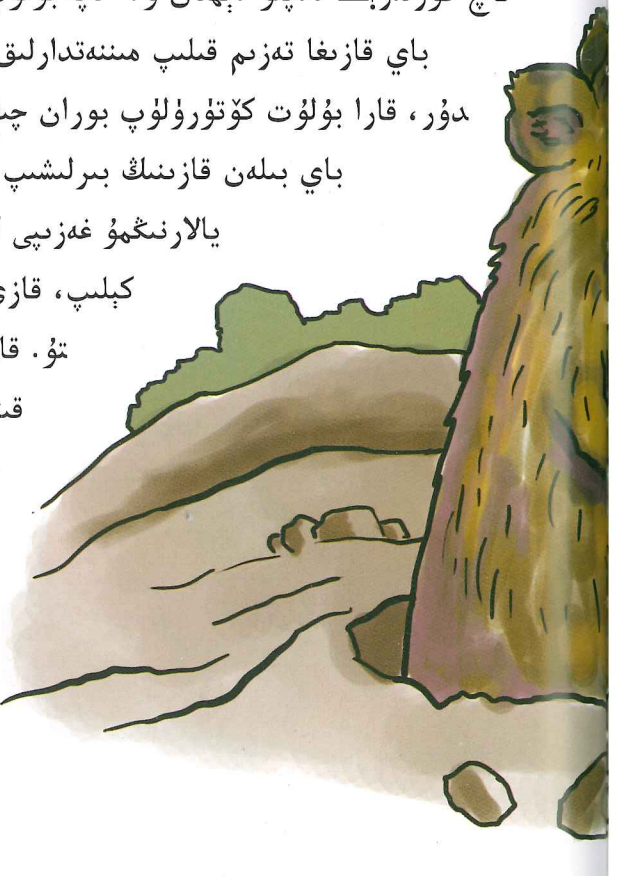
— ھەي، قۇدرىتىڭ ئۇلۇغ ئاللا، ئۆزۈڭ جاۋاب بەرگەيسەن — بۇ يەر زادى كىمنىڭ؟— دەپ ۋارقىراپتۇ. جاۋاب ئاڭلانماپتۇ. قازى ئېتىزنىڭ يەنە بىر بېشىغا كېلىپ يەنە ۋارقىراپتۇ، جاۋاب ئاڭلانماپتۇ. قازى ئېتىزنىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىپ ئۇچىنچى قېتىم ۋارقىرىغاندىن كېيىن بىردىنلا يەر ئاستىدىن «باينىك!» دېگەن ناھايىتى ئاجىز، زىل ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. باي خۇشال بولۇپ كېتىپ «قانداق» دېگەندەك قىلىپ دېھقانغا قاراپ قويۇپتۇ. دېھقان ھەيران بولۇپ، غەزەپلىك كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ تۇرۇۋىلا قاپتۇ.

— ئىشەنمىسەڭلار يەنە بىر قېتىم ۋارقىراپ باقاي، ئاڭلاپ تۇرۇڭلار!— دەپتۇ قازى ۋە يەنە ۋارقىراپتۇ. «باينىك» دېگەن چىرقىراق ئاۋاز يەنە ئاڭلىنىپتۇ.

— توۋا! خۇدامۇ يالغان گەپ قىلدىكەنغۇ! مەن بۇنىڭغا ئىشەنمەيمەن. بولدى، سەنلەرنىڭ مەقسىتىڭ مەندىن ھۇشۇ بىر پارچە يەرنى تارتىۋېلىش بولسا، بەردىم. ئال ئاچ كۆزلەر!— دەپتۇ دېھقان ۋە خاپا بولۇپ كېتىپ قاپتۇ.

باي قازىغا تەزىم قىلىپ مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ تۇرۇشىغا ئۇشتۇمتۇت قايىقىنى دۇر، قارا بۇلۇت كۆتۈرۈلۈپ بوران چىقىپ كېتىپتۇ...

باي بىلەن قازىنىڭ بىرلىشىپ دېھقانىنى بوزەك قىلغانلىقىغا تاغ ـ دەريالارنىڭمۇ غەزىپى كەلگەنىكەن. قاتتىق قارا بوۋان قەھر بىلەن كېلىپ، قازى بىلەن بايىنى قايىققىدۇر ئۇچۇرۇپ كېتىپتۇ. قازىنىڭ قىزى يەر ئاستىدىن چىقالماپتۇ. ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن قىز ئاستا ـ ئاستا سۇغۇرغا ئايلىنىپ كېتىپتۇ.

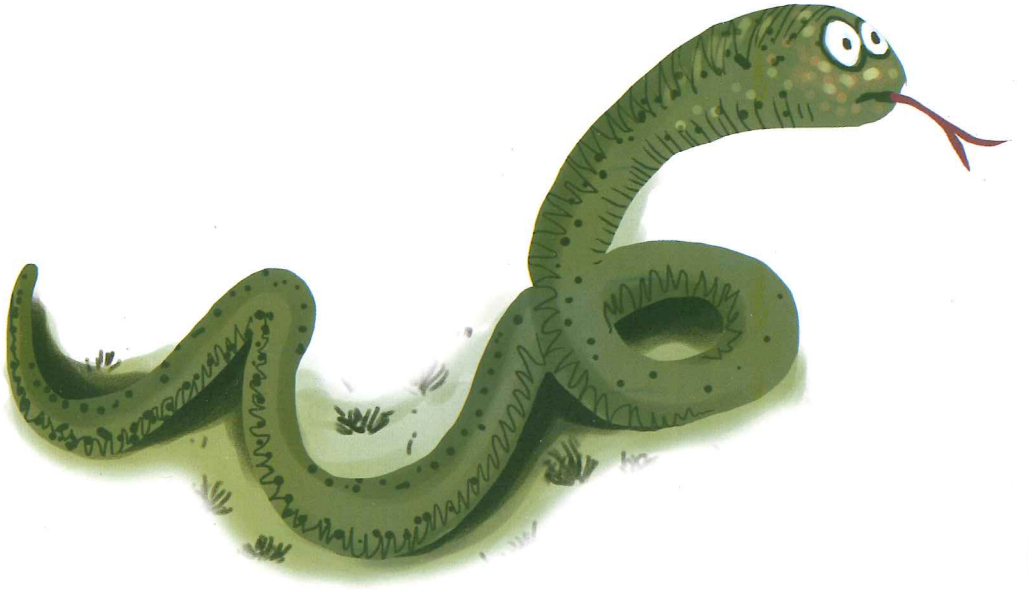
ھازىرقى سۇغۇرلار ئەسلىدە ئاشۇ ھېلىمگەر قازىنىڭ قىزى ئىكەن. ئۇنىڭ ھېلىمۇ ئاندا ـ ساندا ئۇۋۇسىدىن يۇگۇرۇپ چىقىپ قى ـ قاق! قى ـ قاق! قىلىپ چىرقىراپ قويغىنى «باينىك، باينىك!» دېگىنىمىش...

يىلان، كېلەر ۋە پاتمىچۇق ھەققىدە قىزىقارلىق ئەپسانىلەر

يىلاننىڭ نېمە ئۈچۈن پۇتى يوق؟

بۇرۇن يىلاننىڭ پۇتى تېشىدا ئىكەن. ئۇ جەننەتكە سۇ كىرىدىغان سۇئىگۈچنىڭ قېشىدا كۆزەتتە تۇرىدىكەن. ئۇ چاغلاردا شەيتان جەننەتنىڭ تېشىدا تۇرىدىكەن. ئۇ جەننەتكە كىرمەكنى خىيال قىلىپ يىلاننىڭ قېشىغا كەپتۇ ۋە ئۇنىڭغا ئۆزىنى جەننەتكە ئەكىرىپ قويۇشنى ئىلتىماس قىپتۇ، ئەمما يىلان قوشۇلماپتۇ. شەيتان يەنە بىرمۇنچە يالۋۇرۇپتۇ. يىلاننىڭ روھمى كېلىپ، شەيتاننى دۇمبىسىگە مىندۈرۈپ سۇئىگۈچتىن ئۆتكۈزۈپ قويۇپتۇ. شۇنىڭ بىلەن خۇدانىڭ يىلانغا غەزىپى كېلىپ، ئىچىنى تېشىغا ئۆرۈۋېتىپتۇ ۋە جەننەتتىن قوغلاپ چىقىرىپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن يىلاننىڭ پۇتى يوق بولۇپ قالغانكەن.

كىلەر قانداق پەيدا بولغان؟

بۇرۇنقى زاماندا، تەڭرىتاغنىڭ ئېتىكىدە بىر ئادىل پادىشاھ ئۆتكەنىكەن. بۇ پادىشاھقا تەڭرىتاغدىن تارتىپ ئالتۇنتاغ، قوڭغۇرتاغ، ئامۇ دەريا سى، دون دەريا سى ۋە شور دەريا قىرغاقلىرىغچە بولغان بىپايان تاغ ـ دەريا ۋە ئوتلاقلار قارايدىكەن. پادىشاھ ئادالەتتە نۇشىرۋان ئادىلدىن ئېشىپ چۈشىدىكەن، ھەرقانداق ئىشنى دانىشمەنلەر بىلەن مەسلىھەتلىشىپ قىلىدىكەن، ئۆز خەلقىگە تولىمۇ مېھرىبان ئىكەن، دۈشمەنلىرىگە قوش بىسلىق خەنجەردەك رەھىمسىز ۋە شەپقەتسىز ئىكەن. ئۇنىڭ بايلىقى مول، پۇقرالىرى باي، شاد ـ خۇرام ۋە ئۇيۇل تاشتەك ئۆم ـ ئىناق ئۆتىدىكەن. بۇ پادىشاھ قەلەمدىمۇ، ئەلەمدىمۇ تەڭداشسىز ئىكەن. ئۇنىڭ داڭقى يەتتە ئىقلىمغا پۇر كېتىپتۇ. دوستلىرى ئۇنىڭغا چىن قەلبىدىن ئاپىرىن ئوقۇشۇپتۇ، دۈشمەنلىرى ھەسەت ئوتىدا ئۆرتىنىپتۇ، پۇچىلىنىپتۇ.

بىر يىلى پادىشاھ مەملىكەتنىڭ لەشكىرىي كۆچىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن لەشكەر ئاپتۇ. پۇقرالار بۇ ئادالەتپەرۋەر دانىشمەن پادىشاھقا ئۆزلىرىنىڭ ئەزىز پەرزەنتلىرىنى ئىككى قوللاپ تۇتۇپتۇ. مىڭلىغان پۇقرا باللىرى پادىشاھنىڭ لەشكەرلىكىگە قوبۇل قىلىنىپتۇ. يېڭى قوبۇل قىلىنغان لەشكەرلەر ئىچىدە كېرىم ئىسىملىك بىر يىگىت بار ئىكەن. ئۇ ھېيىلىگەرلىكتە شەيتانغا دەرس بېرىدىغان، ئىچىدە توڭگۇز قۇتراپدىغان، ئۇنىڭ بۆكسىنى بۇنىڭغا كىيگۈزۈپ، قىزىل كۆزلۈك قىلىپ كۆن ئۆتكۈزىدىغان مەخلۇق ئىكەن.

يىراق بىر مەملىكەتتە بۇ پادىشاھقا چىش - تىرنىقى بىلەن ئۆچمەنلىك ساقلاپ كەلگەن بىر پادىشاھ بار ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ پادىشاھ ئادىل پادىشاھنىڭ ئىچىكى سىرلىرىدىن ئاز - تولا خەۋەردار بوپتۇ-دە، پادىشاھنى مەغلۇپ قىلىپ، ئۇنىڭ كەڭ زېمىنىنى ئىگىلىۋالماقچى بولۇپ، ئۇنىڭغا قارشى نۇرغۇن لەشكەر توپلاپ قوشۇن تارتىپ مېڭىپتۇ. بۇ خەۋەر ئادىل پادىشاھقا يېتىپتۇ. پادىشاھ دۇشمەنىنىڭ قۇرۇق ھەيۋىسىدىن قىلچە تەمتىرەپ كەتمەي، لەشكەرلىرىنى قاتتىق مەشق قىلدۇرۇپ، پۇختا تەييارلىق قىلىپ تۇرۇپتۇ.

ياخشى بىر سائەتتە، بۇ پادىشاھ ئۆزىگە قارشى ئاتلانغان دۇشمەنلەرگە قارشى لەشكەر تارتىپ مېڭىپتۇ. كېرىمۇ بۇ لەشكەرلەر ئارىسىدا بار ئىكەن. ئۇ كېتىۋېتىپ ئويلاپتۇ: بۇ پادىشاھ ياۋغا قارشى تەۋەككۈل قىلىپ كېتىۋاتىدۇ، ياۋ ئۇستىدىن غالىب كېلەمدۇ، مەغلۇپ بولامدۇ، بۇنى بىلگىلى بولمايدۇ. مەن ئۆزۈمنى قاراپ تۇرۇپ ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەرگۈچە، ياخشىسى بىر ئامال قىلىپ قېچىپ كېتىپ جېنىمنى قۇتۇلدۇرايي.

لەشكەرلەر بىر مەنزىلگە بېرىپ قونغاندا كېرىم پادىشاھقا دەپتۇ:

— جانابىي شاھىئالەم، مۇشۇ ئەتراپتا مېنىڭ بىر نەۋرە ئاكام بار ئىدى، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمىگىلى ئۇزۇن زامان بولدى، بىر كۆرۈشۈۋالسامكەن.

پادىشاھ ئويلىنىۋېلىپ، ئاندىن ئۇنىڭغا تېز بېرىپ، تېز قايتىپ كېلىشكە ئىجازەت بېرىپتۇ. كېرىم بەدەر تىكىۋېتىپتۇ.

پادىشاھ ئەتىسى كېرىمنىڭ قايتىپ كېلىشىنى كۈتۈپتۇ، كەلمىگەندىن كېيىن لەشكەرلىرى بىلەن يولغا چىقىپتۇ. بىر مەنزىلگە بارغاندىن كېيىن پادىشاھ لەشكەرلىرىگە:

— توختاڭلار، ئۇ يېتىشۋالسۇن!— دەپتۇ، كۈتۈپتۇ، كۈتۈپتۇ، كېرىم يەنە كەلمەپتۇ. شاھ بىرنەچچە لەشكىرىنى كېرىمنىڭ ئالدىغا ئەۋەتىپتۇ. لەشكەرلەر قايتىپ كېلىپ پادىشاھقا:

— كېرىم ھازىر يېتىپ بارىمەن دەيدۇ،— دەپتۇ. شاھ ۋە ئۇنىڭ لەشكەرلىرى كې-

رەمنى مانا كېلەر، ئەنە كېلەر، ھازىر كېلىپ قالار، دەپ كۆتۈپ بېقىپتۇ، يەنىلا كەلمەپتۇ. شاھ غەزەپلىنىپ بۇ ئىككى يۈزلىمە، قارا يۈز قاچقۇنغا لەنەت ئوقۇپتۇ-دە، تەرەت ئېلىپ، جايناماز‌نى سېلىپ تەڭرىگە مۇنداق دەپ مۇناجات قىپتۇ:

«ئىبارا خۇدايا، پەرۋەردىگارا، سەن ھەممىگە قادىرسەن، قارا نىيەت، ئىككى يۈزلىمە خائىنلارنىڭ ئەدىپىنى بەرگەيسەن. ئۇ كېلىمەن دەپ بىزنى ئالداپ قويدى. ئۇنى گۇناھكار ئاسىي بەندىلىرىڭگە ئىبرەت قىلىپ، كېلەرگە ئايلاندۇرۇۋەتكەيسەن!»

تەڭرى شاھنىڭ تەلىپىنى ئىجابەت قىپتۇ. كېرىم بىر يارنىڭ يوچۇقىغا يوشۇرۇنۇۋالغانىكەن. ئۇ مۆكۈنۈپ تۇرغان يېرىدىلا بىردىنلا تېرىسى مۇدۇر - چوقۇر، تىكەنلىك، قۇيرۇقلۇق، قورقۇنچلۇق بىر مەخلۇققا كېلەرگە ئايلىنىپ قاپتۇ.

كېلەر چۆل - جەزىرە، ساي - جىرالارنى ئۆزىگە ماكان قىپتۇ. ئۇ ھەمىشە ئادەملەرنى كۆرسە، مەن قاچان ئۆز ئەكسىمگە قايتىمەن، دېگەندەك، تىكىلىپ قارايدىكەن.

پاتمىچۇقنىڭ قولتۇقى نېمە ئۈچۈن قىزىل بولۇپ قالغان؟

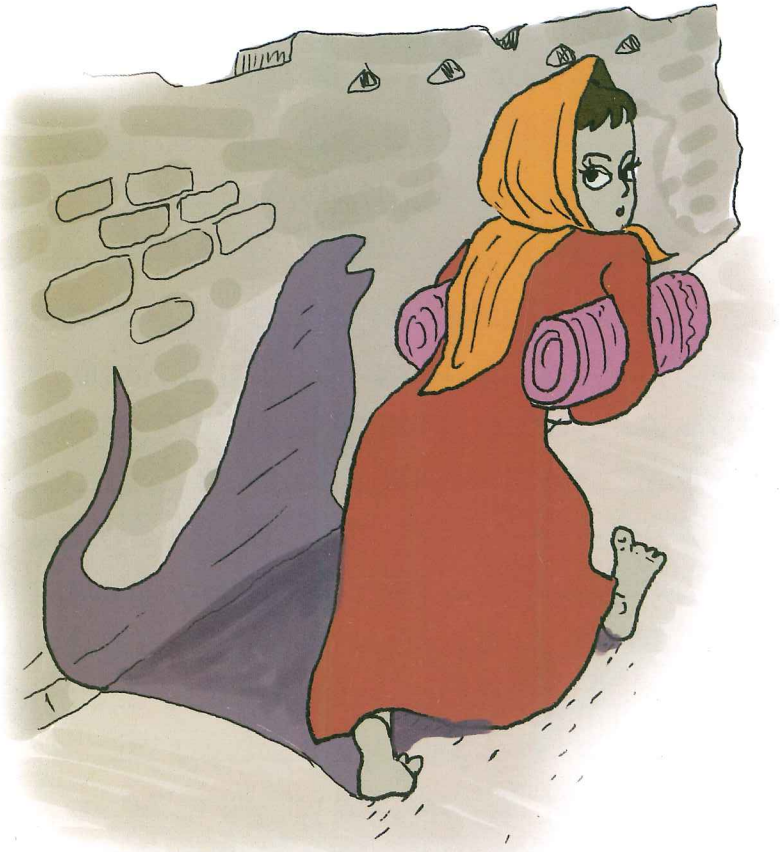
پاتمىچۇق ئەسلىدە گۈزەل قىز ئىكەنمىش. ئۇنىڭ ئىسمى پاتمىخان بولۇپ، غۇنچە بوي، مەڭزى قىزىل ئالمىدەك، كۆزلىرى بۇلاقتەك چىرايلىق ئىكەن. بىراق قىلىقى ناھايىتى سەت ئىكەن. نەپسى يامان بولۇپ، كۆرۈنگەننى يەيدىكەن، ئالدىغا ئۇچرىغاننى ئوغرىلايدىكەن. ئاتا - ئانىسى ئۇنى گەپكە كىرگۈزەلمەي بەكمۇ ئازابلىنىدىكەن. ئۇنىڭدىن قولۇم - قوشنىلارمۇ بىزار ئىكەن.

كۈنلەر ئۆتۈپ پاتمىخان ھۆسنىگە تولۇپ چوڭ بوپتۇ. مەھەللىدە ياشلار ئۇنىڭ گۈلدەك چىرايىغا ھەۋەسلىنىپ ئۇنى ئۆزىگە جورا قىلىۋېلىشنى ئويلايدىكەنۇ، ئۇنىڭ سەت قىلىقلىرى كۆز ئالدىغا كەلسە تېزلا يالتىيدىكەن. شۇنداق قىلىپ ئۇنىڭغا ئۆز يۇرتىدىن لايىق چىقماپتۇ. يىللار ئۆتۈپ يېراق بىر شەھەردىن كەلگەن بىر سودىگەرنىڭ ئوغلى بۇ قىز بىلەن توي قىلىپ، ئۇنى ئۆز شەھرىگە ئېلىپ كېتىپتۇ. قېينىئانىسى كېلىنىڭ ئايدەك جامالىنى كۆرۈپ ناھايىتى خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ. پاتمىخان بىر مەزگىل چاندۇرماي يۇرگەن بولسىمۇ، «ئۆگەنگەن كۆڭۈل ئۇجمە پىشقۇچە» دېگەندەك، ئۇنىڭ سەت قىلىقلىرى ئاستا - ئاستا يەنە چىقىشقا باشلاپتۇ.

پاتمخان قېينئانسى يوق چاغدا ئۆيدىكى كۆرۈنگەنلا نەرسىلەرنى ئوغرىلاپ ئۆيگە توشۇيدىكەن. قېينئانسى ئۇنىڭغا ھەرقانچە نەسىھەت قىلغان بولسىمۇ زادىلا ئاڭلىمايتۇ. ئۆيدىكىلەرنى بەكمۇ قاقشىتىپتۇ. ئاخىر قېينئانسى چىدىماي ئۇنى قارغاپتۇ ۋە خۇدادىن ئۇنى جازالاشنى تەلەپ قىپتۇ.

بىر كۈنى پاتمخان ئۇيا - ئەڭلىك ۋە كىيىم - كېچەكلەر ئورالغان بوغچىنى قولتۇقىغا قىستۇرۇپ ئوغرىلاپ ماڭغاندا، خۇدانىڭ قۇدرىتى بىلەن ئۇشتۇمتۇت قىزىل قولتۇقلۇق كىچىككىنە ھاشارات ــ پاتمچۇققا ئايلىنىپ قاپتۇ.

پاتمچۇقنىڭ قولتۇقىدىكى قىزىل ئاشۇ چاغدا ئوغرىلىغان بوغچىسىكەن.

قارلىغاچ، تورغاي، قۇشقاچ، بەسمل بەرىسى، پاشا ۋە چىۋىن قاتارلىقلار بەققىدە قىزىقارلىق ئەپسانىلەر

قارلىغاچنىڭ قۇيرۇقى نېمە ئۈچۈن ئاچا بولۇپ قالغان؟

ئۇچار قانات، جان ـ جانىۋارلار ئاپىرىدە بولغاندىن كېيىن ئۆز پادىشاھىنىڭ ئالدىغا بېرىپ:

ـــ ئەمدى بىز نېمە يەپ جېنىمىزنى جان ئېتىمىز؟ بىر ـ بىرىمىز بىلەن تالىشىپ قالماسلىقىمىز ئۈچۈن يەيدىغان نەرسىمىزنى كۆرسىتىپ بەرسىڭىز!ـــ دەپتۇ.

پادىشاھ ئۇلارنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ بەزىلىرىگە دان، بەزىلىرىگە ئوت ـ چۆپ، بەزىلىرىگە قۇرت ـ قوڭغۇز قاتارلىق نەرسىلەرنى يېيىشنى كۆرسىتىپ بېرىپتۇ. ئەڭ ئاخىرىدا يىلان سۆرۈلۈپ كېلىپ:

ـــ مەن نېمە يەيمەن؟ـــ دەپ سوراپتۇ.

ـــ نېمىشقا بالدۇرراق كەلمىدىڭ؟ـــ دەپتۇ پادىشاھ ئۇنىڭغا قاراپ قويۇپ، ـــ ھەممە ئوزۇقلۇقنى تەقسىم قىلىپ بولدۇق. ئەمدى سەن ئۆزۈڭ بېرىپ بىر نەرسە ئىزدەپ باققىن. نېمە دېتىڭغا ياقسا شۇنى يە!

ـــ بۇ يېقىن ئەتراپتا مەن يېگۈدەك بىر نەرسە يوق،ـــ دەپ تەلەتىنى پۈرۈشتۈرۈپ سۆزلەشكە باشلاپتۇ يىلان،ـــ يىراقلارغا بېرىپ ئوزۇق ئىزدەي دېسەم يا قانىتىم، يا پۇتۇم بولمىسا قانداق قىلىمەن؟

پادىشاھ بىرنېمە دېگۈچە بىر چەتتە قاراپ تۇرغان پاشا يىلانغا خۇشامەتچىلىك قىلىپ:

ـــ يىلان ئاكا، خاتىرجەم بولۇڭ، مەن سىزگە ئوزۇقلۇق ئىزدەشكە بېرەي، ـــ دەپتۇ.

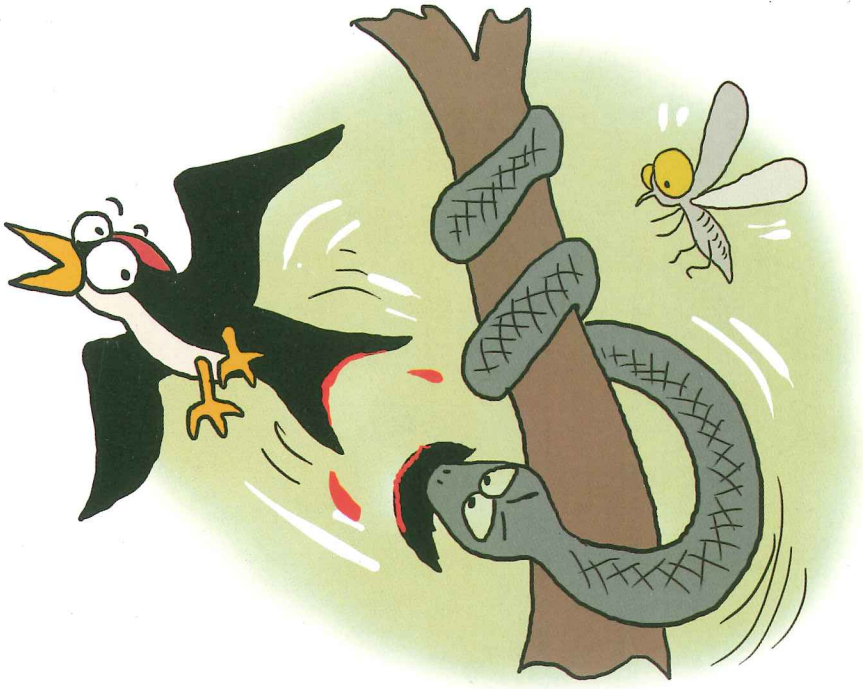
ـــ ماقۇل، ماقۇل ئۇكام!ـــ دەپ خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ يىلان، ـــ مەن ئۈچۈن خىزمەت قىلىپ قويغىن، مۆرىتى كەلگەندە مەنمۇ ساڭا ياندۇرارمەن. ئۇنداق بولسا،

سەن هازىر بېرىپ ھەممە جانلىقنىڭ قېنىنى شوراپ تېتىپ باققىن، مەن قان ئىچىشكە ئامراق، نېمىنىڭ قېنى تاتلىق بولسا، مەن شۇنىڭ قېنى بىلەن ئوزۇقلىنىماي!

شۇنداق قىلىپ پاشا يولغا چىقىپتۇ، ئۇ ھەممە جانلىققا نەشتىرىنى تىقىپ، ئۇلارنىڭ قېنىنى شوراپ تېتىپ بېقىپتۇ. ئاخىر: ئادەمنىڭ قېنىدەك تاتلىق قان يوقكەن، دېگەن خۇلاسىگە كېلىپ، يىلانغا خەۋەر قىلىش ئۈچۈن شاپاشلاپ مېڭىپتۇ.

بىر دەرەخكە قونۇپ، ئارام ئېلىپ ئولتۇرغان قارلىغاچ ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ ئۇچۇپ كېلىۋاتقان پاشىنى كۆرۈپتۇ ـ دە:

ـــ ھەي پاشۇاي، شۇنچە ئالدىراپ نەگە ماڭدىڭ؟ مەيەرگە كەل، بىردەم دېمىگىنى ئېلىۋالغىن، ـــ دەپ چاقىرىپتۇ.

ـــ يىلان ئاكامغا ئوزۇق ئىزدىگىلى بارغانىدىم. ناھايىتى تەسلىكتە تاپتىم. ئۇنىڭغا ئىنتىك خەۋەر قىلمىسام بولمايدۇ، ـــ دەپتۇ پاشا ھاسىراپ تۇرۇپ.

ـــ قېنى ئېيتقىنا، ئۇنىڭغا نېمە ئوزۇق تاپتىڭ؟

ـــ ھەممە نەرسىنىڭ قېنىنى تېتىپ كۆردۈم. ئادەمنىڭ قېنى بەك تاتلىقكەن...

ـــ ئادەمنىڭ قېنى دەمسەن؟! ـــ قارلىغاچ چۆچۈپ كېتىپ سوراپتۇ.

ـــ ھەئە، ئادەمنىڭ قېنى!

ـــ ئەمدى يىلانلار بۇنىڭدىن كېيىن ئادەمنىڭ قېنى بىلەن ئوزۇقلىنامدۇ؟

— ئەلۋەتتە!— دەپتۇ پاشا كۆرەڭلەپ، — يىلان ئاكام مەندىن بەكمۇ رازى بولۇپ كېتىدىغان بولدى-دە!

قارلىغاچ: «چاتاق بوپتۇ! بۇنداق بولغاندا ئادەملەر چوڭ پالاكەتكە ئۇچرايدۇ، ياق، مەن ئادەملەرنى قۇتقۇزاي» دەپ ئويلاپتۇ-دە، دەرھال بىر ئۇستىلىق ئىشلەتىپ مەكچى بولۇپ:

— ھەي.. يالغان گەپ قىلىۋاتسەنغۇ دەيمەن! ئادەمنىڭ قېنى قانداقمۇ تاتلىق بولسۇن؟ مەن ئىشەنمەيمەن!— دەپتۇ.

— يالغان بولسا تىلىمنى يالاپ باقمامسەن، تىلىمدا ئادەم قېنىنىڭ تەمى ھېلىمۇ بار!— دەپتۇ پاشا تىلىنى چىقىرىپ.

— تىلىڭنى ئۇزۇنراق چىقارمامسەن، بولمىسا قانداق يالغىلى بولىدۇ؟

پاشا تىلىنى ئۇزۇن چىقىرىپتۇ. قارلىغاچ ئۇنىڭ تىلىنى يالغان بولۇپ، گاچچىدە چىشلەپ ئۈزۈۋاپتۇ.

پاشا جان ئاچچىقىدا سەكرەپ كېتىپتۇ ۋە گاچا بولۇپ قېلىپ گىڭىلداشقا باشلاپتۇ. قارلىغاچ خۇشاللىقىدىن قاناتلىرىنى قېقىپ كۈلۈپ كېتىپتۇ.

پاشا يىلاننىڭ ئالدىغا كېلىپ «گىڭ - گىڭ - گىڭ» قىپتۇ. يىلان ئۇنىڭ بىر دەملا گاچا بولۇپ قالغانلىقىغا ھەيران بوپتۇ ۋە ئۇنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقىنى ئۇقالماپتۇ.

— بۇنىڭ زۇۋانىنى مەن ئۇقىمەن، — دەپتۇ پاشا بىللە يېنىپ كەلگەن قارلىغاچ، — مەن ساڭا دەپ بېرەي.

— ھە، ئېيتقىنا، پاشا نېمە دەۋاتىدۇ؟— دەپتۇ يىلان.

— ئۇ ھەممىدىن پاقىنىڭ قېنى تاتلىقكەن دەۋاتىدۇ!

— نېمە، پاقىنىڭ قېنى قانداقمۇ تاتلىق بولسۇن؟!— غەزەپلەنگەن يىلان قارلىغاچقا كۆزلىرىنى ئالايتىپ ۋارقىراپ كېتىپتۇ، — ياقا ماڭا ئوخشاشلا سازلىق، ياتقاقلىقتا يا-شايدىغان بىرنېمە تۇرسا، مەن ئۇنىڭ قېنىنىڭ ئەڭ بەتتىمىنى ئىكەنلىكىنى بىلمەمدىمەن! سەن مېنى ئالداۋاتسەن!

— يوقسۇ تەقسىر، ئۇ راستلا پاقىنىڭ قېنى تاتلىق دەۋاتىدۇ.

«مەن ئەمدى پاقىدەك بىرنېمىنىڭ قېنى بىلەن ئوزۇقلىنامدىمەن!» دەپ يىلاننىڭ ناھايىتى ئاچچىقى كەپتۇ-دە، قورساق كۆپۈكىنى قارلىغاچتىن ئالماقچى بولۇپ، بىرلا ئېتىلغانىكەن، ئەقىللىك قارلىغاچ چاققانلىق بىلەن «پۇرردە» ئۇچۇپ كېتىپتۇ. يىلاننىڭ ئاغزىدا قارلىغاچنىڭ پەقەت بىرنەچچە تال قۇيرۇقلا قاپتۇ، شۇنىڭدىن بۇيان قارلىغاچنىڭ قۇيرۇقى ئاچا بولۇپ قالغانىكەن.

كېيىن ئادەملەر بۇ ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن قارلىغاچتىن بەك مىننەتدار بولۇپ كېتىپتۇ. قارلىغاچلارمۇ ئادەملەرنى ئۆز كۆرۈپ ئۆيلەردە ئۇۋلايدىغان بوپتۇ.

بوز تورغاينىڭ ئۇۋىسى نېمە ئۈچۈن ئېتىزلىقتا بولۇپ قالغان؟

بۇرۇنقى زاماندا قۇشلارنىڭ مۇقىم ماكانى يوقكەن. ئۇلار نەگە ئۇچۇپ بارسا شۇ يەردە ئۇۋا تۇتۇپ تارقاق ياشايدىكەن. كېيىن قۇشلارنىڭ پادىشاھى: «بارلىق قۇشلار يىغىلسۇن، ئۇلارغا ئۆز ئەھۋالىغا قاراپ مۇۋاپىق يەردىن ئۇۋا كۆرسىتىپ بېرىلىدۇ!» دەپ پەرمان چۈشۈرۈپتۇ. بەلگىلەنگەن كۈنى ھەممە قۇشلار تەرەپ ـ تەرەپتىن يىغىلىش ئورنىغا قاراپ ئۇچۇپتۇ.

بوز تورغاي بىرمۇنچە قۇش بىلەن بىللە ئۇچۇپ كېتىۋېتىپ يولدا بىر دېھقانلىقنىڭ كالا ھارۋىسى بىلەن ئېتىزغا ئوغۇت توشۇۋاتقانلىقىنى، كالىنىڭ بىر دۆڭدە ھارۋىنى تارتالمايۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قاپتۇ ـ دە، دوستلىرىغا قاراپ:

— ئاغىنىلەر، يۇرۇڭلار، ھەممەيلەن بىرلىك ئاۋۇ دېھقاننىڭ ھارۇسىنى ئىتتىرىشىپ بېرەيلى، — دەپتۇ.

— بۈگۈن بىزگە ئۇۋا تەقسىم قىلىپ بېرىلىدىغان تۇرسا، دېھقانغا ياردەملىشىمىز دەپ يۈرسەك كېچىكىپ قالمايمىزمۇ؟— دەپ باشقا قۇشلار ئۇناشماپتۇ. بوز تورغاي:

— ئۇنداق بولسا، سىلەر مېنىپ تۇرۇڭلار. مەن ياردەملىشىپ بېرەي، ئارقاڭلاردىن بارىمەن، — دەپتۇ ۋە شۇ يەردە قاپتۇ.

ئۇ كېلىپ پۇتۇن كۈچى بىلەن ھارۇنىنى ئىتتىرىپتۇ ۋە «ھە - ھۇ» دەپ دېھقانغا ئىلھام بېرىپتۇ. ھارۇا دۆڭگە چىقىپ كېتىپتۇ. بوز تورغايمۇ دېھقان بىلەن بىللە ئېتىزلىققا كەپتۇ. ئۇ: «ياردەم قىلغاندىكىن ئاخىرىغىچە قىلاي» دەپ ئويلاپ، دېھقانغا ياردەملىشىپ يەرگە ئوغۇت چېچىشىپ بېرىپتۇ. دېھقان ئۇنىڭدىن بەكمۇ رازى بولۇپ كېتىپتۇ. بوز تورغاي ئىش بىلەن بولۇپ كېتىپ ۋاقتىنىڭ قانداق ئۆتكىنىنى بىلمەي قاپتۇ-دە، يىغىلىش ئورنىغا بارالماپتۇ. كۈنمۇ كەچ بولۇپ قاپتۇ، ئۇ «ئەمدى بارايمۇ - بارمايمۇ» دەپ ئىككىلىنىپ تۇرۇشقا ئۇۋا تەقسىم قىلىۋالغان قۇشلارمۇ قايتىپ كېلىشىپ، ئۇۋىنى تەقسىم قىلىپ بولغانلىقىنى ئېيتىشىپتۇ. دېھقانىڭ بوزتورغايغا ئىچى ئاغرىپ:

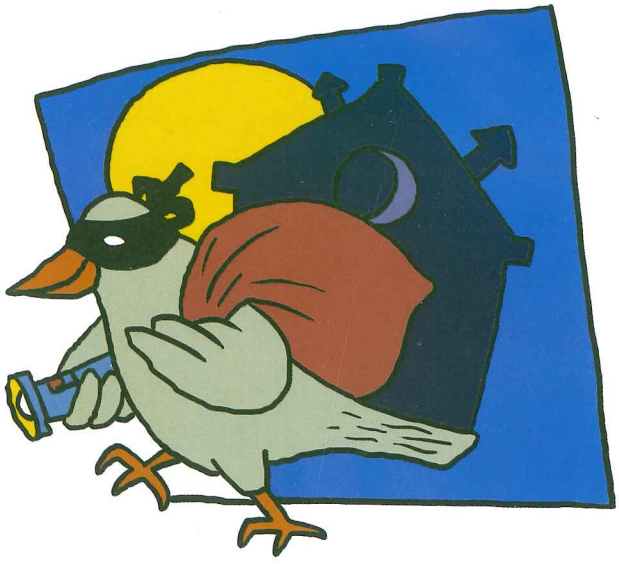
— ماڭا ياردەم قىلمەن دەپ ئۇۋىسىز قاپسەن، ئەمدى قانداق قىلسەن؟— دەپتۇ.

— ھېچ ۋەقەسى يوق ئاكا، «جان بولسا جاھان، ئاش بولسا قازان» دەپتىكەن. ئالەمنىڭ قوينى كەڭ، خاتىرجەم بولۇڭ. ماڭمۇ بىر يەردىن جەزمەن ئۇۋا تېپىلىدۇ،— دەپتۇ بوز تورغاي قىلچە كۆڭلىنى يېرىم قىلماي.

— ئەمسە مۇنداق قىلايلى، — دەپتۇ دېھقان بوز تورغايغا، — سەن كىشىنىڭ ھالىغا يېتىدىغان، ئاق كۆڭۈل، ئىشچان قۇش ئىكەنسەن. مېنىڭ مۇشۇ بۇغدايلىقىمدا ئۇۋا تۇتۇپ ماكانلىشىپ قالغىن. بۇ يەردە سەن يەيدىغان قۇرت - قوڭغۇز كۆپ، ئوت - چۆپ ئۇرۇقلىرى، تۆكۈلگەن بۇغداي دانلىرىمۇ بار. قانچە يېسەڭمۇ يېتىدۇ. بىر - بىر رىمىزگە ھەمدەم بولۇپ بىللە ياشايلى.

بوز تورغاي دېھقانىڭ تەكلىپىنى مەمنۇنلۇق بىلەن قوبۇل قىلىپ ئېتىزلىقنى ماكان قىپتۇ. شۇنىڭدىن بۇيان ئۇ ئېتىزلىقتا تۇخۇم چىقىرىپ بالىلىرىنى چوڭ قىلىدىغان ۋە دېھقانغا مىننەتدارلىق يۈزىسىدىن دائىم ناخشا ئېيتىپ بېرىدىغان بوپتۇ. ھازىرمۇ شۇنداق قىلىپ كېلىۋېتىپتۇ.

ئاق قۇشقاچ نېمە ئۈچۈن سەكرەپ ماڭىدۇ؟

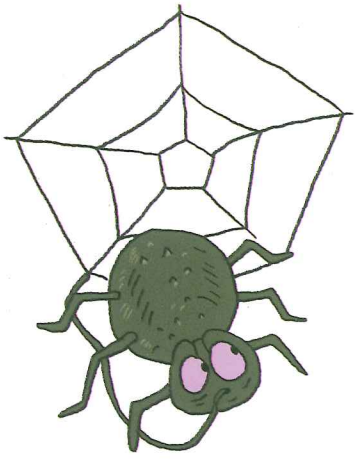
بۇرۇنقى زاماندا ئاق قۇشقاچمۇ باشقا قۇشلارغا ئوخشاش سەكرىمەي، چامداپ ماڭىدىكەن. بىراق ئۇ بەك ھېلىگەر، ھۇرۇن ئىكەن. ئۆزىنى زادىلا ئۇپراتمايدىكەن. ئوزۇق ئىزدەشتىنمۇ ئېرىنىپ، باشقا قۇشلار توپلاپ قويغان تەييار ئوزۇقلارنى ئوغرىلاپ يەيدىكەن. ھەتتا ئۇ بارا - بارا قۇشلارنىڭ تۇخۇملىرىنىمۇ ئوغرىلاپ يەيدىغان بولۇپ قاپتۇ. بۇنىڭ دەستىدىن باشقا قۇشلار كۈن ئالالمايدىغان ھالغا چۈشۈپ قاپتۇ. ئاخىر بىر كۈنى قۇشلار ئۈنى ئوغرىلىق قىلغۇاتقان يېرىدىن تۇتۇۋېلىپ، قازىنىڭ ئالدىغا سۆرەپ بېرىپتۇ ۋە قازىدىن ئۈنى قاتتىق جازالاپ بېرىشنى تەلەپ قىلىشىپتۇ.

قازى بارلىق قۇشلارنى يىغىپ، كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا ئۈنى سوراققا تارتىپتۇ. ئاق قۇشقاچ ئىلاجسىز ئۆزىنىڭ كەسپىي ئوغرى ئىكەنلىكىنى، باشقىلارنىڭ نەرسىلىرىنى ئوغرىلاپ جان بېقىپ كېلىۋاتقانلىقىنى بويىنىغا ئاپتۇ.

ـــ ئوغرىغا رەھىم - شەپقەت قىلىشقا بولمايدۇ. پۈتىغا كىشەن سېلىنسۇن، ئۆمۈر-ۋايەت قاماقتا ياتسۇن!ـــ دەپ ھۆكۈم چىقىرىپتۇ قازى. شۇ سورۇندىلا ئۈنىڭ ئىككى پۈتىغا كىشەن سېلىنىپ قاماققا تاشلىنىپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ، ئاق قۇشقاچ ھارامزادە بىر پەيتىنى تېپىپ قاماقتىن قېچىپ كېتىپتۇ، بىراق ھەرقانداق قىلىپمۇ پۈتىدىكى كىشەنىنى ئاجرىتالماپتۇ، باشقا قۇشلارمۇ ئۈنىڭ ئوغرى ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلگەچكە ئۈنىڭغا يارىدەم قىلىشنى خالىماپتۇ. ھازىرمۇ ئۈنىڭ پۈتىدا كىشەن بار ئىكەن. شۇڭا ئۇ چامداپ ماڭالماي «دىك - دىك - دىك» سەكرەپ ماڭىدىغان بولۇپ قالغانىكەن.

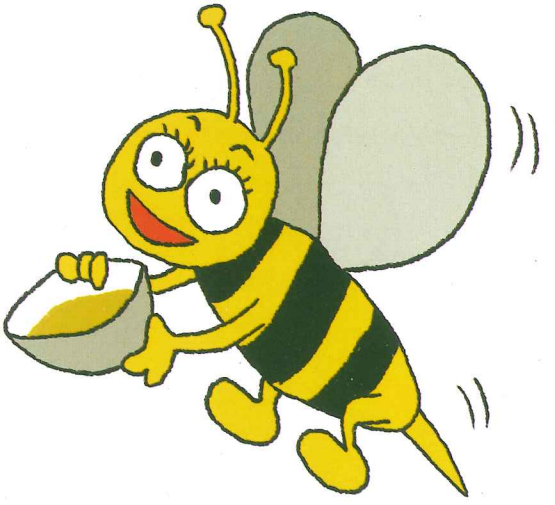
ھەسەل ھەرىسى بىلەن ئۆمۈچۈك

دۇنيادا تېخى ھەسەل ھەرىسى بىلەن ئۆمۈچۈك پەيدا بولمىغان چاغلار ئىكەن. بىر تۇل خوتۇننىڭ بىر ئوغلى ۋە بىر قىزى بار ئىكەن. بۇلار بەكلا كەمبەغەل ئىكەن. ئانىسى باللىرىنى ناھايىتى جاپادا باقىدىكەن، باللىرىنى باقىم ەن دەپ ئەتىدىن كەچكىچە ئىشلەيدىكەن. باللار چوڭ بولغاندىن كېيىن، ئۆزىمىز بىرەر ئىش تېپىپ ئىشلەپ ئاپىمىزنىڭ يۈكىنى يەڭگىللىتەيلى، دېگەن يەرگە كەپتۇ-دە، سىرتقا ئىش ئىزدەپ چىقىپ كېتىپتۇ. قىزى چوڭ بىر قۇرۇلۇش ئورنىغا كېلىپ لايچىلىق قىپتۇ. ئەتىدىن كەچكىچە لاي، خىش توشۇپتۇ. ئوغلى بىر بابكار ئۇستىنى تېپىپ، ئەتىدىن كەچكىچە رەخت توقۇشنى ئۆگىنىپتۇ.

بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن ئۇشتۇمتوت ئاپىسى قاتتىق ئاغرىپ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قاپتۇ. بىچارە ئانا ئۆزىنىڭ ئۆرە بولالمايدىغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن بالىلىرىغا خەۋەر قىپتۇ.

قىزى ئاپىسىنىڭ ئاغرىپ يېتىپ قالغانلىقىنى ئاڭلاپلا يىغلاپ كېتىپتۇ ۋە ھېچنېمىگە قارىماي ئۆيىگە يۈگۈرۈپتۇ.

ئوغلى بولسا ئاپىسىنىڭ قاتتىق ئاغرىپ ياتقانلىقىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن: «ئاغرىپ ياتقان بولسا يېتىۋەرمەمدۇ. بۇ يەردە مېنىڭ ئىشىم تۇرسا ئۇ يەرگە قانداق بارااتتىم» دەپ بەخىرامان رەختنى توقۇپ ئولتۇرۇۋېرىپتۇ.

ئاپىسى قىزىنىڭ ھېچنېمىگە قارىماي ئىشنى تاشلاپ يېتىپ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۇنى قۇچاقلاپ سۆيۈپ كېتىپتۇ ۋە ئۇنىڭ بەختىنى تىلەپ:

— قىزىم، سەن ماڭا بەكمۇ كۆيۈنىدىكەنسەن. قېرىغان چېغىمدا مېنى خۇشال قىلىدىكى، ئۆمۈرۋايەت بارلىق ئادەملەرگە خۇشاللىق بەخش ئەتكەيسەن!— دەپتۇ.

بىچارە ئانا ئوغلىنىڭ كەلمەيدىغانلىقىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۇنىڭ كۆيۈمسىزلىكىدىن ئازابلىنىپ زار - زار يىغلاپ كېتىپتۇ ۋە ئۇنى قارغاپتۇ:

— بوپتۇ ئوغلۇم، رەخت توقۇيمەن دېگەن بولساڭ ئۆمۈرۋايەت رەختىڭنى توقۇۋەرگىن، لېكىن سەن ئۆمۈرۋايەت بۇ ئەمگىكىڭدىن خۇشال بولمەن دەپ خىيال قىلما. نېمىلا توقۇساڭ باشقىلار كىيىپ يىرتىۋېتەر، ئىلاھىم! ئۆزۈڭ يالغۇز بۇلۇڭ - پۇچقاقلاردا غېرىبسىنىپ ئولتۇرارسەن، هەممە ئادەم سېنىڭدىن نەپرەتلىنىپ نېرى قاچار ئىلاھىم!

ئانا جان ئۆزۈپتۇ. ئۇ نېمە دېگەن بولسا ئەمەلدە شۇ بوپتۇ. قىزى تىنىم تاپمايدىغان، كىشىلەرگە مەنپەئەت، خۇشاللىق بەخش ئېتىدىغان هەسەل هەرىسگە ئايلىنىپ قاپتۇ. ئۇ چىقارغان هەسەلدىن هەممە ئادەم بەھرىمەن بولۇپ كېلىۋېتىپتۇ. ئاكىسى بولسا ئۆمۈچۈككە ئايلىنىپ قاپتۇ. ئۇ دائىم ئۆيلەرنىڭ بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرىدا غەم - قايغۇ ئىچىدە مۆكۈپ يۇرىدىكەن. هەممە ئادەم ئۇنى يامان كۆرىدىكەن. ئۇ ئەتىدىن كەچكىچە پۇتۇن كۈچى بىلەن ئۆزىگە تور توقۇيدىكەن، بىراق قىلغان ئىشىدىن زادىلا نەتىجە چىقمايدىكەن. چۈنكى كىملا ئۆمۈچۈك تورىنى كۆرسە سۈپۈرگە بىلەن ئۇنى دەرھال سۈپۈرۈپ تاشلايدىكەن-دە، ئۆمۈچۈكنى ئۆلتۈرىدىكەن.

هەسەل هەرىسى بىلەن ئۆمۈچۈك مانا مۇشۇنداق پەيدا بولغانكەن.

پاشا بىلەن دۆلەت قوڭغۇزى

كۈنلەرنىڭ بىرىدە دۆلەت قوڭغۇزى ئوغلىنى ئۆيلىمەكچى بوپتۇ-دە، تەرەپ - تەرەپكە بېرىپ كۆڭۈلدىكىدەك كېلىن ئىزدەشكە باشلاپتۇ. پاشىنىڭ ناھايىتى چىرايلىق بىر قىزى بار ئىكەن. دۆلەت قوڭغۇزى مۇشۇ قىزنى كېلىن قىلىۋېلىش نىيىتىگە كېلىپ، بولغۇسى قۇدىسى — پاشىنىڭ ئالدىغا كەپتۇ.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم پاشا دوستۇم، ئوغلۇڭ بولسا ئۆيلەيدىغان، قىزىڭ بولسا تالالىق قىلىدىغان گەپكەن، قىزىڭنى سوراپ كەلدىم، كېلىن قىلىۋالاي دەيمەن، سېنىڭچە تويلۇقىغا نېمە بەرسەم رازى بولسەن؟— دەپتۇ.

— مىڭ - مىڭ - مىڭ...— دەپتۇ پاشا.

— ۋاھ، هېچ گەپتىن هېچ گەپ يوقلا «مىڭ - مىڭ - مىڭ...» دېگىلى تۇرىدۇڭ-

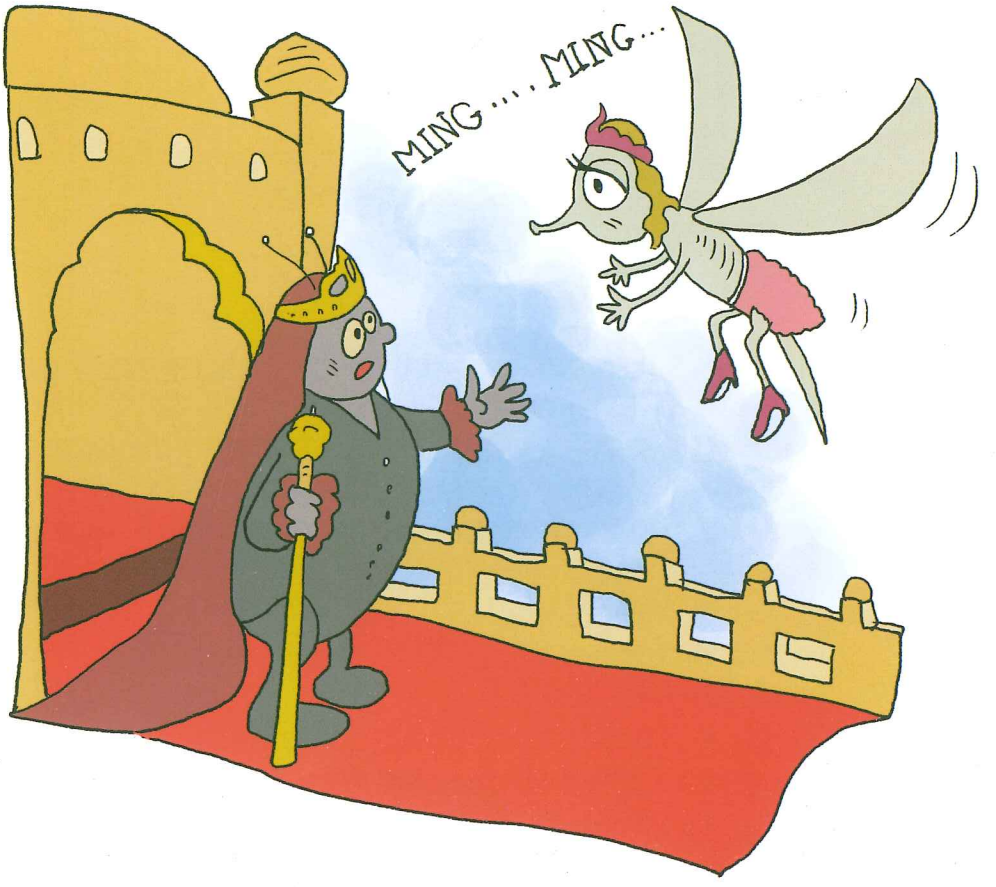
غۇ؟ــ دەپتۇ دۆلەت قوڭغۇزى نارازى بولۇپ ۋە سۆزىنى داۋام قىپتۇ، ــ سەن تازىمۇ پىخسىق نېمە ئوخشايسەن-ھە! بولدى، بۇ قاتارلىق قاتتىقلىق قىلىپ كەتمەي يولدىراق گەپ قىلمامسەن! قېنى، ئاقىدىغان گەپنى قىلغىنا، تويلۇقىغا زادى نېمە ئالسەن؟

ــ مىڭ - مىڭ - مىڭ...ــ دەپتۇ پاشا يەنە.

ــ ۋاي - ۋاي... مۇنداق باشقا گەپكە تىلىڭ كەلمەمدۇ سېنىڭ؟ــ دەپتۇ دۆلەت قوڭغۇزى خاپا بولۇپ،ــ گەپنىڭ پوسكاللىسىنى قىلساڭچۇ، گەپ مال، پۇلدا ئەمەس، باللىرىمىز بىر - بىرى بىلەن ئىناق، ئېجىل ئۆتسە ھەر ئىككىمىزنىڭ بەختى - تەلىيى ئەمەسمۇ، مىڭ - مىڭ دەپلا تۇرۇۋالماي، يۇزىنىڭ، ئەللىكىنىڭ گېپىنىمۇ قىلىپ باققىنا، زادى قانچە ئالسەن؟

ــ مىڭ - مىڭ - مىڭ...

ــ ئو... ھوي...ــ دەپتۇ دۆلەت قوڭغۇزى تېرىكىپ ۋە كەلگەن تەرىپىگە قاراپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ تا ھازىرغىچە پاشا يەنىلا «مىڭ - مىڭ - مىڭ...» دەپ، دۆلەت قوڭغۇزىمۇ «ئو... ھوي...» دەپ يۈرەمىش.

责任编辑:哈斯亚提·依不拉音
责任校对:阿不都热依木·阿布力米提
封面设计:吐达吉·吐尔洪
绘　　画:阿迪力江·阿布力孜

书　　名　儿童爱菲达有声读物——猫和老鼠(精选维吾尔儿童有趣神话)
编　　者　吐尔逊·卡得
出　　版　新疆美术摄影出版社
　　新疆电子音像出版社(www.xjdzyx.com)
地　　址　乌鲁木齐市经济技术开发区科技园路5号(邮编 830026)
发　　行　新疆维吾尔自治区新华书店
印　　刷　新疆八艺印刷厂
开　　本　787mm × 1092mm　1/16
印　　张　117.75
版　　次　2015 年 2 月第 1 版
印　　次　2015 年 7 月第 1 次印刷
书　　号　ISBN 978-7-89415-023-3
定　　价　490.00 元(点读笔和20本书)